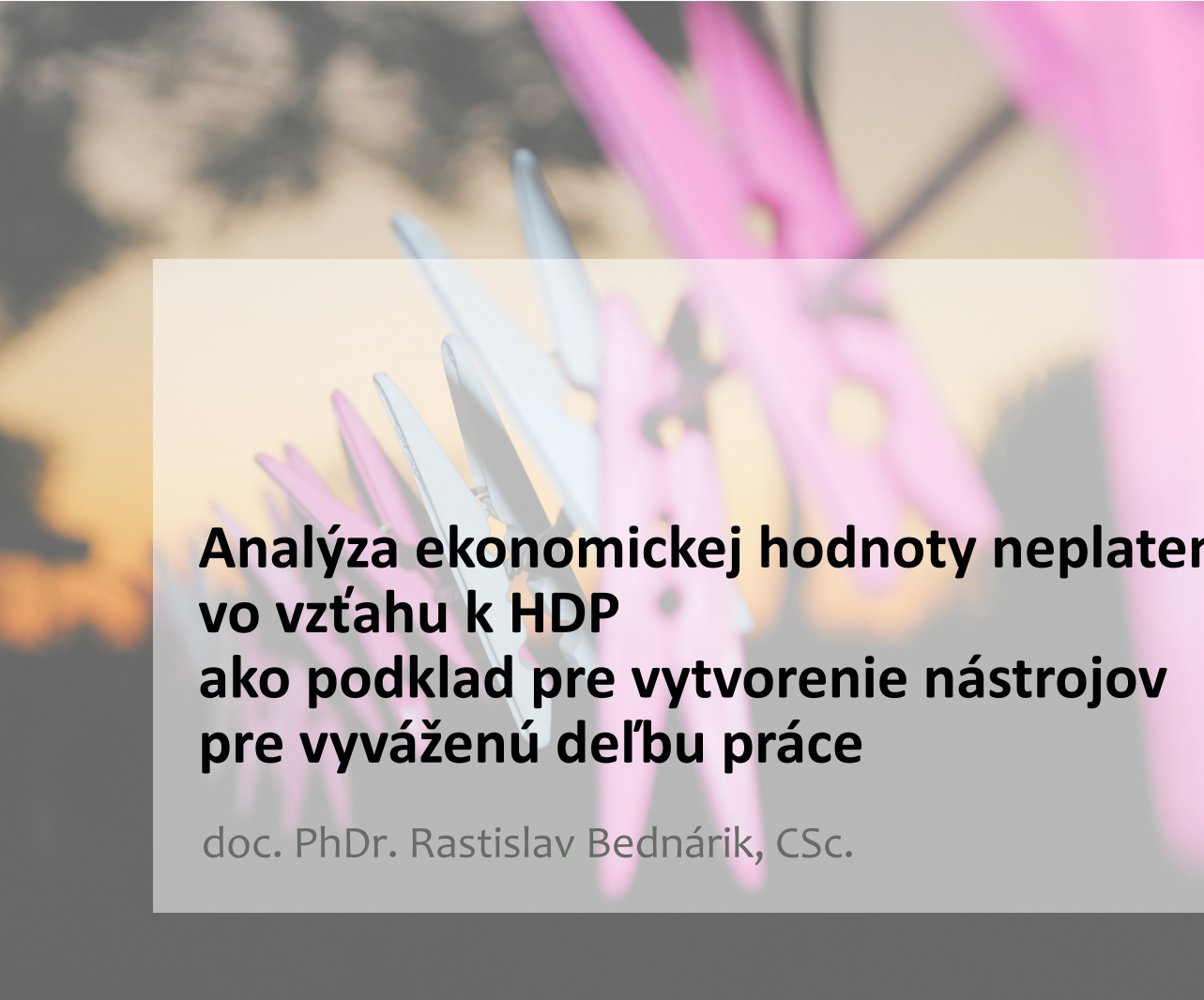

Inštitút pre výskum
práce a rodiny

Analýza ekonomickej hodnoty neplatenej práce vo vzťahu k HDP ako podklad pre vytvorenie nástrojov pre vyváženú deľbu práce

doc. PhDr. Rastislav Bednárík, CSc.

Bratislava, 2024

**Analýza ekonomickej hodnoty neplatenej práce vo vzťahu k HDP ako podklad
pre vytvorenie nástrojov pre vyváženú deľbu práce**

doc. PhDr. Rastislav Bednárík, CSc.

Január 2024
Bratislava

Výskumná úloha:

Analýza ekonomickej hodnoty neplatennej práce vo vzťahu k HDP ako podklad pre vytvorenie nástrojov pre vyváženú deľbu práce

Zadávatel': Ministerstvo práce, sociálnych vecí a rodiny SR,

Zodpovedný riešiteľ: Doc. PhDr. Rastislav Bednárík, CSc., IVPR

Obdobie riešenia výskumnej úlohy: január 2023 – december 2023

Uloženie výstupu: Inštitút pre výskum práce a rodiny, Špitálska 25, 27, 812 41 Bratislava

<http://www.ivpr.gov.sk>

Forma archivácie: printová a elektronická

Počet výtlačkov: 5 (päť)

Text neprešiel jazykovou korektúrou. Ilustračné foto na obálke: Hayley Clues, unsplash.com

Abstrakt

V štúdií sú prezentované vyjadrenia odborníkov (formou vybraných textov z viacerých publikácií domácej i zahraničnej proveniencie). Podrobnejšie sa štúdia venuje: 1/ definíciám – čo je to neplatená domáca práca a čo všetko zahrňuje, 2/ vyjadrenia k otázke – prečo je potrebné odmerať neplatenú domácu prácu; najmä je tu vyjadrená argumentácia o potrebe znižovať nerovnosti v mzdách žien a mužov, keďže ženy vykonávajú podstatne viac domácej neplatennej práce ako muži, a tým pádom majú menej času na uplatnenie sa na trhu práce, 3/ prezentuje aktuálne techniky merania domácej práce; vyjadrenia sa týkajú metód merania času stráveného v platených a neplatených hospodárskych činnostiach, spôsobov oceňovania netrhovej práce, merania hodnoty neplatennej práce v domácnosti, oceňovania nezaplatennej práce cez satelitné účty, 4/ predkladá pojednania o neplatennej domácej práci vo vzťahu k HDP – informácie o prístupoch k integrácii neplatennej domácej a opatrovateľskej práce do HDP, diskusia o tom, prečo je domáca práca vylúčená z HDP, o problémoch so zahrnutím neplatennej práce do HDP a o prístupe trojitého „R“ na integráciu neplatennej práce s makroekonomickými politikami a 5/ upozorňuje na výsledky vybraných prieskumov na Slovensku a v Írsku a návrhy na vyrovnávanie rodových rozdielov.

Kľúčové slová

Neplatená domáca práca, ženy na trhu práce, starostlivosť o deti a iné (odkázané) osoby, meranie domácej práce

Abstract

The study presents statements by experts (in the form of selected texts from several domestic and foreign publications). The study deals in more detail with: 1/ definitions – what is unpaid domestic work and what does it include, 2/ comments on the question – why is it necessary to measure unpaid domestic work; in particular, the argument is expressed here about the need to reduce the wage gap between women and men; since women perform significantly more domestic unpaid work than men, and thus have less time to apply on the labor market, 3/ presents current techniques for measuring domestic work; statements relate to methods of measuring time spent in paid and unpaid economic activities, ways of valuing non-market work, measuring the value of unpaid work in the home, valuing unpaid work through satellite accounts, 4/ presents treatises on unpaid domestic work in relation to GDP – information on approaches to the integration of unpaid domestic and care work into GDP, a discussion of why domestic work is excluded from GDP, the problems with including unpaid work in GDP and the triple "R" approach to integrating unpaid work with macroeconomic policies and 5/ draws attention to the results of selected surveys in Slovakia and Ireland and proposals for equalizing gender differences.

Key words

Unpaid domestic work, women on the labor market, care of children and other (dependent) persons, measurement of domestic work

© Inštitút pre výskum práce a rodiny, Bratislava

Obsah

Úvod	4
Kapitola prvá: Čo je to neplatená domáca práca – čo všetko zahŕňa	5
Kapitola druhá: Prečo je potrebné odmerať neplatenú domácu prácu.....	8
Kapitola tretia: Techniky merania domácej práce.....	16
Kapitola štvrtá: Neplatená domáca práca vo vzťahu k HDP.....	36
Kapitola piata: Výsledky vybraných prieskumov a návrhy na vyrovnávanie rodových rozdielov	45
Záver	57
Použitá literatúra.....	58

Úvod

Akčný plán rovnosti žien a mužov a rovnosti príležitostí na roky 2021 – 2027 prijal celý rad úloh na realizáciu dokumentu Celoštátnej stratégie rovnosti žien a mužov a rovnosti príležitostí v Slovenskej republike na roky 2021 – 2027. Jednou z týchto úloh je Zviditeľniť ekonomický prínos hodnoty práce vykonávanej (prevažne) ženami v oblasti neplatennej práce a starostlivosti o blízke osoby a presadzovať jej vyváženejšiu deľbu medzi ženami a mužmi. K tomuto bola zadaná úloha pre IVPR „Analýza ekonomickej hodnoty neplatennej práce vo vzťahu k HDP ako podklad pre vytvorenie nástrojov pre vyváženú deľbu práce“. Cieľom bolo identifikovať ekonomickú hodnotu práce vykonávanej (prevažne) ženami v oblasti neplatennej práce a starostlivosti o blízke osoby a prispieť tak k podpore vyváženejšej deľby práce medzi ženami a mužmi.

V nedávnom období IVPR realizoval prieskum o rozsahu neplatennej práce v domácnostiach, a preto predložená štúdia sa zamerala na vyhodnotenie dostupných teoretických aj výskumných poznatkov o neplatennej domácej práci v kontexte ekonomického aj sociálneho života. Pre lepšie porozumenie argumentáciám domácich a zahraničných expertov, v predloženej štúdii sú uvedené doslovné znenia vybraných pasáží príslušných publikácií.

V štúdii sú prezentované vyjadrenia odborníkov (formou vybraných textov z viacerých publikácií domácej i zahraničnej proveniencie). Podrobnejšie sú objasnené nasledovné tematické okruhy:

- 1) definícia – čo je to neplatená domáca práca a čo všetko zahrňuje,
- 2) vyjadrenia k otázke – prečo je potrebné odmerať neplatenú domácu prácu; najmä je tu vyjadrená argumentácia o potrebe znižovať nerovnosti v mzdách žien a mužov, keďže ženy vykonávajú podstatne viac domácej neplatennej práce ako muži, a tým pádom majú menej času na uplatnenie sa na trhu práce,
- 3) aktuálne techniky merania domácej práce; vyjadrenia sa týkajú metód merania času stráveného v platených a neplatených hospodárskych činnostiach, spôsobov oceňovania netrhovej práce, merania hodnoty neplatennej práce v domácnosti (na príkladoch z Austrálie, Kanady a Bhutánu), oceňovania nezaplatenej práce cez satelitné účty,
- 4) pojednania o neplatennej domácej práci vo vzťahu k HDP – informácie o prístupoch k integrácii neplatennej domácej a opatrovateľskej práce do HDP, diskusia o tom, prečo je domáca práca vylúčená z HDP, o problémoch so zahrnutím neplatennej práce do HDP a o prístupe trojitého „R“ na integráciu neplatennej práce s makroekonomickými politikami,
- 5) upozornenia na výsledky vybraných prieskumov na Slovensku a v Írsku a návrhy na vyrovnávanie rodových rozdielov.

Kapitola prvá: Čo je to neplatená domáca práca – čo všetko zahŕňa

Za neplatenú prácu sa považujú činnosti, ktoré v domácnosti vykonávajú jej členovia a nedostávajú za to žiadnu finančnú odmenu. Neplatená práca zahŕňa aktivity, ku ktorým patria rutinné práce v domácnosti, ako napríklad varenie, pranie, žehlenie a pod., starostlivosť o deti a ostatných členov a nečlenov domácnosti, dobrovoľníctvo a nakupovanie. Platená práca a štúdium zahŕňa čas strávený v zamestnaní na plný, alebo čiastočný úväzok, prácu v rodinných podnikoch, alebo farmách, prestávky v zamestnaní, čas strávený hľadaním zamestnania, ako aj čas venovaný vzdelávaniu a domácim úlohám. Osobná starostlivosť zahŕňa spanie, jedenie a pitie a ostatné domáce, zdravotné a osobné služby. Voľný čas zahŕňa venovanie sa koníčkum, pozeranie televízie, používanie počítača, športové aktivity, návštevu kultúrnych podujatí, stretnutia s priateľmi a rodinou a pod.¹

Poskytovanie starostlivosti je cennou činnosťou, ktorá je nevyhnutná pre udržanie spoločnosti vrátane fungovania trhov. Zahŕňa priamu starostlivosť o ľudí, ako je starostlivosť o deti alebo o odkázaných dospelých (starších ľudí, zdravotne znevýhodnených a chorých ľudí), vzájomnú starostlivosť o zdravých dospelých, ale aj domáce práce, ktoré uľahčujú starostlivosť o ľudí, ako sú varenie, upratovanie, udržiavanie domácnosti, stavebné úpravy a opravy zariadenia, starostlivosť o textílie (pranie, žehlenie), zabezpečovanie jedla, manažment domácnosti, nakupovanie, dobrovoľníctvo v inej domácnosti a iné. Mnohé z týchto aktivít starostlivosti sú neplatené, nedostáva sa za ne mzda. Zároveň sú však prácou, ktorá si vyžaduje obetovanie času a energie. Čiže ide o neplatenú prácu, resp. neplatenú prácu starostlivosti. Tiež je dôležité podčiarknuť, že starostlivosť pokrýva nielen praktické činnosti ako kúpanie, obliekanie a kŕmenie detí, ale zahŕňa aj emocionálnu podporu, ako aj manažovanie zodpovedností a aktivít v domácnosti, napr. rozhodovanie o tom, čo si deti oblečú, aké jedlo sa navarí. Keďže slovo starostlivosť je stereotypne asociované s rodovou rolou ženy, aj v reálnom živote sú to práve ony, ktoré v porovnaní s mužmi vykonávajú neplatenú prácu v oveľa väčšej miere.² (Citované z publikácie: Gažiová, M., Kubalová, V., Jaš, F., Němec, M., Ondruš, B. (2021): Práce pre domácnosť ako forma práce – potenciál a bariéry v podmienkach SR. IA MPSVR SR, ESF, OP LZ, 242 s.).

Skôr, než zadefinujeme prácu v domácnosti, musíme začať definíciou práce ako takej. A nakoľko sa v tejto analýze budeme venovať práci, ako ľudskej činnosti a to v zmysle jej spoločenského a ekonomického rozmeru, použijeme definíciu Medzinárodnej organizácie práce (MOP), ktorá prácu definuje takto: „práca je akákoľvek činnosť vykonávaná osobami bez ohľadu na vek a pohlavie, pomocou ktorej sa vyrábajú produkty a služby pre využívanie inými osobami, alebo pre vlastnú potrebu, s výnimkou osobných služieb, ktoré sa nedajú preniesť (sú nedelegovateľné) na inú osobu.“¹

¹ Kika, M., Martinkovičová, M. (2015): Neplatená práca v slovenských domácnostiach – výskum, výsledky a súvislosti. In: Sociológia 47, 2015, č. 5

² Neférov rozdelená neplatená práca v domácnostiach drví účasť žien na trhu práce, ale aj ich psychické zdravie. 25. máj 2022 o 15:07 médium SME Blog

Zásadný význam preto malo uznesenie I prijaté 19. Medzinárodnou konferenciou štatistikov práce (ICLS) o „štatistike práce, zamestnanosti a nedostatočnej zamestnanosti“³, ktoré zavádza „koncepčne revolučnú definíciu“ práce.

Vymedzenie pojmu neplatená starostlivosť v Uznesení I 19. ICL a ICATUS 2016: Vo vymedzení pojmu neplatená opatrovateľská práca odkazuje uznesenie I 19. ICL na poskytovanie služieb na vlastné použitie, dobrovoľnícku prácu v domácnostiach poskytujúcich starostlivosť o ostatné domácnosti a neplatenú prácu stážistov v oblasti starostlivosti. Nezahŕňa tie výrobné činnosti, ktoré patria do „vlastnej výroby tovaru“ (ako výroba tovaru pre vlastné použitie, nanášanie dreva alebo vody, samozásobiteľské poľnohospodárstvo) a zamestnanie „pre zisk“ (napríklad prispievanie rodinnou prácou, napr. v rodinnom podniku bez poberania mzdy alebo platu). V súlade s tým osoby, ktoré sú zapojené do poskytovania služieb pre svoj vlastný ošoh, osoby v produktívnom veku, ktoré, počas krátkého referenčného obdobia, vykonávali ktorúkoľvek z týchto činností:

- účtovníctvo a riadenie domácností, nákup a/alebo preprava tovaru;
- príprava a/alebo servírovanie jedál, likvidácia domového odpadu a recyklácia;
- upratovanie, zdobenie a údržba vlastného obydlija alebo priestorov, predmetov dlhodobej spotreby a iného tovaru a záhradkárčenie;
- starostlivosť o deti a výučbu, prepravu a starostlivosť o staršie osoby, nezaopatrené osoby alebo iných členov domácnosti a domáce zvieratá alebo domácich miláčikov atď.

ICATUS 2016 je v súlade s Uznesením I 19. ICL a uvádza niekoľko „produktívnych aktivít mimo výrobné hranice SNA, ale v rámci všeobecnej hranice výroby“. Tieto činnosti odrážajú uvedený zoznam neplatených opatrovateľských služieb a zahŕňajú:

I. Neplatené domáce služby pre domácnosti a rodinných príslušníkov, vrátane:

- zaobstarávanie a prípravy potravín a jedál,
- upratovania a údržby vlastného obydlija a okolia;
- tzv. urob-si-sám dekorácie, údržba a opravy;
- starostlivosti a údržby textilu a obuvi;
- riadenia domácnosti pre vlastné konečné použitie,
- starostlivosti o domáce zvieratá;
- nakupovania pre vlastnú domácnosť a rodinných príslušníkov;
- cestovania, sťahovania, prepravy alebo sprevádzania tovaru alebo osôb súvisiacich s neplatenými domácimi službami pre domácnosti a rodinných príslušníkov;
- iných neplatených domácich služieb pre domácnosti a rodinných príslušníkov.

II. Neplatené opatrovateľské služby pre domácnosti a rodinných príslušníkov vrátane:

- starostlivosti o deti a výučba;
- starostlivosti o závislých dospelých,
- pomoci pre nezaopatrených dospelých členov domácnosti a rodinných príslušníkov,

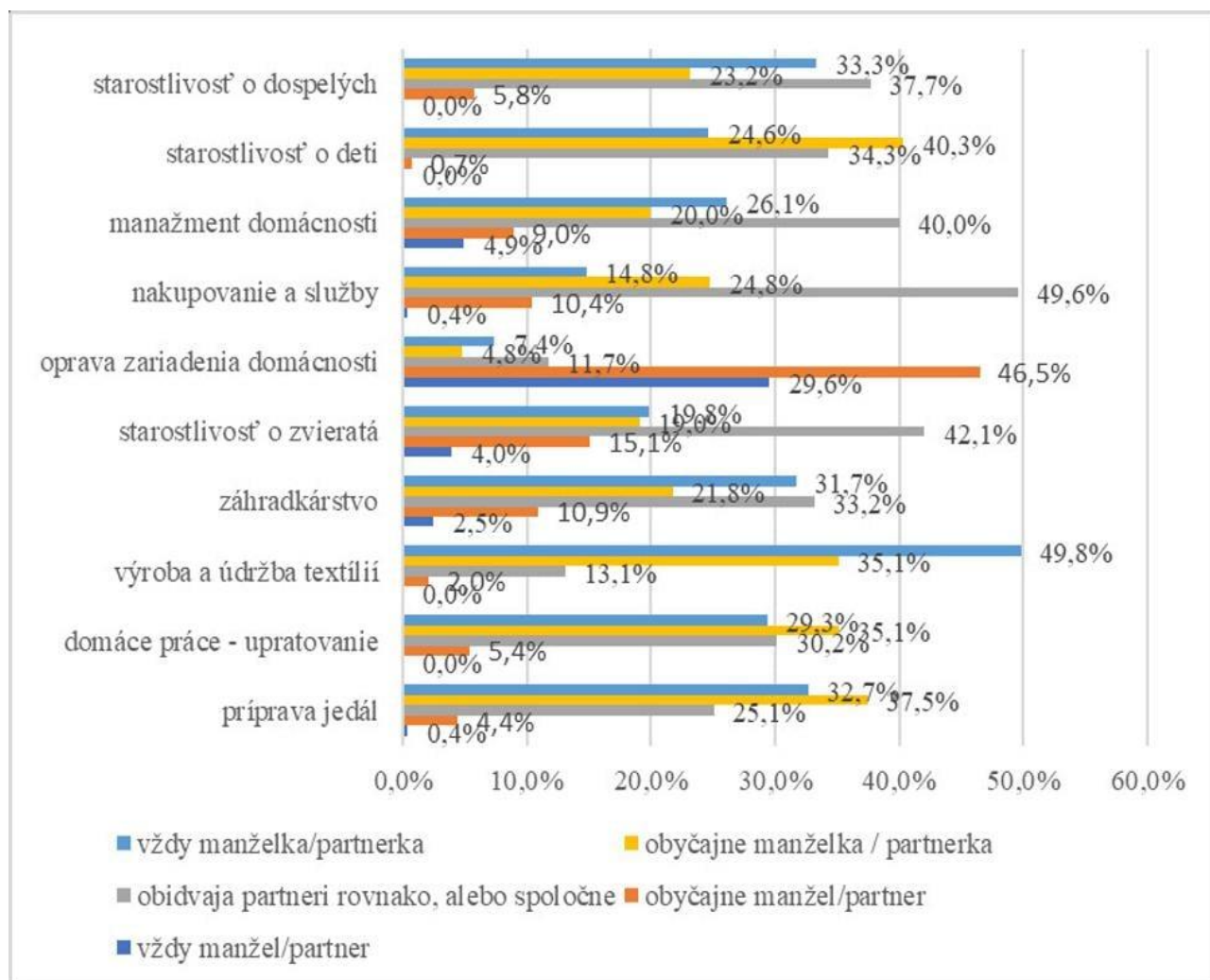
3

https://www.ia.gov.sk/data/files/np_PKSD/Analzy/Stat/PKSD_prace_pre_domacnost_ako_forma_prace.pdf?c_srt=9882365833152031573, s.22.

- cestovania a sprevádzania tovaru alebo osôb súvisiacich s neplatenými opatrovateľskými službami pre domácnosť a rodinných členov;
- iných činností súvisiacich s neplatenými opatrovateľskými službami pre domácnosti a rodinných príslušníkov.

Graf „Kto z partnerov/partneriek vykonáva vo vašej domácnosti činnosti neplatenej práce“ – odpovede respondentky ženy (%)

Na otázku „Kto z partnerov/partneriek vykonáva vo vašej domácnosti činnosti neplatenej práce“, respondentky v prieskume dominovali pri praní a údržbe textílií, príprave jedál, domácich prácach a starostlivosti o deti a ich partneri zas pri oprave zariadení. Približne v rovnakej miere sa manželia a partneri starali – podľa výpovedí respondentiek žien – najmä o nakupovanie a služby (49,6%), o zvieratá (42,1 %) a o manažment domácnosti (40 %).

Zdroj: Kuruc, A. (ed.), Knapková, M., Považanová, M., Kaščáková, A. (2023): Analýza ekonomickej hodnoty neplatennej práce vo vzťahu k HDP ako podklad pre vytvorenie nástrojov pre rodovo vyváženú deľbu práce, 2023. IVPR Bratislava

Zhrnutie

Oblasť domácich prác zahrňuje široký okruh činností, vykonávaných za účelom starostlivosti o členov domácnosti, údržby a chodu domácnosti. Tieto práce môžu byť vykonávané buď svojpomocne alebo za úplatu. V prípade svojpomocného vykonávania domácich prác ide o neplatenú prácu, z ktorej majú úžitok členovia domácnosti, avšak z hľadiska finančného v nevýhode sú tí (väčšinou ženy), ktorí tieto práce vykonávajú. Ukazuje sa, že čas venovaný domácim prácam chýba potom buď pri zapojení sa do trhu práce, príprave a vzdelávaní, alebo pri vykonávaní činností voľného času.

Kapitola druhá: Prečo je potrebné odmerať neplatenú domácu prácu

Ekonomika je podporovaná „neplatenou opatrovateľskou prácou“. Je to práca, ktorá umožňuje fungovanie domácností, aby sa dospelí v domácnosti mohli podieľať na pracovnej sile. Je to práca, ktorá dotuje služby verejnej starostlivosti, keď nie sú dostupné. Neplatená opatrovateľská práca výrazne prispieva k ekonomikám krajín, ako aj k blahobytu jednotlivcov a spoločnosti. Väčšina neplatenej opatrovateľskej práce zostáva väčšinou neviditeľná, nerozpoznaná a nezohľadnená pri rozhodovaní. Táto nerovnováha nielenže oberá ženy o ekonomické príležitosti, ale je aj nákladná pre spoločnosť v podobe nižšej produktivity a ušlého ekonomického rastu.⁴

Neplatená práca, ktorá sa vykonáva v domácnostiach na Slovensku, bola predmetom výskumu pedagogických zamestnancov Ekonomickej fakulty Univerzity Mateja Bela (EF UMB) v Banskej Bystrici.⁵

Výskum zistil podrobnosti o motívoch, postojoch a vzťahu k neplatenej práci, ale aj o spokojnosti s prerozdelením neplatenej práce v domácnostiach. O ukončení výskumu a jeho výsledkoch informovala agentúru SITA Mária Uramová z Katedry ekonómie EF UMB.

Výskumom zistili, že jednotlivec strávi v priemere týždenne 4,47 hodiny prípravou jedál, 3,43 hodiny upratovaním alebo 2,94 hodiny nakupovaním a 4,31 hodiny starostlivosťou o deti. Ženy sa podľa neho venujú najviac vareniu a to až 6,57 hodín a starostlivosťou o deti 5,67 hodiny týždenne. Celkovo sa ženy venujú neplatenej práci v domácnosti 28,72 hodiny a muži 15,92 hodiny. Medzi motívy obvykle patrí to, že ide o tradičné práce v domácnosti, alebo že slúžia ako výchovný vzor v rodine.

⁴ Time to Care: Recognising the truth behind the economy of unpaid . Published Sep 10, 2022 [Kadie Ward](#) Commissioner and Chief Administrative Officer, Pay Equity Commission, Ontario Ministry of Labour, Training and Skills Development

⁵ Neplatená práca doma má hodnotu štvrtiny HDP, vyrátali ekonómovia. SITA 21.04.2017

Citované z publikácie: Gažiová, M., Kubalová, V., Jaš, F., Němec, M., Ondruš, B. (2021): Práce pre domácnosť ako forma práce – potenciál a bariéry v podmienkach SR. IA MPSVR SR, ESF, OP ĽZ, 242 s.:

Rodový aspekt neplatenej práce

Ženy na celom svete bez výnimky vykonávajú tri štvrtiny neplatenej starostlivosti, čo je 76,2 % z celkového počtu odpracovaných hodín. V žiadnej krajine na svete muži a ženy neposkytujú rovnaký podiel neplatenej opatrovateľskej práce. Ženy zasväcujú v priemere 3,2-krát viac času neplatenej opatrovateľskej práci ako muži: 4 hodiny a 25 minút denne oproti 1 hodine a 23 minútam u mužov. V priebehu roka to predstavuje celkový počet 201 pracovných dní (na osemhodinovom základe) u žien v porovnaní so 63 pracovnými dňami u mužov.

Ženy trávajú viac času neplatenou opatrovateľskou prácou ako muži v každom regióne, od 1,7-krát viac v Amerike po 4,7-krát viac v arabských štátoch. V priemere je neplatená opatrovateľská práca najintenzívnejšou pre dievčatá a ženy žijúce v krajinách so stredným príjmom, pre vydaté a dospelé, s nižším dosiahnutým vzdelaním, s bydliskom vo vidieckych oblastiach a s deťmi v predškolskom veku.

Platená práca žien sama o sebe automaticky netransformuje rodové rozdelenie neplatenej pracovnej sily. V regiónoch a príjmových skupinách, keď obaja pracujú za mzdu alebo zisk a neplatená opatrovateľská práca sa účtujú spolu, pracovný deň je v priemere dlhší u žien (7 hodín a 28 minút) ako u mužov (6 hodín a 44 minút), napriek výrazným rozdielom v jednotlivých krajinách. Vďaka tomu sú ženy trvale ochudobnené o čas viac ako muži, a to aj po úprave pracovného času. Okrem toho, nadmerné a namáhavé množstvo neplatenej opatrovateľskej práce môže viesť k suboptimálnej starostlivosti s negatívnymi dôsledkami pre príjemcov starostlivosti, ako sú dojčatá, deti, osoby so zdravotným postihnutím a staršie osoby, ako aj pre samotných neplatených opatrovateľov.

Účasť mužov na neplatenej starostlivosti sa v niektorých krajinách sa za posledných 20 rokov zvýšila. Napriek tomu sa v rokoch 1997 až 2012 rodový rozdiel v čase strávenom neplatenou starostlivosťou znížil len o 7 minút (z 1 hodiny a 49 minút na 1 hodinu a 42 minút) v 23 krajinách s dostupnými údajmi o časových údajoch. Týmto tempom bude trvať 210 rokov (t. j. až do roku 2228) kým sa úplne odstránia rodové rozdiely v neplatenej opatrovateľskej práci v týchto krajinách. Slomačie tempo týchto zmien spochybňuje účinnosť minulých a súčasných politik pri riešení rozsahu a rozdelenia neplatenej starostlivosti za posledné dve desaťročia.

Ženy v celosvetovom meradle venujú neplatenej starostlivosti v priemere 3,2-krát viac hodín ako muži: 4 hodiny a 25 minút (265 minút) denne oproti 1 hodine a 23 minútam u mužov (83 minút). V priemere v priebehu roka to predstavuje celkovú hodnotu 201 pracovných dní (na základe 8-hodinového pracovného dňa) pre ženy a 63 pracovných dní pre mužov.

Tento nápadný rodový rozdiel v neplatenej starostlivosti má dva hlavné účinky.

Po prvé, ženy predstavujú o niečo viac ako jednu tretinu (36,3 %) celkového množstva platenej práce alebo len 43,1 % času stráveného mužmi na rovnakej činnosti: 3 hodiny a 3 minúty (183 minút) u žien denne oproti 5 hodinám a 21 minútam (321 minút) u mužov. Rodové rozdiely v neplatenej starostlivosti úzko odrážajú rodové rozdiely v práci za mzdu alebo zisk.

Po druhé, celkový pracovný čas žien denne (7 hodín a 28 minút) je vyšší ako u mužov (6 hodín a 44 minút), keď sa vezmú do úvahy obe formy práce (t. j. práce za mzdu alebo zisk a neplatená starostlivosť). To predstavuje rodový rozdiel v celkovom dennom pracovnom čase 44 minút.

V žiadnej krajine na svete neposkytujú muži a ženy rovnaký podiel neplatenej starostlivosti. Severoeurópske krajiny sa však najviac priblížili k rodovej rovnosti, pričom muži vykonávajú viac ako 40 % celkového objemu neplatenej starostlivosti. Vo Švédsku, Nórsku a Dánsku dosahujú muži výkon 44,7 %, 43,9 % a 43,4 % z celkovej hodnoty, za nimi nasleduje Kanada, Fínsko a Estónsko (každý nad 39 %). Na druhom konci stupnice sú muži v Mali, Kambodži, Pakistane a Indii, ktorí poskytujú menej ako 10 % celkovej neplatenej starostlivosti (8,0 %, 8,7 %, 8,9 % a 9,5 %).

V celosvetovom meradle je rozdiel 10,8 percentuálneho bodu rozdeľujúci mužov a ženy, ktorí sú platenými zamestnancami, ktorí pracujú nadčas (viac ako 48 hodín týždenne), zatiaľ čo viac ako 5,5 percentuálneho bodu oddeľuje tých mužov a ženy, ktorí sú samostatne zárobkovo činnými osobami. Nadmerná hodnota pracovných hodín je najčastejšie vo východnej, západnej a strednej Ázii, kde takmer polovica mužov a žien pracujú dlhé hodiny.

Citované z publikácie: The economic case against unpaid domestic work (Ekonomický prípad proti neplatenej domácej práci, Amanda Shendruk and Sarah Todd. QUARTZ, Published September 27, 2022):

Odmeňovanie ľudí za úlohy, ako sú domáce práce a starostlivosť o deti, by mohlo priniesť spravodlivejšiu – nehovoriac o bohatšej – spoločnosť.

Každodenný život je veľa práce – a svet sa spolieha na neplatenú prácu žien, aby udržali domácnosti funkčné. Ženy strávia v priemere tri až šesť hodín denne varením, upratovaním, strážením malých detí a chorých príbuzných a množstvom iných domácich úloh, v porovnaní s priemerom mužov, ktorý trvá od 30 minút do dvoch hodín. Podľa správy Oxfam z januára 2020 celkovo neplatená práca žien a dievčat na celom svete každoročne prispieva do globálnej ekonomiky 10,8 bilióna dolárov.

Je svet pripravený zaplatiť za neplatenú prácu?

Niektorí ekonómovia varujú, že odmeňovanie žien za prácu v domácnosti by ich mohlo motivovať k odchodu z pracovnej sily. Štúdia ekonómky Yulya Truskinovskyy z roku 2021, publikovaná v Journal of Human Resources, podporuje túto obavu. Štúdia skúmala výsledky amerických štátnych programov, ktoré umožnili rodinám s nízkymi príjmami využívať dotácie na platenie príbuzným (zvyčajne babičkám) za stráženie detí. Zistilo sa, že dotácie výrazne nezvýšili pravdepodobnosť, že babičky začnú poskytovať starostlivosť o deti, ak to ešte neurobili. Dodatočný príjem však povzbudil babičky, ktoré predtým zastávali prácu a starali sa o svoje vnúčatá, aby obmedzili prácu.

„Často si myslíme, že uprednostňujeme, aby sa o [príbuzných] staral člen rodiny, a nie cudzinec alebo profesionál. Odškodňovanie ľudí za poskytovanie starostlivosti ich však zároveň vyťahuje z formálneho trhu práce,“ hovorí Truskinovskyy, odborný asistent ekonomie na Wayne State University. "Ak nenavrhneme kompenzáciu spôsobom, ktorý napodobňuje formálny trh práce, potom si myslím, že to bude veľa nákladov."

Citované z publikácie: Time to Care – Recognising the truth behind the economy of unpaid care. Čas na starostlivosť – Uvedomenie si pravdy o hospodárnosti neplatenej starostlivosti. The Forum network. Published Sep 10, 2022, Katie Ward, Commissioner and Chief Administrative Officer, Pay Equity Commission, Ontario Ministry of Labour, Training and Skills Development:

Podhodnotenie ekonomiky starostlivosti má dlhodobé dôsledky na rodové nerovnosti v pracovnej sile a podiel žien na HDP. Ekonomické dopady neplatenej opatrovateľskej práce a podhodnotenie platenej opatrovateľskej práce ženami sú veľké a merateľné.

V oblasti starostlivosti existujú dlhodobé rodové rozdiely a normy a COVID-19 odhalil negatívne dôsledky toho. Medzinárodná organizácia práce (ILO) odhaduje, že neplatená starostlivosť a práca v domácnosti sa podľa krajín odhadujú na 10 – 39 % HDP. Poznamenala tiež, že v niektorých ekonomikách môže neplatená starostlivosť prispieť k ekonomike viac ako sektory výroby, obchodu alebo dopravy.

OECD odhaduje hodnotu času stráveného neplatenou prácou v priemere na približne 15 % HDP v dostupných krajinách OECD.

Koľko to stojí v dolároch? Na základe údajov z prieskumu využívania času v 64 krajinách, ktorý uskutočnila ILO, odhady ukazujú, že 16,4 miliardy hodín sa každý deň strávi neplatenou opatrovateľskou prácou – to sa rovná 2 miliardám ľudí pracujúcich 8 hodín denne bez nároku na odmenu. Ak by sa táto opatrovateľská práca oceňovala na základe hodinovej minimálnej mzdy, predstavovala by 9 % celosvetového HDP, čo zodpovedá 11 biliónom USD. OECD tiež odhadla, že hodnota času stráveného neplatenou prácou je v priemere v dostupných krajinách OECD približne 15 % HDP (pri použití metódy reprodukčných nákladov) a až 27 % HDP, ak ide o alternatívne náklady pracovníkov v neplatených prácach doma sa započítava. OECD ďalej poznamenala, že „väčšinu tejto ekonomickej hodnoty tvoria ženy“.

Neplatená opatrovateľská práca tiež predstavuje významnú prekážku pre účasť žien na trhoch práce, čo ovplyvňuje rovnosť odmeňovania. Ženy s väčšou pravdepodobnosťou pracujú na čiastočný úväzok kvôli opatrovateľským povinnostiam, a preto zarábajú menej a následne majú menšie finančné zabezpečenie.

Až do začiatku pandémie sa účasť žien na trhu práce v kanadskom Ontáriu za posledné polstoročie dramaticky zvýšila: medzi rokmi 1976 a 2020 sa rozdiel v účasti mužov a žien v Ontáriu zmenšil zo 40 percentuálnych bodov na deväť a pol bodu, podľa kanadského štatistického úradu. Uvádza sa však, že v prvých dvoch mesiacoch pandémie prišlo o prácu 1,5 milióna žien v Kanade a v apríli 2020 zamestnanosť žien klesla na 55 %, čo je najmenej od 80. rokov 20. storočia. Táto dynamika pracovnej sily bola viditeľná na celom svete, pričom mnohé ženy sa rozhodli – alebo boli nútené – opustiť trh práce po postupných obmedzeniach a zatvorení zariadení starostlivosti o deti a verejných škôl. Recesia po pandémii COVID-19 bola hovorovo nazývaná „she-cession“ (odstúpenie žien) kvôli neprímerane negatívnym účinkom, ktoré pociťujú ženy. OECD tvrdí, že môže byť presnejšie nazvať to „mom-cession“ (odstúpenie matiek): matky trikrát častejšie ako otcovia uviedli, že po zatvorení škôl a zariadení starostlivosti o deti prevzali väčšinu ďalšej neplatenej opatrovateľskej práce (61,5 % matiek detí do 12 rokov v porovnaní s 22,4 % otcov) a mnohé matky malých detí úplne opustili pracovnú silu.

V zásade je potrebné zmeniť postoje k delbe opatrovateľskej práce. Sociálne normy zohrávajú dôležitú úlohu pri rozdeľovaní úloh v domácnosti. Okrem toho rodové nerovnosti v domácnosti a v zamestnaní majú pôvod v rodových reprezentáciách produktívnych a reprodukčných rolí, ktoré pretrvávajú v rôznych kultúrach a sociálno-ekonomických kontextoch. Napriek regionálnym rozdielom zostáva

model rodiny „živiteľa muža“ veľmi zakorenený v štruktúre spoločnosti a úloha opatrovníčky je pre ženy v rodine aj naďalej ústrednou. Ale toto sa mení.

Zmeny v rodinných štruktúrach a starnúcich spoločnostiach poukazujú na nárast počtu žien aj mužov, ktorí vykonávajú neplatenú opatrovateľskú prácu a zamestnávajú sa, ale ak majú tvorcovia politiky, zamestnávateľia a komunity pokračovať, musia podporovať rodovo rovnostárske prístupy. To zahŕňa zmeny v postojoch k pracujúcim matkám a vhodné usporiadanie práce a rodiny s vyváženejším rozdelením platenej práce a neplatennej opatrovateľskej práce. Zmeniť sa musí aj postoj k otcovskej dovolenke, počnúc podporou mužov, aby prevzali viac opatrovateľských povinností. Napokon, ako uviedla ILO vo svojej správe Opatrovateľská práca a opatrovateľské profesie pre budúcnosť dôstojnej práce: „Podstatou zmeny v opatrovateľskej práci je zmena vzťahu medzi mužmi a ženami v neplatennej práci tak, aby ženy mohli byť prítomné v pracovnej sile“.

Citované z publikácie: Accounting for unpaid care work in Bhutan (Účtovanie neplatennej opatrovateľskej práce v Bhutáne. © 2019 National Commission for Women and Children, Thimphu, Bhutan:

Odhady založené na údajoch z prieskumu využívania času ukázali, že v roku 2017 strávili ženy vo veku 15 rokov a staršie 310 miliónov hodín neplatenými prácami v domácnosti a starostlivosti, zatiaľ čo muži vo veku 15 a viac rokov takto strávili 150 miliónov hodín.

Pritom hodnota neplatennej práce v domácnosti a opatrovateľskej práce sa menila v závislosti od mzdovej sadzby; štúdiá odhaduje, že sa pohybovala od 10 percent do 16 percent HDP.

Neplatená práca ocenená na základe národnej minimálnej mzdy pre polokvalifikovaných pracovníkov (286 NU za deň) by predstavovala 10 percent HDP, čo zodpovedá 16 287 miliónom NU. Ak sa ohodnotí mzdovou sadzbou GSP (9 000 NU za mesiac), celková hodnota by predstavovala 14 percent HDP (23 296 mil. NU). Ak by sa to ocenilo mzdovou sadzbou špecialistov, celkovo by to bolo 16 percent HDP, čo zodpovedá 25 648 miliónom NU.

Citované z publikácie: Guest article: Unpaid work should be measured and valued, but mostly isn't (Host'ovský článok: Neplatená práca by sa mala merať a oceňovať, ale väčšinou to tak nie je). Financial Times Guest writer January, 13, 2017. Elizabeth Weingarten, director of the Global Gender Parity Initiative at New America:

Keď vedúci pracovníci spoločností z rebríčka Fortune 500 pracujú nepretržite, spoločnosť ich odmeňuje v prestíži a, samozrejme, v skutočných peniazoch. Ich práca je meraná, samozrejme presne, a kompenzovaná. Nie tak práca matiek, ktoré zostali doma. Aj oni pracujú nepretržite, ale ich odmena je nehmotná. Keďže nechodia každý deň do kancelárie, ich práca je spoločensky nemeraná, nekompenzovaná a neprekvapivo podhodnotená. Toto je omyl. Meranie množstva vykonanej práce a následné použitie týchto údajov na usmerňovanie politických a investičných rozhodnutí má potenciál vytvoriť nové pracovné miesta, pozdvihnúť ľudí z chudoby a prispieť k hospodárskemu rastu. V každej krajine na svete zabezpečujú úlohy, ako je starostlivosť o deti, starých a chorých ľudí a domáce práce (varenie, zber vody a dreva), neúmerne ženy. To znamená, že čas, ktorý by ženy museli stráviť platenou prácou, vzdelávaním, kandidatúrou na politickú funkciu alebo obvyčajným relaxom, sa scvrkáva.

Na celom svete zostáva absolútna úroveň neplatennej opatrovateľskej práce žien relatívne konzistentná (hoci ženy v rozvojovom a rozvinutom svete môžu nakoniec tráviť čas rôznymi spôsobmi – napr.: viac

hodín starostlivosti o deti vs. odber vody), ale sa dramaticky mení, keď to meriate v porovnaní s mužmi: Podľa čísel od OSN Women a Dalberg Development Advisors je rozdiel najvyšší v južnej Ázii, kde ženy vykonávajú 6,5-krát viac neplatennej opatrovateľskej práce ako muži, čiže približne 4,8 hodiny každý deň. Napríklad v Indii ženy vykonávajú v priemere šesť hodín neplatennej opatrovateľskej práce denne a muži menej ako hodinu.

Nikoho nebude šokovať, že rozdiel medzi neplatenou opatrovateľskou prácou žien a mužov je v škandinávskych krajinách oveľa menší. V Nórsku strávia ženy asi 3,5 hodiny neplatenou opatrovateľskou prácou denne v porovnaní s 3 hodinami u mužov. A čím menší je rozdiel medzi časom stráveným ženami a mužmi na neplatennej opatrovateľskej práci, tým je krajina podľa výskumu OECD bohatšia (nový výskum tiež ukazuje, že rovnostárske páry majú lepší sexuálny život).

Je zrejmé, že veľa neplatennej starostlivosti sa vykonáva výlučne na základe vlastného rozhodnutia. Ženy sú však príliš často nútené vykonávať väčšinu neplatennej opatrovateľskej práce, pretože sú obmedzené kultúrnymi normami, nedostatkom dostupnej súkromnej alebo verejnej infraštruktúry starostlivosti (ako sú centrá starostlivosti o deti) alebo absenciou verejných politík, ktoré by ich podporovali (neexistencia platenej dovolenky alebo zákony o flexibilnej práci).

To má dôsledky na ich schopnosť poistiť sa prácou, sporiť si na dôchodok a, čo je možno najdôležitejšie z makroekonomického hľadiska, zapojiť sa do pracovného procesu. Podľa OECD zníženie neplatennej pracovnej doby priamo zodpovedá zvýšeniu miery participácie žien na pracovnej sile.

Ďalší výskum Svetovej banky ukazuje, že nedostatok možností starostlivosti o deti tlačí matky z formálneho zamestnania do neformálnych opatrení v krajinách ako Botswana, Guatemala, Mexiko a Vietnam.

Citované z publikácie: Koľko stojí dieťa? Analýza vplyvu rodičovstva na príjmy matiek a otcov. Matej Čerman, Daniel Dujava, Inštitút finančnej politiky, Komentár 2021/10:

Jedným z najvýznamnejších determinantov zárobkových rozdielov je rodičovstvo, ktoré ovplyvňuje príjmy žien a mužov odlišne. Podobne ako v zahraničí, pracujúce matky na Slovensku zarobia v priemere menej než bezdetné ženy v rovnakom veku.

Zaužívané ekonomické a sociologické vysvetlenia nižších príjmov matiek zdôrazňujú úlohu materskej a rodičovskej dovolenky, ako aj následnej starostlivosti o dieťa. Nástupom na materskú a rodičovskú dovolenku príde väčšina žien na isté obdobie o takmer všetky príjmy z práce, ktoré sú čiastočne nahradené materským a rodičovským príspevkom. Negatívne efekty prerušenia kariéry však často pretrvávajú aj po návrate matiek do zamestnania, keďže menej naakumulovaných pracovných skúseností môže viesť k menšiemu platovému ohodnoteniu a pomalšiemu kariérnemu rastu.

Prvou príčinou negatívneho efektu rodičovstva na príjmy žien je výpadok z pracovnej sily počas trvania materskej a rodičovskej dovolenky.

U otcov je počas skúmaného obdobia (deti narodené medzi rokmi 2007 a 2013) efekt rodičovstva na počet odpracovaných mesiacov otcov minimálny. Údaje o čerpaní materských dávok však naznačujú, že v tejto oblasti dochádza k zmene.

K poklesu počtu odpracovaných mesiacov sa pridáva pokles mesačných príjmov z práce. Približne tretinu vplyvu rodičovstva na mesačné príjmy pracujúcich je možné pripísať nižšiemu množstvu odpracovaných hodín, zvyšok je spôsobený poklesom hodinových miezd. 10 aj 15 rokov po narodení

prvého dieťaťa rodičovstvo znižuje mesačné príjmy žien o približne jednu tretinu. Jedným z potenciálnych vysvetlení tohto efektu je okrem iného nastavenie rutín (rutinného správania) počas materských a rodičovských dovolení. Existujúce spoločenské normy a rodové stereotypy prispievajú k tomu, že matky v tom čase vykonávajú viac neplatennej práce v domácnosti a tento stav pretrváva aj v ďalších rokoch. Ženám z tohto dôvodu ostáva menej priestoru pre profesijný rozvoj.

Dlhodobý (negatívny) vplyv materstva na zárobky je výraznejší pre matky s vyšším vzdelaním. Dlhodobý efekt na príjmy je výraznejší u žien, ktoré majú väčší počet detí.

Opatrenia hospodárskej politiky by sa mali v prvom rade zamerať na podporu návratu matiek do zamestnania a to najmä zvyšovaním dostupnosti predškolskej starostlivosti v podobe jasí a škôlok, podporou využívania materskej a rodičovskej dovolenky zo strany otcov a flexibilného zamestnávania.

Práve nedostatky v týchto oblastiach spôsobujú, že ženy nemôžu optimálne kombinovať prácu so starostlivosťou o deti a do pracovného života sa vracajú príliš pomaly. To prehĺbuje negatívny efekt rodičovstva na príjmy, vedie k nižším starobným dôchodkom matiek vo vyššom veku a zvyšuje ich ekonomickú závislosť na príjmoch partnerov. Je potrebné zdôrazniť, že efekty opatrení môžu byť obmedzené, ak nie sú sprevádzané zmenami v rodových normách a očakávaní, ktoré sú na ženy a mužov v súvislosti s rodičovstvom kladené.

Citované z publikácie: Mužský mozog je iný ako ženský. Aj preto inklinujeme k iným povolaniam. Jakub Lipták, Konzervatívny denník Postoj (7.1.2024)

Daniela Ostatníková je profesorka fyziológie a prednostka Fyziologického ústavu Lekárskej fakulty Univerzity Komenského. Pôsobí tiež ako prodekanka pre medzinárodné vzťahy a rozvoj fakulty. Venuje sa výskumu vplyvu pohlavných hormónov na kognitívne schopnosti, ako aj príčinám vzniku autizmu.

Na otázky Majú muži iný mozog ako ženy? V čom sú hlavné rozdiely? ona odpovedala:

Modernými zobrazovacími metódami sa zistili niektoré morfológické aj funkčné rozdiely. Muži majú väčšiu amygdalu, majú rozsiahlejšie oblasti v parietálnych oblastiach mozgovej kôry a rozdiely v hustote neurónov niektorých ďalších oblastí, ktoré sú spojené napríklad s priestorovou predstavivosťou, teda v doménach, v ktorých muži skórujú aj v psychologických testoch lepšie ako ženy.

U žien sú zasa rozsiahlejšie, respektíve neurónmi hustejšie osídlené štruktúry vo frontálnych oblastiach, teda takých, ktoré súvisia s rečou, jej plynulosťou, verbálnou výbavou a verbálnou pohotovosťou. Typicky ženský mozog je štruktúrovaný na lepšiu komunikáciu medzi oboma hemisférami a tiež lepšiu komunikáciu mozgovej kôry s podkôrovými štruktúrami, čo umožňuje lepšie prepojenie analytického a intuitívneho spracovania informácií. Mužský mozog je v priemere štruktúrovaný na prepojenie zmyslového vnímania s koordinovanou motorickou aktivitou.

„Dlhé roky hovoríme, aby sme mali úplnú rovnosť v tom, akú si vyberáme školu či povolanie, a ja s tým úplne súhlasím. Napriek tomu, že máme dobrú osvetu, aby sa dievčatá uchádzali o štúdiu na technických odboroch, ide na ne viac chlapcov. Naopak, o humanitné smery má záujem stále viac dievčat ako chlapcov.“

„Na populačnej úrovni teda platí, že ženy inklinujú skôr k štúdiu a povolaniam, ktoré sú viac zamerané na človeka, ľudské vzťahy, socializáciu, muži si zasa viac vyberajú smery, ktoré si nevyžadujú až takú socializáciu, sú skôr postavené na individuálnej zodpovednosti – a sú spojené so systemizáciou. Myslím

si, že to predurčuje viac mužov ako žien na technické smery štúdia alebo povolania, ktoré si vyžadujú lepšiu priestorovú predstavivosť a ďalšie typicky mužské vlastnosti.“

Profesorka Ostatníková píše: „Keď sa narodí dieťa, mení sa aj hormonálne prostredie materského organizmu v prospech starostlivosti o potomka, odkladá sa kariérny rast. Tak to máme my ženy zakódované; je to na prežitie ľudského rodu. A keď má žena dve, tri malé deti, vtedy možno nemôže investovať toľko času a energie alebo nie je psychicky pripravená, aby zvládla vyššie akademické postupy. Myslím si teda, že to nie je o inteligencii alebo šikovnosti, ale o tom, že žene sa mení psychické nastavenie, keď je matkou. Prestavba na materstvo ženám neumožňuje plne sa venovať kariérnemu rastu. Situácia sa mení, keď sú deti samostatnejšie, ale vtedy je niekedy pre ženy ťažšie pokračovať v kariérnom raste aj z iných dôvodov.“

Zhrnutie

Dôvodov na meranie neplatenej domácej práce je viacero, avšak najdôležitejší súvisí s vytváraním a realizovaním politík rovnomernejšieho rozdeľovania platenej a neplatenej práce medzi ženami a mužmi. Iná je situácia v krajinách, kde zaťaženosť neplatenými domácimi prácami žien je cca 3–krát tak silnejšia ako u mužov a inak sa budú utvárať politiky vyrovnávania rozdielov medzi mužmi a ženami v krajinách, kde existuje možnosť substitučne vykonávať domáce práce formou služieb. Tiež do toho treba zaradiť aj výraznejšie zmeny kultúrnych vzorcov spolužitia žien a mužov a starostlivosti o domácnosť, deti a nevládných.

Je zrejmé, že veľa neplatenej starostlivosti sa vykonáva výlučne na základe vlastného rozhodnutia. Ženy sú však príliš často nútené vykonávať väčšinu neplatenej opatrovateľskej práce, pretože sú rámčované kultúrnymi normami, nedostatkom dostupnej súkromnej alebo verejnej infraštruktúry starostlivosti (ako sú centrá starostlivosti o deti) alebo absenciou verejných politík, ktoré by ich podporovali (neexistencia platenej dovolenky alebo zákony o flexibilnej práci).

Prestavba osobnosti ženy v životnej situácii materstva ženám neumožňuje plne sa venovať kariérnemu rastu. To sa mení, keď sú deti samostatnejšie, ale vtedy je niekedy pre ženy ťažšie pokračovať v kariérnom raste aj z iných dôvodov. Pritom významnou príčinou negatívneho efektu rodičovstva na príjmy žien je výpadok z pracovnej sily počas trvania materskej a rodičovskej dovolenky.

Kapitola tretia: Techniky merania domácej práce

Citované z publikácie: Práce pre domácnosť ako forma práce –potenciál a bariéry v podmienkach SR. Autorský kolektív : Doc. PhDr. Mária Gažiová, PhD., Mgr. Valéria Kubalová, Ing. František Jaš, CSc., Mgr. Michal Němec, Branislav Ondruš. IA MPSVR SR, ESF, OP LŽ, 2021, 242 s.⁶:

Prednosti a slabiny priradenia monetárnej hodnoty neplatenej práci

O tom, že táto téma zaujímala ekonómov a štatistikov už pred vyše sto rokmi svedčí aj skutočnosť, že za prelomovú v tejto oblasti sa považuje štúdia amerického Národného úradu pre ekonomický výskum v 20. rokoch predošlého storočia. Na základe štúdia príjmov v Spojených štátoch úrad vypočítal hodnotu služieb v domácnostiach. Výpočet sa odvíjal od odhadov počtu žien od 16 rokov, ktorých hlavnou pracovnou činnosťou boli neplatené domáce práce. Autori štúdie vychádzali z predpokladu, že podiel „žien v domácnosti“ na celkovej populácii žien, ktoré nie sú zamestnané za odmenu zostáva konštantný. Zároveň predpokladali, že priemerná hodnota služieb, ktoré „poskytli“ (činností, ktoré vykonali) sa rovnala priemernému príjmu osoby, ktorá v tom čase vykonávala povolanie, ktoré sa v štatistikách viedlo ako Domáce a osobné služby. Na základe týchto predpokladov vypočítali, že hodnota služieb všetkých gazdiniek v hospodárstve predstavovala 30,7 % národného dôchodku prechádzajúceho trhom v roku 1909 a 25 % tohto dôchodku v roku 1918.

Monetárnej hodnote neplatenej práce bolo neskôr venovaných relatívne veľké množstvo ďalších štúdií v mnohých krajinách sveta. Napríklad v Japonsku vypočítali monetárnu hodnotu neplatenej práce za obdobie vyše 20 rokov, vo Švajčiarsku využívajú pre tento výpočet údaje zo zisťovania pracovných síl z roku 1997. Na určenie monetárnej hodnoty domácej neplatenej práce v Kórei zasa použili údaje z rokov 1999 a 2004. Výpočty existujú aj pre Austráliu, Nový Zéland. Problém pre naše účely predstavuje fakt, že pri väčšine týchto prác boli použité rozdielne spôsoby výpočtov, preto ich porovnanie na jednom mieste neposkytuje použiteľné výsledky.

To isté platí o odhadoch, ktoré boli zverejnené pre 24 členských krajín EÚ. Medzi nimi bolo zaradené aj Slovensko. Avšak ohodnotenie autori vypočítali len pre vybrané typy neplatenej práce (konkrétne išlo o starostlivosť o deti a domáce práce) a navyše „nebolo založené na údajoch z primárneho výskumu v slovenských domácnostiach, skôr na odhade údajov z podobných ekonomík použitím ekonometrického modelovania, čo opäť zdôrazňuje potrebu oceniť neplatenú prácu na základe údajov zhromaždených v primárnom výskume.“

Priradenie monetárnej hodnoty netrhovému sektoru nie je jednoduché, pretože za neplatenú prácu nikto nikomu žiadne peniaze nedáva a väčšina tejto práce (v domácnosti) je venovaná „produkcii“ nehmotných služieb. Ešte väčším problémom je hodnotiť ekonomický úžitok neplatenej práce prirovnaním jej produktivity k produktivite platenej práce. Ak by sme hovorili o prirovnaní akejkoľvek inej neplatenej práce k platenej, možno by tento postup bol použiteľný a poskytol by dôveryhodné výsledky.

Lenže v prípade neplatenej práce v domácnosti, resp. pri poskytovaní osobnej starostlivosti (blízkeho, príbuzného) je potrebné brať do úvahy vplyv osobnej motivácie – je zrejmé, že k starostlivosti o

6

https://www.ia.gov.sk/data/files/np_PKSD/Analzy/Stat/PKSD_prace_pre_domacnost_ako_forma_prace.pdf?c_srt=9882365833152031573

blízkeho pristupujeme aktívnejšie, obetavejšie, kvalitnejšie. Produktivita práce je v takomto prípade nesporne vyššia, ale čo i len odhadnúť hodnotu rozdielu je prakticky nemožné.

Pri priradovaní (monetárnej) hodnoty neplatenj práci narážame ešte na jeden problém. Na konci predošlého odseku spomíname „kvalitnejšiu“ starostlivosť o blízkeho, než o vzdialeného človeka, to však môže byť pravda iba v prípade, ak abstrahujeme od špecializácie človeka, ktorý starostlivosť poskytuje. Zjednodušene popísané: bežne si nikto nemyslí, že rovnakú peňažnú hodnotu možno priradiť hodine práce vrátnika a primára. Preto je otázne, či je to možné urobiť pri priradení monetárnej hodnoty opatrovania nekvalifikovaným a kvalifikovaným človekom. Je totiž veľmi pravdepodobné, že ak by sme si na opatrovanie príbuzného zaplatili niekoho iného, kvalifikovanú zdravotnú sestru s 15-ročnou praxou by sme museli (a považovali by sme to za prirodzené) zaplatiť lepšie, než pani na penzii, ktorá robila celý život upratovačku.

Berúc do úvahy tieto rozdiely sa v odbornej praxi používajú na určenie (priradenie) monetárnej hodnoty neplatenj práce prostredníctvom výpočtu mzdy, ktorá by za takúto prácu prináležala pracovníkovi, ak by išlo o platenú prácu dve metódy: prvá sa nazýva generalizačná a druhá špecializačná. V prípade generalizačnej metódy sa na určenie peňažnej hodnoty času stráveného výkonom danej pracovnej činnosti používa výška skutočnej mzdy (zo mzdových štatistík), za ktorú rovnakú prácu vykonávajú platení ľudia, ktorí sa danou prácou reálne živia. V prípade špecializačnej metódy sa pre priradenie monetárnej hodnoty neplatenj práci využívajú mzdové štatistiky informujúce o mzde špecialistov v jednotlivých profesiách, ktoré zodpovedajú jednotlivým činnostiam pri práci v domácnosti (napr. upratovačka, kuchárka, účtovníčka, učiteľka atď.).

Odborníci navyše v oboch prípadoch riešia aj otázku, či používať hrubé alebo čisté mzdy. Hoci sa táto otázka zdá triviálna, nemožno na ňu jednoznačne pozeráť ani z hľadiska príjmu pracovníka, ktorý prácu v domácnosti vykonáva, ani z pohľadu celkového ekonomického úžitku. Rozdielny vplyv obidvoch prístupov na celkové výsledky výpočtov je však na prvý pohľad zrejmý.

Štatistické prístupy

Pre štatistické účely používaný systém národných účtov Organizácie Spojených národov (UN System of National Accounts, SNA) stanovil kritériá na zostavovanie ekonomických informácií, ktoré sa majú použiť pri výpočte HDP a iných makroekonomických agregátov. Zoznam SNA z roku 2008 uvádza ako dôvody nezaradenia neplatenj starostlivosti do výrobnjej oblasti SNA „relatívnu izoláciu a nezávislosť týchto činností od trhov, mimoriadne ťažkosti pri ekonomicky zmysluplných odhadoch ich hodnôt a nepriaznivé účinky, ktoré by to malo na užitočnosť účtov na politické účely a analýzu trhov a nerovnováhy trhu.“ V publikácii vydanej Organizáciou spojených národov sa zasa dočítame, že práca „je vedomá, cieľavedomá činnosť, ktorá slúži na uspokojenie materiálnych a duchovných potrieb jednotlivca a komunity“. Zamestnanie (employment work) potom MOP definuje ako „prácu, ktorá sa vykonáva pre iných za plat, alebo za zisk“.

Napriek svojmu príspevku je neplatená starostlivosť vylúčená z hlavného merania národného bohatstva vypočítaného hrubým domácim produktom (HDP). Výsledkom je podhodnotenie celkovej hospodárskej aktivity, ako aj pokles hodnoty individuálneho, rodinného a celkového spoločenského blahobytu. Zdôraznila to Komisia pre meranie hospodárskej výkonnosti a sociálneho pokroku, keď uviedla, že „HDP je nedostatočnou metrikou na meranie dobrého prostredia na život v priebehu času, najmä v jeho hospodárskom, environmentálnom a sociálnom rozmere“, o. i. aj preto, že vylučuje služby poskytované neplatenou starostlivosťou.

Napriek existencii viacerých exaktných definícií neplatenej práce chápeme neplatenú prácu ako cieľavedomú činnosť zameranú na produkciu (tovaru alebo služby v trhovom ponímaní), ktorú však vykonávajú domácnosti, resp. ich členovia mimo oficiálneho trhu práce a bez nároku na finančnú odmenu (kompenzáciu). Zdôrazňujeme rozmer produktivity neplatenej práce – ten totiž považujeme za rozhodujúci pri pochopení možností jej nahradenia trhovými substitútmi. Ak totiž aj neplatená práca je prácou produktívnou, je zrejmé, že tu existuje aspoň teoretická možnosť nahradiť ju nákupom rovnakej služby alebo rovnakého tovaru, ak to príjem rodiny, podmienky na trhu či osobné preferencie členov domácnosti dovoľia.

Ak chceme oceňovať produkciu neplatenej práce v domácnosti (ako to platí pri úsilí oceniť akúkoľvek inú produkciu), musíme uplatniť kritérium tretej strany – teda niekoho či niečoho, čo by mohli slúžiť ako substitút výsledkov domácej neplatenej práce. Toto kritérium je možné uplatniť práve vtedy, ak prijímateľ výsledku a poskytovateľ neplatenej práce sú rozdielne entity. Zásadný význam preto malo uznesenie I prijaté 19. Medzinárodnou konferenciou štatistikov práce (ICLS) o „štatistike práce, zamestnanosti a nedostatočnej zamestnanosti“, ktoré zavádza „konceptne revolučnú definíciu“ práce. Táto definícia nielen zahŕňa, ale aj presahuje práce za mzdu alebo zisk a teda pokrýva „akúkoľvek činnosť vykonávanú osobami akéhokoľvek pohlavia a veku na výrobu tovaru alebo na poskytovanie služieb na použitie inými alebo na vlastné použitie.“ Takáto zmena predstavuje presun zdrojov zo žien (a veľmi málo aj z mužov) do spoločnosti a jej hospodárstva. Zaradenie poslednej vety definície „na použitie inými alebo na vlastné použitie“ označuje rozhodujúcu zmenu, keďže za prácu uznáva výrobu tovarov a služby poskytované doma pre ostatných členov domácnosti a pre osobnú potrebu.

Existujú rôzne metódy na priradenie ekonomickej hodnoty neplatenej opatrovateľskej práci nad rámec individuálnej a spoločenskej hodnoty, ktoré umožňujú neplatenú prácu štatisticky „zviditeľniť“. Metóda hodnotenia vstupov pripisuje peňažnú hodnotu času venovanému neplatenej starostlivosti tým, že využíva ako hodnotu času jednu z týchto možností: (a) trhovú mzdu osoby vykonávajúcej neplatenú prácu; (b) priemerný zárobok (alebo minimálna mzda) pre všetky osoby zúčastňujúce sa v hospodárstve (známe ako prístupy k nákladom na príležitosti); (c) priemerná mzda vyplácaná pracovníkom v domácnosti; alebo (d) priemerná mzda vyplácaná za každú neplatenú úlohu, ako keby za účelom získania výkonu takejto služby domácnosť zamestnávala špecializovaného opatrovateľa, napríklad kuchára, zdravotnú sestru, učiteľa atď. (známe ako prístupy k náhradným nákladom). Metóda hodnotenia výstupov naopak pripisuje verejnému dobru trhovú hodnotu vyplývajúcu z neplatenej starostlivosti (napríklad zdravé deti a dospelí, výživné potraviny, upratané domy atď.).

V praxi nie všetky národné štatistické úrady už zaviedli novú definíciu zamestnania a naďalej klasifikujú „osoby, ktoré sa zaoberajú výlučne vlastnou výrobou“, ako zamestnancov. Jedným z dôvodov je, že rozlišovanie poľnohospodárskych domácností, ktoré vyrábajú hlavne pre vlastné konečné použitie, od poľnohospodárskej domácnosti, ktoré vyrábajú hlavne pre trh, je ťažké.

Zamestnanci, nezamestnaní a osoby mimo pracovnej sily sa môžu zapojiť aj do neplatenej práce v domácnosti a starostlivosti, ktorá je definovaná ako práca od 19. ICLS, ale nie je zahrnutá v koncepte zamestnania. Práca v domácnosti a opatrovateľská práca môžu byť časovo náročnou každodennou činnosťou, najmä pre ženy. S cieľom zohľadniť tieto činnosti a podporiť rodovú rovnosť sa v ukazovateli cieľov trvalo udržateľného rozvoja meria podiel času stráveného na neplatených domácich a opatrovateľských činnostiach. To sa dá sfunkčniť viacerými spôsobmi, ako je napríklad žiadosť respondentov o nahlásenie počtu hodín strávených v konkrétnych činnostiach, ako je príprava jedál, starostlivosť o deti a upratovanie, vrátane časových denníkov v prieskumoch domácností alebo vykonávanie špecializovaných prieskumov o používaní času.

Európsky systém národných a regionálnych účtov ESA 2010 – účtovný rámec pre systematické a podrobné popísanie národných hospodárstiev nepoužíva pojem neplatená práca, ale používa pomenovanie nezaplatené služby pre domácnosť (v angl. unpaid household services). Viacerí autori zasa používajú názvy ako „domestic work“ (domácka práca, práca v domácnosti), „domestic labour“ (rovnaký preklad do slovenčiny) alebo aj „housework“. Rozdielnosť v definovaní pojmu neplatená práca v domácnosti ešte môže spôsobovať fakt, že z pohľadu niektorých odborníkov nemusí ísť nevyhnutne len o neplatenú prácu vo vlastnej domácnosti, ale aj prácu vykonávanú v inej domácnosti, resp. pre členov inej domácnosti (čo je relatívne častý prípad na Slovensku, keďže bežne starí rodičia pomáhajú so starostlivosťou o svoje vnúčatá, hoci s nimi nežijú v jednej domácnosti a naopak vnúčatá môžu pomáhať s nákupmi či upratovaním alebo varením pre svojich starých rodičov, hoci s nimi nežijú).

Národné účtovníctvo definuje produkciu ako činnosť, ktorá je vykonávaná pod kontrolou, zodpovednosťou a riadením inštitucionálnej jednotky, ktorá využíva vstupy práce, kapitálu a výrobkov a služieb za účelom vytvorenia výstupov vo forme tovarov a služieb.

Metódy merania času stráveného v platených a neplatených hospodárskych činnostiach

Kľúčový rozdiel medzi pracovnými modulmi súvisí s prístupom používaným na meranie neplatené a platenej práce. Na základe oboznámenia sa s mnohými expertnými prácami je možné identifikovať štyri prístupy. Dva prístupy, jednu kľúčovú otázku a zoznam činností, určujú, či je osoba zamestnaná vo všeobecnej práci, alebo v špecifických pracovných činnostiach. Ďalšie dva prístupy, štylizované otázky, po ktorých nasledujú otázky o hlavnom a vedľajšom príjme a časové denníky, meranie hodín odpracovaných za posledných 7 dní/12 mesiacov, alebo v konkrétnych momentoch počas dňa. Nedávno niektoré prieskumy, ako napríklad prieskum, ktorý sa uskutočnil v rámci indexu posilnenia postavenia žien v poľnohospodárstve (WEAI), preskúmali kombinácie týchto prístupov. Tvrdia, že štylizované otázky sú viac vhodné pre činnosti, ktoré majú tendenciu dodržiavať pevne stanovený harmonogram, zatiaľ čo denníky času sú vhodné pre činnosti, ktoré nie sú výnimočne relevantné, ani sa nedržia pevne stanoveného harmonogramu (napr. poľnohospodárskej práce).

1. Štylizované otázky

Štylizované otázky sa používajú aj v prieskumoch LSMS-ISA13 na meranie neplatené práce a zhromažďovanie časových údajov o domácich činnostiach, ako je zber vody a palivového dreva. Napríklad prieskumy LSMS-ISA v Malawi, Tanzánii a Ugande zahŕňajú otázky: „Koľko hodín ste strávili zbieraním vody (v hodinách)?“ a „Koľko hodín ste strávili zberom palivového dreva, alebo iných palivových materiálov (v hodinách)?“. Prieskum LSMS-ISA v Etiópii 2015/2016 sa začína otázkou s možnosťami odpovedať áno – nie na preverenie, či sa respondent zúčastnil na aktivite, a potom zaznamená čas, počas činnosti v hodinách a minútach, zatiaľ čo prieskum LSMS-ISA v Nigérii v rokoch 2015/2016 zaznamenáva iba minúty. Prieskumy LSMS-ISA nezhrmažďujú údaje o domácich činnostiach (alebo zabezpečení služieb), ako je príprava jedál alebo starostlivosť o deti/staršie osoby. Prieskum 2013/2014 Uganda LSMS-ISA je jedinou výnimkou a obsahuje jedinou otázku o domácich činnostiach („Koľko hodín strávil [meno] domácimi činnosťami (v hodinách)“). Štylizované otázky môžu obsahovať kľúčové slová, ktoré nie sú vždy jasne definované. Napríklad meranie "príležitostnej práce" v prieskumoch LSMS-ISA je problematické.

2. Časové denníky

Ďalší prístup k meraniu hodín odpracovaných v platených a neplatených hospodárskych činnostiach je časový denník, prístup, ktorý bol pôvodne vyvinutý na meranie využívania času v rámci referenčného

obdobia (zvyčajne za posledných 24 hodín), ale môže sa použiť aj na identifikáciu výrobných činností. Časové denníky majú niekoľko výhod. Po prvé, časové denníky sú presnejšie a nevyžadujú toľko spomínania si ako štylizované otázky. Po druhé, poskytujú vyčerpávajúce zoznamy všetkých činností vykonaných za posledných 24 hodín. Po tretie, vzhľadom na formát časového denníka, výskumníci môžu ľahko overiť, či sa súčet všetkých činností rovná 24 hodín, čo pomáha znížiť chybu merania. Po štvrté, ponúkajú potenciál na simultánne zachytenie aktivít (napríklad ženy, ktoré sa starajú o deti a zároveň pracujú na poľnohospodárskom pozemku).

Hlavným nástrojom na zhromažďovanie informácií o neplatenej práci sú prieskumy využívania času (TUS). V priebehu rokov ciele vykonávania prieskumov využívania času sa rozšírili tak, aby zahŕňali mnohé sociálno-ekonomické ciele, pričom cieľ odhadnúť príspevok nezaplatennej práce v domácnosti je stále dôležitý. Väčšina hospodársky vyspelých krajín vykonáva pravidelné prieskumy využívania času s viacerými cieľmi. Tieto prieskumy sú viac-menej dobre etablované v priemyselných krajinách.

Hoci štúdie využívania času boli prvýkrát použité v skorších rokoch dvadsiateho storočia ako prostriedok pochopenia životného štýlu ľudí, v priebehu rokov z neho vzišiel dôležitý nástroj na: 1. meranie neplatenej domácej a dobrovoľníckej práce mužov a žien; 2. meranie platenej (t. j. ekonomickej) práce mužov a žien v neformálnom sektore vrátane sektora domácností a 3. získanie komplexného obrazu o činnosti mužov a žien v hospodárskej a nehospodárskej (klesajúcej v rámci všeobecných výrobných hraníc) sfére a v osobných službách. Údaje využitia času sa preto považujú za dôležitú súčasť mnohých národných štatistických systémov.

Informácie o tom, ako ľudia travia svoj čas rôznymi platenými a neplatenými činnosťami, možno použiť na získanie lepších odhadov niektorých makro premenných, ktoré môžu byť užitočné aj pri makroekonomickom modelovaní. Makro premenné sú: (1) odhady pracovnej sily; (2) odhady národného príjmu; (3) oceňovanie "neplatenej" práce; a (4) národné časové účty.

Príkladom môžu byť výsledky štatistických meraní času stráveného prácou v domácnosti na Novom Zélande, na základe ktorého sa zistilo, že v roku 1999 tamojší ľudia strávili 4,129 mil. hodín realizáciou neplatenej práce, čo predstavuje 27,6 hodiny týždenne v priemere na každú osobu žijúcu v krajine vo veku od 15 rokov, čo znamenalo, že v neplatenej práci strávili Novozélandčania z hľadiska týždenného priemeru na hlavu viac, než v platenej práci (23,6 hodín týždenne).

Oceňovanie netrhovej práce

Je zložité určiť trhovú hodnotu netrhovej práce, a je tiež dôležité mať na pamäti skutočnosť, že nie všetok jej prínos je vôbec možné zmerať pomocou trhovej terminológie. Avšak približne určiť jej peňažnú hodnotu – podobne ako snahy o ohodnotenie prírodných zdrojov a služieb, ktoré si so sebou nenesú finančný ekvivalent – môže priniesť dôležité poznatky. Podobné úsilie ukazuje, že trhové transakcie predstavujú iba podmnožinu všetkých služieb a tovaru, na ktoré sa spoliehame, a to aj v prípade, že sa hodnota tohto tovaru a služieb v peňažných hodnotách skutočne meria. Týmto spôsobom je možné obrátiť trhovú logiku samú proti sebe, a preukázať tak jej závislosť na netrhových službách.

Všeobecne rozšírená nespokojnosť s konvenčnými spôsobmi merania ekonomického blahobytu bola motiváciou pre OSN, aby pre meranie spoločenského pokroku (vrátane ekonomického) vyvinula inú metodiku, ktorú poznáme ako Human Development Index. Okrem neho však rôzne inštitúcie, resp. rôzne skupiny odborníkov na globálnej úrovni vyvinuli aj ďalšie viacrozmerne spôsoby merania ako napríklad Genuine Progress Indicator, Happy Planet Index a Gross National Happiness, ktoré na seba

dnes takisto strhávajú nezanedbateľnú pozornosť. V tomto kontexte sa môže zdať spiatočnicke venovať čas a energiu peňažným odhadom, ktoré by viedli k revíziám meraného HDP. Je však chybou nahliadať na tieto alternatívne spôsoby merania ako na náhradu a nie ako na doplnok revidovaného HDP, nakoľko majú odlišné účely. Peňažné odhady hodnoty vyprodukovaného tovaru a služieb nikdy neposkytnú celistvý obraz o ľudskom blahobyte. Dokážu však poskytnúť spoločného menovateľa pre analýzu vzťahu medzi ekonomickým vkladom (vstupom) a výdajom (výstupom).

Čiastočne ako výsledok úsilia OSN o zvýšenie povedomia o ženskej neplatenej práci, veľa štátov začalo realizovať celonárodné reprezentatívne prieskumy zamerané na využitie času, počas ktorých žiadali respondentov, aby si spomenuli na svoje aktivity počas predošlého dňa. V priebehu prvej dekády 21. storočia sa realizovalo viac ako 87 podobných prieskumov, čo je viac ako počas celého 20. storočia. Výsledky ukazujú, že v takmer každej krajine vykonávajú ženy neprimeranú časť všetkej netrhovej práce, a taktiež majú tendenciu pracovať dlhšie ako muži. Tieto výsledky sú prekvapivo rozsiahle a konzistentné a odhaľujú systematické rozdiely medzi domácnosťami, založené nielen na pohlaví, ale tiež na veľkosti a rozložení domácností a počte hodín venovaných netrhovej práci.

Inými slovami, čas venovaný neplatenej práci nie je idiosynkratický a založený na náladách a rozmaroch tých, čo ho poskytujú. Naopak, je starostlivo štruktúrovaný za účelom naplnenia bežných rodinných potrieb, špeciálne teda starostlivosti o deti, seniorov a chorých či ťažko zdravotne postihnutých.

Prieskumy využitia času poskytujú nenahraditeľný nástroj pre odhady cien za náhradu zamestnanca na trhu neplatenej práce. Niekoľko poznámok však treba mať na pamäti. Po prvé, podobné prieskumy mali primárne za cieľ merať konkrétne činnosti, ako napríklad prípravu jedál, upratovanie domácnosti či kŕmenie dieťaťa. Pri zaznamenávaní činností, ktoré obmedzujú vyčlenenie času na produktívnejšiu činnosť (ako napríklad činnosť dozoru alebo náhle povinnosti bez predošlého varovania), často zlyhávajú. Príkladom môže byť množstvo rodičov, ktorí svoje dieťa nenechajú bez dozoru ani vtedy, keď spí. Takisto starostlivosť o dospelého trpiaceho vážnou chorobou, ako napríklad HIV/AIDS, predstavuje konštantnú zodpovednosť, ktorá však vyžaduje iba občasnú explicitnú aktivitu. Analýza prieskumov využitia času, ktoré cielene zachytávajú povinnosti tohto typu, ukazuje, že daná množina činností je skutočne časovo náročná. Zhodnotenie času venovaného starostlivosti takpovediac „podľa potreby“ má aj pri veľmi nízkej sadzbe náhradnej mzdy veľký dopad na zhodnotenie celkovej netrhovej práce.

Po druhé, nie všetky prieskumy využitia času sa venujú výhradne dospelým členom domácností. Mnoho z nich, ako napríklad American Time Use Survey, si dospelých respondentov vyberajú náhodne. Prieskumy tohto typu je síce možné použiť pri približnom zhodnotení netrhovej práce, neumožňujú však priame zmeranie hodnoty neplatenej práce medzi rozdielnymi typmi domácností, a to aj napriek tomu, že podobné zhodnotenie na mikro úrovni by mohlo poskytnúť dôležitý náhľad do nerovnosti životných podmienok.

Napríklad si predstavme dve rodiny so šiestimi členmi, každá s dvoma dospelými a štyrmi deťmi a príjmom 20 000 eur ročne. V jednej rodine sú obaja dospelí zamestnaní na plný úväzok, a každý z nich zarába 10 000 eur. V druhej rodine je na plný úväzok zamestnaný iba jeden dospelý so zárobkom 20 000 eur, zatiaľ čo druhý trávi všetok svoj čas doma a venuje ho starostlivosti o rodinu. Ohodnotenie netrhovej práce by pravdepodobne ukázalo, že druhá rodina má vyšší životný štandard.

Po tretie, len málo výskumov využitia času sa kombinuje s výskumami spotrebiteľských výdavkov, majetku a zdravia detí, čo komplikuje zhodnotenie náhradnej mzdy v kontexte vykonanej práce. Je potrebné zlepšiť zber takého druhu údajov, ktoré sú potrebné na použitie sofistikovanejších hodnotiacich metód, čo by bolo možné dosiahnuť prostredníctvom systematickejších a jednotných prieskumov domácností.

Ďalším problémom je skutočnosť, že Európska únia (Eurostat) požaduje od národných štatistických úradov odhadovať hodnotu nelegálnych ekonomických činností zahŕňajúcich obchodovanie s drogami či prostitúciu, a to napriek tomu, že o podobných transakciách existuje iba veľmi málo spoľahlivých údajov. Kontroverzné sú tiež nové procedúry zamerané na vyhodnocovanie príspevku finančného sektoru v ekonomike, ktoré vedú k očakávaniu, že vyššie hypotekárne sadzby idú ruka v ruku s dôležitejšími službami – a to napriek tomu, že nárast vysokorizikových a vysokoúrokových pôžičiek prispel k finančnej kríze roku 2008. Ohodnocovanie netrhovej práce je v porovnaní s týmito nedávnymi úpravami na pevných metodologických základoch.

Snahy o oceňovanie, často vložené do „satelitných účtov“, ktoré sa točia okolo konvenčných odhadov, postupne získavali pôdu pod nohami v rámci účtovníctva národného príjmu.

Medzi významné kroky patria odhady Duncana Ironmongera o hrubej produkcii domácností v Austrálii (1989), odhady rozšíreného HDP v Spojených štátoch a pre krajiny Organizácie pre hospodársku spoluprácu a rozvoj (OECD). Makroúrovňové odhady sú teraz k dispozícii pre najmenej šesť latinskoamerických krajín, Čile, Salvádor, Guatemalu, Mexiko, Nikaraguu a Uruguaj a dve africké krajiny, Južnú Afriku a Tunisko.

Relatívne množstvo času venované neplatennej práci sa medzi krajinami líši menej, než by bolo možné očakávať, a to azda z dôvodu toho, že požiadavky na životné minimum a platené zamestnanie sú v oblastiach s nízkym príjmom po celom svete vysoké. Tak napríklad štúdia údajov z Harmonized European Time Survey v 15 európskych štátoch počas prvej dekády 21. storočia zahŕňala krajiny so širokou škálou stupňa rozvoja, od najrozvinutejších krajín (Nórsko a Švédsko) až po tie najmenej rozvinuté (Bulharsko a Estónsko). Avšak množstvo času, ktorý žena vo veku 25 až 60 rokov venuje netrhovej práci sa relatívne líšila iba málo. Nakoľko je celkový rozsah netrhovej práce všeobecne približne rovnaký ako rozsah trhovej práce, avšak zároveň hodnotený na úrovni sadzby náhradnej mzdy, ktorá je sama o sebe pod úrovňou mediánu, trhovú hodnotu netrhovej práce bežne predstavuje zhruba tretinu konvenčne meraného HDP. Zaujatosť voči ohodnocovaniu času venovaného rodine zakalila diskusie ohľadom mnohých dôležitých problémov týkajúcich sa verejnosti. Napríklad hlavným rámcom pre väčšinu diskusií o rastúcej nerovnosti je hľadisko trhových príjmov. Empirický výskum pritom významne naznačuje, že oceňovanie neplatennej práce má vyrovnávací účinok na rozšírený príjem a spotrebu. Ale keďže účasť žien na platenom zamestnaní sa v bohatých krajinách zvýšila, relatívna veľkosť tohto vyrovnávacieho účinku sa znížila. Okrem toho urbanizácia pravdepodobne znížila nahraditeľnosť medzi tovarom vyrobeným v domácnosti a tovarom nakúpeným na trhu. Tí, ktorí žijú v mestských oblastiach, nemôžu pestovať vlastnú potravu; tí, ktorí musia pracovať na plný úväzok na podporu svojich detí, nemôžu zostať doma, aby sa sami starali o tieto deti. V dôsledku toho sa nerovnosť v životnej úrovni mohla zvýšiť ešte viac, než naznačujú čisto trhové normy.

V rozvojových krajinách, kde ženy trávajú veľkú časť svojho času starostlivosťou o rodinu, čiže investovanie do základnej infraštruktúry ako je elektrina, plyn a kanalizácie by mohlo zásadne zlepšiť ich celkovú produktivitu. Prínosy podobných verejných investícií do infraštruktúry je ťažšie chápať, keďže hodnota netrhovej práce (vrátane starostlivosti o malé deti), sa explicitne nezarátava.

Rast HDP, ktorý je často stavaný na piedestál ako cieľ všetkého rozvoja, čiastočne odráža posun z nameraných k meraným prúdom tovaru a služieb. Aktívnejšie úsilie smerujúce k odhadom hodnoty netrhovej práce by mohlo priniesť presnejší obraz o zmenách v nerovnosti v životných podmienkach a spoločenskej orientácii na spotrebu. Ako naznačuje príklad vyššie, obavy z toho, že kvôli podobnému ohodnocovaniu sa chudobné krajiny budú v porovnaní s bohatými sami javiť bohatšie, sa nezakladajú na skutočnosti.

Zastupiteľnosť trhovej práce netrhouvou je obmedzená, a z toho dôvodu by celkový prieskum vyžadoval zameranie sa na jej dopad na subjektívne aspekty ľudského blahobytu (ako napríklad šťastie) a na o niečo objektívnejšie výsledky v rámci neuchopiteľnej peňažnej hodnoty (ako napríklad ľudské zručnosti). Snahy o zlepšenie odhadov celkovej hodnoty tovaru a služieb by nemali odvracať pozornosť od iných opatrení. Práve naopak, mali by zlepšiť naše chápanie všetkých dôležitých aspektov ekonomického úspechu.

Vzhľadom na vyššie uvedené je napokon prirodzené, že kapitolu zameranú na definovanie a odhad ekonomického potenciálu neplatennej práce zakončíme aspoň jednou porovnávacou štatistikou. Prepočet dopadov neplatennej práce na výšku HDP sme sa na základe existujúcich metodík a postupov, ako aj z dôvodu jednoduchšieho všeobecného pochopenia jej ekonomického potenciálu rozhodli uviesť vo vzťahu k HDP. Môžeme porovnávať výšku reálne v súčasnosti meraného dopadu na HDP a potenciálne rozšíreného HDP cez index HDP Spojených štátov amerických na úrovni hodnôt vyjadrených v parite kúpnej sily pre rok 2008. Zaradíme údaje a odhady pre 27 krajín na základe dostupných štatistických zistení, umožňujúcich vykonať prepočty pre určenie odhadu dopadov na HDP, ako aj rozšíreného HDP.

Výsledky analytického porovnania ukazujú, že rozšírený HDP v prípade každej krajiny predstavuje vyšší číselný údaj, čo potvrdzuje ekonomický potenciál neplatennej práce a potvrdzuje to tiež skutočnosť, že predstavuje reálnu ekonomickú hodnotu bez ohľadu na to, či aktuálne používaná metodika merania ekonomického úžitku prostredníctvom HDP túto ekonomickú hodnotu zachytáva alebo nie. (Napríklad Rakúsko 0,85 a 0,88; Estónsko 0,46 a 0,55; Nemecko 0,79 a 0,84; Poľsko 0,39 a 0,48.)

Profesor austrálskej University of Melbourne D. S. Ironmonger dokonca píše o „hrubom produkte domácnosti“, čím má na mysli celkovú peňažnú hodnotu pridanú domácnostiam v ich domácej produkcii a týmto pomenovaním odkazuje na podobnosť s hrubým domácim produktom (HDP) národného hospodárstva. A ako naznačujú údaje a viaceré štatistické ukazovatele, hodnota takéhoto produktu môže byť relatívne veľmi vysoká a dá sa relatívne presne určiť, ak sa neplatennej práci v domácnosti pridá monetárna hodnota jej produktov. Z viacerých doterajších zistení je zrejmé, že domácnosti takto vytvárajú „hrubý produkt“, ktorý môže predstavovať až 50 % – 60 % hrubého domáceho produktu národného hospodárstva.

Neplatená práca má tiež vplyv na dopyt po vybraných tovaroch a službách, pretože domácnosti sa neraz musia rozhodovať, či nejaký tovar alebo službu kúpia, alebo si ich zabezpečia vlastnými silami, teda vlastnou neplatenou prácou.

Citované z publikácie *Measuring the value of unpaid household, caring and voluntary work of older Australians (Meranie hodnoty neplatennej práce v domácnosti, starostlivosti a dobrovoľníckej práce starších Austráľčanov)*. David de Vaus, Matthew Gray and David Stanton; Australian Institute of Family Studies Commonwealth of Australia, RESEARCH PAPER NO 34, OCTOBER 2003:

V literatúre sú identifikované dva základné prístupy k meraniu neplatennej práce: metóda „priama“ alebo „výstupná“; a metóda „nepriama“ alebo „vstupná“. Prvá metóda zahŕňa meranie produkcie priamym pozorovaním cien a vyžaduje údaje o množstvách vyprodukovaných služieb. Hoci je táto metóda koncepčne lepšia, pretože využíva rovnaký prístup, aký sa používa na oceňovanie trhovej produkcie, vo všeobecnosti nie sú k dispozícii potrebné údaje. Preto sa používa nepriama alebo vstupná metóda.

Nepriamo alebo vstupné metódy zahŕňajú oceňovanie výstupu z hľadiska nákladov na vstupy a vyžadujú informácie o čase strávenom prácou v domácnosti. Vstupné prístupy oceňujú produkciu domácností ako súčet hodnôt všetkých jej vstupov, ktoré zahŕňajú pracovné vstupy (využitie času) a použitie fyzického kapitálu (pôda, obydlia a zariadenia vo vlastníctve domácností). Prieskumy využívania času však poskytujú iba informácie o využití času, a preto v praxi metódy oceňovania nezohľadňujú hodnotu fyzického kapitálu používaného domácnosťami pri netrhovej výrobe (Ironmonger 2001). Preto je dôležité mať na pamäti, že používanie fyzického kapitálu starších Austráľčanov pri poskytovaní starostlivosti o dospelých a pri dobrovoľníckej činnosti prispeje k celkovej ekonomike meranej hrubým produktom domácnosti (Ironmonger 1996).

Existujú dva široké prístupy k aplikácii metódy vstupu:

- prístup trhových reprodukčných nákladov – koľko by stálo domácnosti na mzdách, keby si najali iných, ktorí by sa o nich starali a starali sa o ne; a
- prístup založený na nákladoch príležitosti – koľko by členovia domácnosti zarobili na mzde, keby venovali rovnaké množstvo času platenej práci ako skutočne vynaloženej neplatenej práci.

Vzhľadom na to, že miera zamestnanosti je medzi staršími Austráľčanmi nízka, prístup založený na nákladoch príležitosti na oceňovanie ich neplatenej práce je zjavne nevhodný. Preto sa používa prístup trhových reprodukčných nákladov. Existuje niekoľko variantov prístupu trhových reprodukčných nákladov, ktoré boli vyvinuté v literatúre. Patria sem: individuálny prístup k nákladom na nahradenie funkcie; prístup náhradných nákladov na hospodára; a hybridný prístup s náhradnými nákladmi.

Prístup nákladov na nahradenie jednotlivých funkcií priradzuje hodnoty času stráveného členmi domácnosti na neplatenú prácu podľa nákladov na prenájom trhovej náhrady pre každú jednotlivú funkciu. Nie je ľahké určiť primeranú trhovú mzdu za činnosti v domácnosti, pretože komerčné sadzby môžu zahŕňať úroveň zručnosti, zodpovednosti alebo kapitálu, ktoré sa v práci v domácnosti nevyžadujú alebo neodrážajú. Uplatňovanie komerčných mzdových sadzieb je nevhodné aj tam, kde existujú rozdiely v produktivite medzi domácnosťami a trhovým sektorom v dôsledku úspor z rozsahu alebo dostupnosti drahého vybavenia v komerčných prevádzkach. Metóda reprodukčných nákladov na gazdinku oceňuje čas strávený členmi domácnosti na neplatenú prácu v domácnosti podľa nákladov na najatie gazdinej na vykonávanie príslušných úloh. Hybridný prístup reprodukčných nákladov využíva mzdu hospodára na ocenenie neplatenej práce v domácnosti a komerčné mzdy na ocenenie starostlivosti o dospelých a dobrovoľníckej práce.

V tomto dokumente sa na ocenenie nezaplatenej práce používa hybridný prístup reprodukčných nákladov. Neplatená práca v domácnosti sa oceňuje mzdovou sadzbou pre „domáce hospodárky“. Hodnota dobrovoľníckej a komunitnej práce sa odvodzuje pomocou metódy náhradných nákladov jednotlivých funkcií na základe mzdových sadzieb. Všetky hodnoty v dolároch použité v tomto dokumente sú v austrálskych dolároch z roku 1997.

Používa sa hrubá mzda, nie čistá mzda. To je v súlade s prístupom prijatým Austrálskym štatistickým úradom a odporúčaniami Eurostatu (ABS 2000b). Z praktického hľadiska štatistika čistých miezd vo všeobecnosti nie je k dispozícii na základe povolania.

To, či odhady založené na týchto prístupoch podhodnotia alebo nadhodnotia hodnotu neplatenej práce, závisí od vzťahu medzi produktivitou domácností a trhovým sektorom. Pre odhady hodnoty neplatenej práce podľa veku je obzvlášť dôležité, že dĺžka času potrebného na vykonávanie rôznych neplatených pracovných činností sa môže s vekom zvyšovať. Existuje niekoľko dôvodov, prečo si myslieť, že k tomu môže dôjsť. Po prvé, zhoršenie fyzického a duševného zdravia môže u niektorých starších ľudí viesť k zníženiu produktivity. Po druhé, spôsob, akým sa úlohy vykonávajú, sa môže zmeniť.

Napríklad nakupovanie sa môže stať spoločenským výletom rovnako ako nákup vecí, ktoré sú potrebné. Inými slovami, aktivity ako nakupovanie môžu obsahovať čoraz väčšiu zložku rekreácie.

Aby bolo možné efektívne odhadnúť, ako sa produktivita mení s vekom (alebo akoukoľvek inou charakteristikou), sú potrebné merania času a iné vstupy a výstupy. Tieto údaje nie sú všeobecne dostupné v prieskumoch využívania času. Prieskumy využívania času vo všeobecnosti merajú časové vstupy; vo všeobecnosti neexistujú žiadne merania výsledného výstupu.

Prekrývanie činností je dôležitým rozmerom využívania času. Množstvo štúdií ukázalo, že prekrývajúce sa činnosti nie sú izolovaným javom ani triviálnym problémom. Zahrnutie prekrývajúcich sa aktivít môže poskytnúť presnejší odhad ekonomického prínosu jednotlivca, najmä v oblasti netrhovej produkcie tovarov a služieb (Apps a Rees 1996; Beneria 1996; Bittman 1996; Folbre 1997). Prekrývanie činností je obzvlášť významné pri činnostiach starostlivosti o deti, ktoré možno kombinovať so širokou škálou domácich úloh, ako je upratovanie a varenie, ako aj hospodárenie v domácnosti. Preto sa v tejto analýze kombinuje primárne a sekundárne využitie času.

Z niekoľkých dôvodov sa odhady hodnoty neplatennej práce v rôznych vekových skupinách v tomto dokumente budú líšiť od odhadov, ktoré vypracovala ABS vo svojej publikácii Neplatená práca a austrálska ekonomika 1997. Jedným z rozdielov je, že ABS zahŕňa iba primárne využitie času v ich odhadoch hodnoty neplatennej práce. Ďalší zdroj rozdielov súvisí so skutočnosťou, že pre prieskum v roku 1997 bol použitý nový systém klasifikácie činností. Zdá sa, že publikované údaje ABS používajú klasifikačný systém z roku 1992 pre odhady z roku 1997, aby umožnili porovnania medzi rokmi 1992 a 1997. V tomto dokumente je použitý klasifikačný systém z roku 1997. Hlavným dôsledkom toho je, že niektoré činnosti sú priradené ako domáce práce, ktoré by publikované odhady ABS priradili ako dobrovoľnícka práca alebo starostlivosť (ABS 2000b).

Tento dokument ukázal, že na základe údajov o využívaní času prispievajú muži a ženy vo veku nad 65 rokov takmer 39 miliardami dolárov ročne na neplatenú prácu. Ak sa započítajú aj nezaplatené aktivity ľudí vo veku 55 – 64 rokov, tento príspevok sa zvýši na 74,5 miliardy dolárov ročne. To je porovnateľné s celkovým HDP Austrálie v roku 1997 vo výške približne 550 miliárd USD. Na individuálnej úrovni sa neplatená práca starších ľudí odhaduje ročne na 20 000 až 27 000 USD pre staršie ženy a od necelých 17 000 USD do niečo vyše 18 000 USD pre starších mužov. Väčšina tejto neplatennej práce sa vykonáva vo svojom vlastnom dome, ale staršie ženy vykonávajú neplatenú prácu mimo domu v hodnote 1 600 až 3 300 USD a starší muži vykonávajú „externú“ neplatenú prácu každý rok v hodnote 800 až 2 400 USD, v závislosti od toho, ktorá veková skupina starších ľudí sa berie do úvahy.

Vzory neplatennej práce v neskoršom veku sú rodovo podmienené. Staršie ženy prispievajú viac ako starší muži na úrovni na obyvateľa aj na agregovanej úrovni. Napríklad z ľudí vo veku 65 – 74 rokov prispievajú ženy 24 165 USD ročne v porovnaní s mužmi, ktorí prispievajú 18 349 USD. Na národnej úrovni prispievajú ženy v tomto veku viac ako 16 miliárd dolárov ročne, zatiaľ čo muži prispievajú 10,3 miliardy dolárov. Tento nesúlad medzi hodnotou národného príspevku starších mužov a žien je spôsobený nižším príspevkom starších mužov na hlavu a skutočnosťou, že starších mužov je menej ako starších žien.

Všetky vekové skupiny vykonávajú oveľa väčšiu časť svojej neplatennej práce vo vlastnej domácnosti ako mimo domácnosti. Z neplatennej práce vykonávanej pre ľudí mimo vlastného domova sa väčšina starostlivosti o deti a dospelých vykonáva pre rodinných príslušníkov. Práca pre ľudí mimo vlastnej domácnosti sa však v žiadnom prípade neobmedzuje len na pomoc členom rodiny. Čo sa týka domácich prác nad rámec vlastnej domácnosti, starší muži a ženy trávia viac času vykonávaním domácich prác pre nečlenov rodiny ako pre členov rodiny. Dobrovoľnícka práca je určená najmä pre nerodinných príslušníkov.

Citované z publikácie Unpaid Work and the Economy: Linkages and Their Implications (Neplatená práca a ekonomika: prepojenia a ich dôsledky). Indira Hirway†, Levy Economics Institute of Bard College May 2015:

Oceňovanie nezaplatenej práce do satelitných účtov

Oceňovanie nezaplatenej práce v peniazoch je ďalším prístupom integrácie nezaplatenej práce s bežnou ekonomikou. Oceňovanie v podstate opisuje nezaplatenú prácu v peňažných jednotkách – v rovnakej jednotke, v ktorej sa oceňuje HDP. To umožňuje zviditeľniť túto prácu, pokiaľ ide o jej podiel na celkovom blahobyte hospodárstva. Očakáva sa, že ocenenie pomôže aj pri odhade celkového HDP pre rozšírenú makroekonomiku. Inak povedané, ak ekonomika pozostáva z troch sektorov (t. j. domácnosti, trhu a vlády), ocenenie pomáha pri odhadovaní ich príslušných príspevkov v spoločnej jednotke.

Oceňovanie nezaplatenej práce je predmetom diskusií v literatúre. Na jednej strane sú vedci, ktorí tvrdia, že „starostlivosť“ je oveľa viac ako „práca“ a nemožno ju komoditizovať v peniazoch. Tvrdí sa tiež, že nie je ľahké získať správne ceny niektorých činností vykonávaných ako nezaplatená práca – ako napríklad rozprávanie rozprávok pred spaním deťom (Folbre 2001). Oceňovanie v skutočnosti zahŕňa porovnanie pomarančov a jabĺk, dvoch súborov prác vykonávaných v úplne odlišných prostrediach, t. j. v konkurenčnom prostredí na trhu a v práci v domácnosti, kde zisk nie je motívom. Tvrdí sa tiež, že ocenenie nezaplatenej práce zvýši príjmy, najmä u chudobných, ktorí trávia veľa času nezaplatenou prácou. To môže poskytnúť falošný signál o úrovni životnej úrovne chudobných a celkovej životnej úrovne v chudobných krajinách.

Na druhej strane niektorí vedci tvrdia, že ocenenie nezaplatenej práce v peniazoch zviditeľňuje príspevok nezaplatenej práce v porovnaní s národným HDP. Táto hodnota ospravedlňuje nárok nezaplatených pracovníkov na štátnu pokladnicu, pretože im umožňuje požadovať prostriedky na zlepšenie technológie a pracovných podmienok a dokonca aj dôchodkové dávky. Ocenenie tiež poskytuje odhady celkového blahobytu ekonomiky v zmysle širšieho odhadu HDP, a tým plne zviditeľňuje nezaplatenú prácu žien (Collas – Monsod 2010). Napokon sa tiež tvrdí, že porovnávanie odhadov HDP rôznych krajín v súčasnosti (bez pridania hodnoty nezaplatenej práce) je ako porovnávanie jabĺk a pomarančov, pretože niektoré krajiny vylučujú domáce služby (keď sú nezaplatené), zatiaľ čo iné krajiny (bohatšie krajiny) zahŕňajú rovnaké služby do národného dôchodku, ako sú ocenené na trhu (Sharma 2012). Aby bolo možné porovnať HDP rôznych krajín, je potrebné spojiť konvenčný HDP s hodnotou nezaplatenej práce: ak nie dnes, tak v neskoršom štádiu.

Argumenty v prospech ocenenia sa zdajú byť silnejšie z makroekonomického hľadiska. Niekoľko svetových organizácií a globálnych summitov odporučilo oceňovať nezaplatenú prácu (OSN 1993 a 2008, UNDP 1995, ILO 2013, Pekinská akčná platforma 1995). Argument, že valorizácia zvýši príjmy chudobných a zvýši národný HDP, sa nezdá byť opodstatnený z toho dôvodu, že (1) HDP rôznych krajín bude porovnateľný len vtedy, keď všetky krajiny pripočítajú hodnotu nezaplatenej práce do rozšíreného HDP a (2) hlavným cieľom zostavovania účtov národného dôchodku je aj štúdium štruktúry ekonomiky – vyšší podiel HDP z nezaplatenej práce bude pre chudobné krajiny určite považovaný za problém.

Treba si však dávať veľký pozor na metodiku oceňovania nezaplatenej práce. Najbežnejším prístupom k oceňovaniu nezaplatenej práce sa v súčasnosti javí vstupná metóda, pri ktorej sa pracovná zložka nezaplatenej práce oceňuje rôznymi trhovými mzdovými sadzbami (Fukami 2000, Hitoshi 2000, Nath 2003, Budlender a Brathaug 2000, Eun a Ryu 2012), ako sú mzdy gazdín, špecializované mzdy alebo oportunitné náklady. Hoci diskusia o mzdovej sadzbe prebieha, teraz si uvedomujeme, že vstupná metóda je neadekvátna, pretože nevenuje žiadnu pozornosť produktivite nezaplatených zamestnancov. Ďalším odporúčaným prístupom je výstupná metóda, pri ktorej sa nezaplatené využitie času prepočítava

na výstupy (napríklad počet vyrobených jedál, počet vypranej bielizne, upratané miestnosti atď.) a hodnota sa vypočíta pomocou relevantných trhových cien. Hoci sa výstupný prístup javí ako logickejší, zistilo sa, že je nemotorný, pretože nie je vždy ľahké premeniť všetky neplatené služby na produkty.

V súčasnosti je akceptovanou metódou zostavovanie systematických satelitných účtov neplatených služieb domácností. Satelitné účty vo všeobecnosti riešia potrebu flexibilného rozšírenia analytickej kapacity národného účtovníctva pre vybrané oblasti sociálneho záujmu bez preťaženia alebo narušenia centrálného systému (OSN 1993, 2008). Satelitný účet neplatenej práce je rozšírením systému národných účtov nad jeho konvenčné limity. Experimentuje s novými koncepciami a metódami a poskytuje širší pohľad na účty národného dôchodku. Očakáva sa, že po dokončení a upevnení metodiky týchto účtov sa tieto účty zlúčia s hlavnými účtami.

Hoci niekoľko vedcov prispelo k vytvoreniu metodiky na výpočet satelitných účtov neplatených služieb, zatiaľ sa nedospelo k dohode o globálnej metodológii (Eurostat 2013; Hamunen a kol. 2012; Holloway a kol. 2002; Harvey a Mukhopadhyay 1996; Železiarstvo a polievka 2009). V dôsledku toho možno úlohu oceňovania považovať za „nedokončenú výrobu“. Stručne povedané, ohodnotenie neplatenej práce v peniazoch má určité výhody z hľadiska integrácie neplatenej práce s bežnou ekonomikou. Úloha integrovať neplatenú prácu s bežnou ekonomikou prostredníctvom zostavovania satelitných účtov je stále nevyriešenou úlohou.

Hoci je oceňovanie nevyhnutné, je tiež potrebné ísť nad rámec oceňovania. Je to preto, že oceňovanie plne nezačleňuje neplatenú prácu do tvorby politiky, pretože oddeľuje neplatenú prácu od platenej práce. Ukazuje dôležitosť neplatenej práce z hľadiska jej prínosu k celkovému blahobytu; neuvádza však, ako možno tento podradný a zaostávajúci sektor neplatenej ekonomiky integrovať s bežnou ekonomikou tak, aby sa zlepšila jeho produktivita a pracovné podmienky, ani ako sa dá začleniť do hlavného prúdu tvorby politiky. Ocenenie tiež neukazuje, ako možno túto prácu prerozdeliť. Je potrebné vyvinúť prístup, ktorý ide nad rámec oceňovania, aby sa neplatená práca začlenila do makroekonomických politík, aby sa neplatená práca považovala za súčasť makroekonomiky.

Citované z publikácie *Measuring unpaid care work in household surveys* (Meranie neplatenej opatrovateľskej práce v prieskumoch domácností). © Oxfam International June 2018⁷:

Táto prípadová štúdia pojednáva o úspechoch a výzvach meraní využívania času používaných v prieskumoch starostlivosti o domácnosť Oxfam. Prieskumy podporované programom Oxfam Women's Economic Empowerment and Care (WE-Care) boli zamerané na meranie času dospelých a detí strávených neplatenou opatrovateľskou prácou a ďalšími faktormi, ktoré by mohli ovplyvniť toto rozdelenie v rámci domácnosti.

Aké metódy boli použité?

Prieskum starostlivosti o domácnosť Od roku 2013 program Oxfam's Women's Economic Empowerment and Care (WE-Care) pracuje na vytváraní nových metodológií a dôkazov o opatrovateľskej práci, aby umožnil rozvojovým aktérom riešiť náročnú a nerovnakú starostlivosť o ženy a domáce práce. Ako súčasť tohto úsilia bol vyvinutý Prieskum starostlivosti o domácnosť (HCS). Metodológie HCS na zachytenie rôznych aspektov starostlivosti o dospelých a mladých ľudí sa testovali a zlepšovali v troch kolách. Zhromažďovanie údajov HCS, ktoré zasahuje šesť rozvojových krajín na

⁷ <https://oxfamilibrary.openrepository.com/bitstream/handle/10546/620490/rr-measuring-unpaid-care-work-surveys-060618-en.pdf?sequence=1>

troch kontinentoch 1. HCS z roku 2014 skúmal modely starostlivosti v Kolumbii, Etiópii, Filipínach, Malawi, Ugande a Zimbabwe, čo pomohlo rozvíjať intervencie WE-Care.

Všetky dotazníky HCS merali angažovanosť v starostlivosti o dospelých a mladých ľudí. Zohľadnili aj niekoľko faktorov, ktoré môžu súvisieť s ukazovateľmi opatrovateľskej práce, ako sú kľúčové charakteristiky domácnosti a jednotlivcov, sociálne normy a vnímanie neplatennej starostlivosti a domácej práce a prístup k infraštruktúre, službám a vybaveniu.

Meranie práce starostlivosti u dospelých HCS využíva inovatívny prístup k meraniu opatrovateľskej práce, ktorý berie do úvahy súčasne vykonávané opatrovateľské činnosti. Pri jednodňovom spomínaní boli ženy a muži požiadaní, aby hlásili, čo urobili počas každej hodiny predchádzajúceho dňa, počnúc 4:00. Pre každú hodinu dňa boli respondentom položené štyri otázky. V analýze údajov použili tri hlavné ukazovatele opatrovateľskej práce:

- Primárna starostlivosť: počet hodín, ktoré respondenti strávili opatrovateľskou prácou ako primárnou činnosťou (otázka 1);
- Akákoľvek starostlivosť: počet hodín, ktoré respondenti strávili opatrovateľskou prácou ako primárnou (otázka 1), alebo sekundárnou (otázka 2) alebo supervíznou činnosťou (otázka 3 a 4);
- Multi-tasking: počet hodín, ktoré respondenti strávili vykonávaním aspoň dvoch opatrovateľských činností súčasne.

Meranie práce pri starostlivosti u detí. Všetky tri kolá zberu údajov HCS boli zamerané na zachytenie času detí stráveného v opatrovateľskej práci, ale používali rôzne prístupy. V roku 2014 boli matky požiadané, aby odhadli, ako často sa ich najstarší syn a dcéra zapájali do opatrovateľských činností v predchádzajúcom mesiaci. HCS 2015 požiadal matky, aby deň pred pohovorom odhadli počet hodín, ktoré všetky ich deti strávili rôznymi kategóriami aktivít, vrátane rôznych druhov starostlivosti, platenej práce, vzdelávania a voľnočasových aktivít. Matky dostali 24 fazuliek reprezentujúcich 24 hodín predchádzajúceho dňa, ktoré priradili k rôznym kartám s aktivitami so symbolmi. HCS z roku 2017 zahŕňal krátky dotazník o využívaní času mladých ľudí, ktorý bol zadaný dvom mladým ľuďom pre každú domácnosť, zvyčajne najstarším chlapcom a dievčaťom, slobodným, vo veku od 8 do 21 rokov. Deti a dospievajúci mali rozdeliť 24 fazúl reprezentujúcich 24 hodín predchádzajúceho dňa medzi rôzne aktivity znázornené symbolmi.

Kategórie aktivít zahŕňali:

- Práca pre rodinný podnik (vrátane poľnohospodárskej práce), platená práca;
- Škola, štúdium;
- Príprava jedla, zber paliva, zber vody, upratovanie domu alebo areálu, pranie oblečenia, starostlivosť o mladšie deti, starostlivosť o dospelých;
- Spánok, voľný čas, iné.

Aby sa zohľadnila simultánna starostlivosť, dotazník obsahoval tieto dve otázky:

- Kým ste sa venovali iným činnostiam (napríklad domácim prácam alebo hre), starali ste sa včera aj o mladšie deti?
- Koľko hodín ste sa starali o mladšie deti? (Použite všetkých 24 fazúl)

Meranie práce starostlivosti u dospelých. Účtovanie sekundárnych a dozorných činností pomohlo zviditeľniť veľké množstvo opatrovateľskej práce vykonávanej ženami. V rámci krajín a rokov zberu údajov ženy strávili 10 až 16 hodín akejkoľvek starostlivosti, z toho iba 4 až 8 hodín bola primárna starostlivosť.

Meranie práce starostlivosti u detí. HCS z roku 2014 i 2015 zistilo, že dcéry sa viac venovali opatrovateľským činnostiam ako synovia, najmä zberu vody a vareníu.

Citované z publikácie: The economic case against unpaid domestic work (Ekonomický prípad proti neplatenej domácej práci). [Amanda Shendruk](#) and [Sarah Todd](#) . QUARTZ, Published September 27, 2022:

Koľko stojí neplatená práca?

Zistiť, koľko stojí neplatená práca, je tiež komplikovaná úloha. Podľa neoklasickej ekonómie mzdy za rôzne typy pracovných miest zvyčajne odrážajú hraničnú produktivitu pracovníkov – to znamená, že spoločnosti platia zamestnancov na základe množstva peňazí, ktoré ich príspevky vytvárajú pre zamestnávateľa.

Ale Boring hovorí, že mzdy za starostlivosť a prácu v domácnosti sú často nízke z iného dôvodu – pretože tieto úlohy v minulosti vykonávali prevažne ženy. Je to fenomén, ktorý sa prejavuje aj na mzdách zdravotných sestier, učiteľov a iných „opatrovateľských“ profesií.

Boring tiež poznamenáva, že hodnota opatrovateľskej práce je veľmi subjektívna. „Súkromná opatrovateľka by mohla byť veľmi dobre odmeňovaná,“ hovorí. A z praktického hľadiska by bolo ťažké priradiť hodinový mzdový systém k súkromným aktivitám, ktoré sa odohrávajú v domácnosti a môžu sa značne líšiť tak povahou, ako aj výkonom. „Nechcem platiť niekomu rovnakú mzdu za varenie gurmánskeho jedla, akú mu platím za dojčenie dieťaťa, kde má človek obrovské zdravotné a sociálne dôsledky a je akýmsi koníčkom,“ hovorí Nancy Folbre, profesorka emeritná ekonómia na University of Massachusetts Amherst, ktorej výskum sa zameriava na neplatenú opatrovateľskú prácu.

Vzhľadom na všetky tieto komplikácie majú odborníci tendenciu uprednostňovať myšlienku poskytovania kompenzácií za neplatenú prácu inými spôsobmi ako priamymi mzdami, ako sú prídavky na deti a daňové úľavy. Tie majú ďalšiu výhodu v tom, že sú menej kontroverzné ako poskytovanie priamych miezd za domáce práce, a preto s väčšou pravdepodobnosťou získajú podporu od voličov a politikov.

„Mnohí z nás by chceli, aby naše doláre z daní išli na pozdvihnutie detí z chudoby,“ hovorí Claudia Goldin, profesorka ekonómie Henry Lee na Harvardskej univerzite. "Máme veľa práce, ktorá ukazuje, že ak vyťahnete deti z chudoby, potom ako dospelí nie sú chudobní a sú to občania, ktorí platia dane."

Pandémia o tom poskytla dostatok dôkazov. Pomocou rozšíreného programu daňových úľav na deti poskytovali USA v roku 2021 mesačné hotovostné platby (zvyčajne 250 USD alebo 300 USD mesačne) rodinám s nízkymi príjmami. Tento program nebol zameraný priamo na kompenzáciu rodičov za neplatenú prácu. V praxi však vládna politika stále dáva viac peňazí do vreciek rodín. Počas šiestich mesiacov v roku 2021 výskumníci zistili, že platby znížili detskú chudobu v USA o 30 %. Takéto zistenia pomáhajú dokázať, že vládne platby pre opatrovateľov sú prospešné nielen pre rodičov a deti, ale aj pre spoločnosť ako celok.

Citované z publikácie: Economic Research – Calculating the value of women’s unpaid work (Ekonomický výskum – Výpočet hodnoty neplatenj práce žien). [March 9, 2020:](#)

Na výpočet hodnoty ženskej neplatenj práce používame metodiku Oxfam: Vypočítame celkový počet hodín, ktoré ženy strávia vykonávaním neplatenj práce v domácnosti, a potom použijeme minimálnu mzdu, aby sme túto prácu ohodnotili v dolároch:

1. Vezmite počet žien starších ako 16 rokov a vynásobte ho 26,7 hodiny, čo je podľa Bureau of Labor Statistics priemerný počet hodín týždenne, ktoré ženy strávia neplatenou prácou v domácnosti.
2. Vynásobte túto týždennú hodnotu číslom 52, čo je počet týždňov v roku.
3. Výsledok vynásobte federálnou minimálnou mzdou.
4. Vydeľte túto ročnú sumu v dolároch indexom spotrebiteľských cien, aby ste sa prispôbili inflácii. (Upozorňujeme, že tu používame ročné údaje, agregované na konci každého roka, aby sme uľahčili čítanie grafu.)

Za rok 2018 (najnovšie dostupné údaje) sa dolárová hodnota neplatenj práce žien v USA rovnala 86 % všetkej ekonomickej aktivity zaznamenanej v štáte New York. V iných rokoch – povedzme koncom 90. rokov a koncom 21. storočia – hodnota neplatenj práce žien dokonca prevyšovala HDP štátu New York. A majme na pamäti, že táto hodnota je na spodnej hranici možného rozsahu, pretože používame federálnu minimálnu mzdu a nie napríklad vyššie štátne minimálne mzdy, nehovoriac o trhových mzdách, ktoré zodpovedajú konkrétnej vykonávanej práci.

Citované z publikácie: Estimating the economic value of unpaid household work in Canada, 2015 to 2019 (Odhad ekonomickej hodnoty neplatenj práce v domácnosti v Kanade, 2015 až 2019). Statistics Canada Release date: March 17, 2022⁸:

Metódy oceňovania

Jednou z najdôležitejších otázok, ktoré treba zvážiť pri odhadovaní hodnoty neplatenj práce v domácnosti, je, ktorú metódu (metódy) oceňovania použiť. Keďže práca v domácnosti sa vykonáva mimo trhu, neexistujú žiadne priamo pozorovateľné ceny alebo peňažné hodnoty, ktoré by sa dali činnostiam priradiť. Preto je potrebné odvodiť alebo imputovať hodnotu pomocou jedného z dvoch všeobecných prístupov: metóda založená na výstupe, ktorá priraduje kúpnu cenu vykonávaným konečným službám, alebo metóda založená na vstupoch, ktorá oceňuje náklady práce (t. j. mzdové sadzby) potrebné na plnenie úloh.

Vzhľadom na množstvo faktorov, vrátane nedostatku dostupných údajov, ako aj potreby poskytnúť prehľad o charakteristikách domácností a jednotlivcov vykonávajúcich neplatenú prácu, táto štúdia využíva metódu oceňovania na základe vstupov. Metóda oceňovania na základe vstupov pozostáva z priameho pripisovania peňažnej hodnoty vstupom práce. Inými slovami, čas strávený vykonávaním neplatených činností v domácnosti sa oceňuje pomocou trhových mzdových sadzieb.

⁸ <https://www150.statcan.gc.ca/n1/en/pub/13-605-x/2022001/article/00001-eng.pdf?st=LxMwdEhP>

Po výbere metódy založenej na vstupoch je dôležité zvážiť dva typy oceňovania, ktoré možno použiť: 1) alternatívne náklady; a 2) náklady na výmenu.

Cena príležitosti

Prístup založený na nákladoch príležitosti predpokladá, že keď jednotlivec vykonáva neplatené činnosti v domácnosti, vzdáva sa iných činností spolu so všetkými súvisiacimi peňažnými a nepeňažnými výhodami. Na účely tejto štúdie sa však predpokladá, že sa vzdajú len peňažných výhod platenej práce na vykonávanie neplatených činností v domácnosti. Preto sa alternatívne náklady vypočítavajú pomocou mzdových sadziieb skutočných ľudí vykonávajúcich neplatené činnosti v domácnosti. V tejto štúdii sa ročné priemerné hodinové mzdové sadzby podľa pohlavia, vekovej skupiny a provincie bydliska aplikujú na čas strávený vykonávaním všetkých neplatených domácich prác za každý príslušný rok.

Náklady príležitosti možno odhadnúť v hrubej (pred zdanením) aj v čistej forme (po zdanení). Hrubé oportunitné náklady možno považovať za „spoločenské oportunitné náklady“ neplatenej práce v domácnosti, pretože spoločnosť stráca potenciálny trhový výstup, keď sa jednotlivci vzdajú platenej práce, aby mohli vykonávať neplatené činnosti v domácnosti. Na druhej strane čisté alternatívne náklady odrážajú „súkromné náklady“, pretože merajú ušlé zarábky jednotlivca. Táto štúdia zahŕňa ohodnotenie hrubých aj čistých nákladov obetovanej príležitosti, kde sa ročná priemerná mzda podľa pohlavia, vekovej skupiny a provincie bydliska vzťahuje na ročné hodiny neplatenej práce v domácnosti. Zahrnuté sú mzdové tarify na plný aj čiastočný úväzok, ktoré sú vážené podľa odpracovaných hodín a počtu zamestnancov v rámci každej kategórie. Čisté náklady príležitosti sa odvodzujú uplatnením efektívnych daňových sadziieb podľa vekovej skupiny, pohlavia a provincie bydliska na sadzby hrubej mzdy. Akékoľvek základné rozdiely v mzdách, ktoré existujú, ako napríklad rozdiely v odmeňovaní medzi mužmi a ženami, sa odrážajú v príležitosti oceňovanie nákladov. Vplyv takýchto nerovností je ďalej diskutovaný s výsledkami tejto štúdie nižšie.

Cena náhrady

Reprodukčné náklady sú určené na vyjadrenie hodnoty nezaplatených činností domácnosti, ak by sa vykonali na trhu tým, že by sa niekto najal na vykonanie týchto činností. Namiesto použitia mzdových sadziieb jednotlivcov vykonávajúcich neplatené činnosti sa tieto oceňujú priemernými mzdovými sadzbami ekvivalentných povolání na trhu. Hlavným predpokladom tohto prístupu je, že členovia domácnosti a ich trhové „náhrady“ sú rovnako produktívni.

Určiť, ktoré povolania použiť na odhad nákladov na výmenu môže byť náročné. Zatiaľ čo v súčasnosti nie je stanovený štandard, pre ktoré by sa povolania mali používať, je potrebné zvážiť dva všeobecné prístupy. Prvým je všeobecný prístup, kde sa používa mzdová sadzba bežného robotníka alebo poskytovateľa služieb. Druhý prístup používa špecializovanú optiku s použitím mzdových sadziieb pre konkrétne povolania súvisiace s vykonávanými činnosťami v domácnosti. V tejto štúdii sa uplatňuje forma špecializovaného prístupu, pri ktorej sa používajú príjmy ľudí zamestnaných v národných klasifikáciách povolání (NOC) v rámci každej skupiny ekvivalencie – definovaných skupín povolání, ktoré je možné najat' na vykonávanie domácich činností.

Pri odhade reprodukčných nákladov sa predpokladá, že činnosti v domácnosti by mohli byť zabezpečené akoukoľvek ekvivalentnou náhradou bez ohľadu na ich vek alebo pohlavie. Napríklad sa nerozlišuje, že žena v konkrétnom NOC by bola najatá nad mužom v tom istom NOC. Jediný rozdiel je v provincii bydliska, keďže štúdia predpokladá, že domácnosť v Saskatchewan by si najala náhradu z tej istej provincie. Preto sa v rámci každej provincie zarábky v rámci každej NOC vážia podľa pohlavia a stavu na plný a čiastočný úväzok s použitím počtu ľudí zamestnaných v rámci NOC. Potom sa každé

NOC váži v rámci každej skupiny ekvivalencie počtom ľudí zamestnaných v každom povolání. Výsledkom je priemerná mzdová sadzba pre každú skupinu ekvivalencie, ktorá zohľadňuje rozdiely v hodinových mzdových sadzbách medzi mužmi a ženami, ako aj pracovníkmi na plný a čiastočný úväzok v rôznych povolaniach.

Citované z publikácie: Accounting for unpaid care work in Bhutan. (Účtovanie neplatenej opatrovateľskej práce v Bhutáne.) © 2019 National Commission for Women and Children, Thimphu, Bhutan⁹:

Celková hodnota neplatenej opatrovateľskej práce:

Odhady založené na údajoch z prieskumu využívania času ukázali, že v roku 2017 strávili ženy vo veku 15 rokov a staršie 310 miliónov hodín neplatenými prácami v domácnosti a starostlivosti, zatiaľ čo muži vo veku 15 a viac rokov strávili 150 miliónov hodín.

Zatiaľ čo hodnota neplatenej práce v domácnosti a opatrovateľskej práce sa menila v závislosti od mzdovej sadzby, štúdia odhaduje, že sa pohybovala od 10 percent do 16 percent HDP.

Neplatená práca ocenená na základe národnej minimálnej mzdy pre polokvalifikovaných pracovníkov (286 NÚ za deň) by predstavovala 10 percent HDP, čo zodpovedá 16 287 miliónom Nu. Ak sa ohodnotí mzdovou sadzbou GSP (9 000 Nu za mesiac), celková hodnota by predstavovala 14 percent HDP (23 296 mil. Nu). Ak by sa to ocenilo mzdovou sadzbou špecialistov, celkovo by to bolo 16 percent HDP, čo zodpovedá 25 648 miliónom Nu.

Neplatené domáce práce a opatrovateľské služby:

Údržba a správa domácnosti

Aktivity	Profesie
Varenie	Kuchári
Umývanie riadu	Čašník
Naberanie vody	Domáci pomocník, upratovačka
Čistenie a údržba	Gazdiná
Pranie	Gazdiná
Starostlivosť o domáce zvieratko	Práčky a umývačky riadu
Nakupovanie	Domáci pomocníci a upratovačky
Využívanie služieb	Domáci pomocníci a upratovačky
Cestovanie súvisiace s riadením údržby domácnosti	Domáci pomocníci a upratovačky

⁹ https://www.ncwc.gov.bt/publications/UNPAID_CARE_WORK_IN_BHUTAN%20_20191570788312.pdf

Poskytovanie neplatených opatrovateľských služieb

Aktivity	Profesie
Starostlivosť o deti	Pracovníci starostlivosti o deti
Vyučovanie detí	Učitelia materských a základných škôl
Doprovod detí	Pracovníci starostlivosti o deti
Starostlivosť o dospelých	Zdravotné sestry
Doprovod dospelých	Zdravotné sestry
Cestovanie súvisiace s údržbou domácnosti	Domáci pomocníci a upratovačky

Citované z publikácie: Women's unpaid care work has been unmeasured and undervalued for too long (Neplatená opatrovateľská práca žien bola príliš dlho nameraná a podceňovaná). Diva Dhar, King's College London, News Centre, 14 January 2020:

Feministické výskumníčky a obhajkyne sa už desaťročia dožadujú lepšieho uznania a ocenenia neplatennej starostlivosti (UCW) s cieľom informovať o sociálnych politikách a službách. Ekonomický prínos UCW sa zhruba odhaduje na 10 miliónov dolárov ročne, približne 13 percent globálneho HDP, no nie je uznávaný ako „práca“, ktorá je životne dôležitým vstupom do hospodárskeho rastu. Okrem toho toto obrovské (a nepresné) číslo ani nezačína zachytávať stratenú autonómiu a ekonomický potenciál žien. Ale ako sa tejto problematike začína venovať väčšia pozornosť, narastá impulz pre lepšie meranie, zvýšený zber údajov a silnejšie dôkazy o programoch a riešeniach na riešenie neplatennej starostlivosti. Existujú tri hlavné prebiehajúce snahy posunúť pole vpred s cieľom lepšie merať a rozpoznať UCW (neplatená opatrovateľská práca).

Prvým je začlenenie do cieľov trvalo udržateľného rozvoja OSN, ktoré teraz zdôrazňujú dôležitosť riešenia rodových rozdielov v UCW, čo pomáha podporiť výzvy na lepšie meranie a zmenu politiky. Cieľ SDG 5.4 uznáva potrebu opatrení vo verejnej aj súkromnej sfére na nápravu rodovej rovnováhy v UCW, zdôrazňuje dôležitosť verejnej politiky a služieb na celkové zmiernenie bremena UCW a vyzýva na prerozdelenie a zdieľanie UCW v rámci rodiny. a domácnosť. Sprievodný ukazovateľ nariaďuje vykazovanie a zber údajov o čase strávenom neplatenou domácou a opatrovateľskou prácou podľa pohlavia, veku a miesta. UCW bola tiež dôležitou témou v mnohých vplyvných správach od ILO, OSN Women, UNICEF a Brankárov, medzi inými.

Druhým kľúčovým krokom bolo formálne uznanie UCW ako formy práce, ku ktorému došlo v roku 2013 na 19. medzinárodnej konferencii štatistikov práce, ktorú zvolala ILO. UCW je teraz kategorizovaná ako podskupina „práce“ popri zamestnaní, čo podčiarkuje ekonomický prínos žien. Tento posun zdôraznil dôležitosť zvažovania a merania neplatennej práce pre politické aj štatistické komunity. Partnerstvo Women Work and Employment medzi ILO, Svetovou bankou, Data2x a Organizáciou Spojených národov pre výživu a poľnohospodárstvo v posledných rokoch pracovalo na vypracovaní usmernenia a sfunkčnení tejto novej definície práce. Partnerstvo testuje, overuje a harmonizuje opatrenia na lepšie zachytenie práce žien v prieskumoch domácností a pracovnej sily na celom svete. Pomôže to odhaliť šírku neplatennej práce žien a presnejšie zhodnotiť ich rôznorodé úlohy a prínosy pre hospodárstvo.

Tretím vývojom je pokrok v meraní a zbere údajov. Prieskumy využívania času (TUS) sú primárnou metódou na zhromažďovanie údajov o neplatennej práci. Iba 88 krajín však niekedy vykonalo nejakú

formu TUS, čiastočne preto, že môžu byť zložité, nákladné a zaťažujúce. V posledných rokoch však výskumníci pracujú na inovatívnych prístupoch na zhromažďovanie lepších údajov v tejto oblasti vrátane modulov s ľahším využitím času, ktoré sa majú zahrnúť do pravidelnejších prieskumov pracovnej sily (napr. ILO); telefonické prieskumy (napr. Národná rada pre aplikovaný ekonomický výskum a Marylandská univerzita) a dokonca aj technológie, ako sú nositeľné sledovače aktivity (napr. Svetová banka) alebo náhrdelníkové fotokamery (napr. Kalifornská univerzita, Berkeley). Tieto metódy zvýšia spoľahlivosť a kvalitu dôkazov na preukázanie rozsahu a rozloženia opatrovateľskej práce.

„Keď sa zozbierajú a sprístupnia presné údaje, môžu sa prijať výzvy na akciu a prijať rozhodnutia. A to môže pomôcť zmeniť životy žien.“ (Diva Dhar)

Toto sú dôležité znaky pokroku, pretože keď sa zozbierajú a sprístupnia presné údaje, možno prijať výzvy na akciu a prijať rozhodnutia. A to môže pomôcť zmeniť životy žien. Napríklad údaje o „deficite starostlivosti“ v Uruguaji pomohli podporiť rozšírenie služieb starostlivosti o deti predškolského veku a starších ľudí. Vo Fínsku viedli údaje o starostlivosti a zamestnaní k sérii politík na odstránenie rodových rozdielov, ako je zvýšená otcovská dovolenka a bezplatná starostlivosť o deti v predškolskom veku. Okrem toho uznanie neplatennej starostlivosti za prácu je prvým krokom pri oceňovaní činností, ktoré vykonávajú prevažne ženy. Toto spolu s posunom rodových noriem okolo UCW bude rozhodujúce pre povzbudenie mužov, aby preberali viac neplatennej starostlivosti, najmä keď sa zvyšuje počet žien v pracovnej sile.

Tento nárast práce pri meraní, sledovaní a oceňovaní UCW a zvýšené úsilie o využitie údajov na povzbudenie tvorcov politík je nesmierne povzbudzujúce. Aj keď je pred nami dlhá cesta, vlády by mali venovať pozornosť údajom a urobiť oveľa viac pre zavedenie politík, služieb a infraštruktúry, ktoré uznávajú, znižujú a prerozdeľujú neplatenú starostlivosť.

Citované z publikácie: Metodika výpočtu a dokladovania ekonomickej hodnoty dobrovoľníckej práce ako spolufinancovania projektu. Platforma dobrovoľníckych centier a organizácií, cca 2016¹⁰:

Existuje niekoľko možností pre výpočet ekonomickej hodnoty hodiny dobrovoľníckej práce. Odporúčame výber z týchto:

- A) Výpočet vychádzajúci z priemernej hrubej mzdy podľa tried zamestnaní
- B) Výpočet vychádzajúci z priemernej hrubej mzdy bez ohľadu na triedu zamestnania
- C) Výpočet vychádzajúci z minimálnej mzdy odstupňovanej podľa náročnosti práce
- D) Výpočet vychádzajúci z minimálnej mzdy bez ohľadu na náročnosť práce

(Kontakt: Mgr. Alžbeta Frimmerová, doc. PhDr. Alžbeta Brozmanová Gregorová, PhD. Platforma dobrovoľníckych centier a organizácií)

10

https://www.dobrovolniccentra.sk/images/stories/files/2020/metodika_ekon.hodnota_dobrovolnictva_Platforma.pdf

Zhrnutie

Veľa odborníkov zdôrazňuje potrebu merať neplatenú domácu prácu. Ohodnotenie neplatennej práce v peniazoch má určité výhody z hľadiska integrácie neplatennej práce s bežnou ekonomikou. Ukazuje dôležitosť neplatennej práce z hľadiska jej prínosu k celkovému blahobytu.

Na meranie sa používajú rozličné metodiky, čo však odráža skutočnosť, že je to pomerne komplikovaná úloha. Neplatené domáce práce majú určité trvanie a vyžadujú si uplatniť určitú zručnosť. Bez profesionálnej prípravy taká práca či starostlivosť sa dá cenovo ohodnotiť len s určitými výhradami. Teda môžeme ohodnotiť čas strávený výkonom domácej práce najatým pracovníkom/pracovníčkou podľa mzdových taríf platných pre domácu prácu (tzv. generalizačná metóda). Alebo oceníme neplatenú prácu podľa miezd špecialistov v jednotlivých profesiách, ktoré zodpovedajú jednotlivým činnostiam pri práci v domácnosti – upratovačka, kuchárka, učiteľka atď. (špecializačná metóda).

Prístupy k hodnoteniu neplatennej domácej práce tiež môžu byť závislé od toho, či sa použije metóda hodnotenia vstupov, alebo výstupov. Tzv. výstupová metóda meria produkciu priamym pozorovaním cien – pritom treba mať informácie o množstvách vyprodukovaných služieb. Vstupná metóda sa orientuje na meranie nákladov na vstupy – tu treba mať informácie o čase strávenom prácou v domácnosti. Pri aplikácii metódy vstupu sa používa prístup trhových reprodukčných nákladov (koľko peňazí na mzdy treba zaplatiť prípadným najatým osobám na vykonávanie domácich prác), alebo prístup nákladov príležitostí (koľko by členovia domácnosti zarobili na mzdách – keby domáce práce vykonávali profesionálne – teda miesto času využitého na vlastné domáce práce by tento čas využili na profesionálnu prácu pre iných).

Viacerí však poukazujú na to, že vstupná metóda je neadekvátne, pretože nevenuje žiadnu pozornosť produktivite neplatených zamestnancov. U výstupnej metódy sa neplatené využitie času prepočítava na výstupy (napríklad počet vyrobených jedál, počet vypranej bielizne, upratané miestnosti atď.) a hodnota sa vypočíta pomocou relevantných trhových cien. Ale aj výstupný prístup má svoje nevýhody, pretože nie je vždy ľahké premeniť všetky neplatené služby na produkty.

Zisťovanie časových výdajov na neplatené jednotlivé domáce práce sa uskutočňuje viacerými spôsobmi. Napríklad sa začína otázkou s možnosťami odpovedať „áno“ – „nie“ na preverenie, či sa respondent zúčastnil na aktivite, a potom sa zaznamená čas venovaný činnosti v hodinách a minútach. Alebo sa vedú časové denníky – teda zaznamenávanie dĺžky konkrétnych činností v priebehu vybraného časového obdobia – napríklad počas 24 hodín. Prieskumy tohto typu je síce možné použiť pri približnom zhodnotení netrhovej práce, neumožňujú však priame zmeranie hodnoty neplatennej práce medzi rozdielnymi typmi domácností.

Ohodnotenie neplatennej práce v peniazoch má určité výhody z hľadiska integrácie neplatennej práce s bežnou ekonomikou. Úloha integrovať neplatenú prácu s bežnou ekonomikou prostredníctvom zostavovania satelitných účtov (teda mimo národných účtov) je stále nevyriešenou úlohou. Ukazuje dôležitosť neplatennej práce z hľadiska jej prínosu k celkovému blahobytu; neuvádza však, ako možno tento podradný a zaostávajúci sektor neplatennej ekonomiky integrovať s bežnou ekonomikou tak, aby sa zlepšila jeho produktivita a pracovné podmienky, ani ako sa dá začleniť do hlavného prúdu tvorby politiky.

Kapitola štvrtá: Neplatená domáca práca vo vzťahu k HDP

Citované z publikácie: Práce pre domácnosť ako forma práce – potenciál a bariéry v podmienkach SR. Autorský kolektív: Doc. PhDr. Mária Gažiová, PhD., Mgr. Valéria Kubalová, Ing. František Jaš, CSc., Mgr. Michal Němec, Branislav Ondruš, IA MPSVR SR, ESF, OP ĽZ, 2021, 242 s.:

Hodnota neplatenej hospodárskej práce vo vzťahu k HDP

Dynamika trhu práce je ústrednou témou ekonómie práce a záujmu tvorcov politik. Domácnosti sú tiež napojené na zvyšok hospodárstva prostredníctvom svojej výrobnnej kapacity, pokiaľ vyrábajú tovar a poskytujú služby prostredníctvom neplatenej práce.

Treba zdôrazniť tri aspekty: a) skutočnosť, že HDP by mal zahŕňať hodnotu neplatenej hospodárskej práce, ako aj časť považovanú za „neekonomický“ príspevok.; b) prepojenie neplatenej práce s obchodovanou časťou hospodárstva; a c) prepojenie neplatenej práce so štátnym poskytovaním verejných statkov a poskytovaním služieb.

Existujú dva prístupy na pripísanie peňažnej hodnoty neplatenej práci. Prístup založený na nákladoch a na príležitosti oceňuje hodnotu práce na základe potenciálnej trhovej mzdy člena domácnosti, ktorý danej práci venuje čas (a preto tú mzdu nezíska). Základným predpokladom je, že člen domácnosti sa vzdal zárobkov pre domácu výrobu. Tento prístup môže nadhodnocovať hodnoty, pretože veľká časť výroby si nevyžaduje vysoké zručnosti. Napríklad použitie mzdy mozgového chirurga na ohodnotenie venčenia rodinného psa pripisuje vysokú cenu činnosti s nízkou kvalifikáciou. Okrem toho, určitú produkciu v domácnosti robia ľudia, ktorí nezarábia trhovú mzdu. Hoci ich mzdová sadzba by sa mohla pripísať pomocou mzdových sadzieb pracovníkov s podobným vzdelaním a inými pozorovanými charakteristikami, pretože títo ľudia nepracujú, môžu existovať určité charakteristiky, ktoré im bránia zarábať túto zistenú trhovú mzdu. Prístup založený na náhrade nákladov zohľadňuje, koľko by stálo najať pracovníka na vykonanie činnosti. Použitie mzdy špecialistu na každú úlohu v domácnosti – napr. plat inštalátora za opravu pretekania potrubia – nadhodnocuje hodnotu vstupu, pretože špecialisti pracujú efektívnejšie a potrebujú menej času na vykonanie tej istej úlohy. Všeobecný mzdový prístup uplatňuje mzdovú sadzbu zamestnanca v domácnosti alebo opravára na ohodnotenie času venovaného všetkým nezaplateným činnostiam.

Príspevok neplatenej práce sa v jednotlivých krajinách značne líši. Z nákladov na výmenu vyplýva, že príspevok pracovných síl, ktoré sa venujú neplatenej práci predstavuje od 19 % HDP v Kórei až do 53 % HDP v Portugalsku. Odhady hornej hranice vychádzajú z uplatnenia prístupu založeného na nákladoch a na príležitostiach. Z jednoduchých priemerov oboch prístupov vyplýva, že zhruba jedna tretina, či dokonca možno až polovica všetkých hospodárskych činností predstavujúcich prínos pre HDP krajiny sa v členských štátoch OECD nenachádza v systéme národných účtov. Rozsah, v akom veľké časti populácie mladšie ako 15 rokov a staršie ako 64 rokov vykonávajú neplatenú prácu sa preto javí ako podhodnotený.

Údaje z prieskumu využívania času a výstavba paralelných satelitných účtov spravila príspevok produkcie domácností transparentným. Pre krajiny s dostupnými údajmi o používaní času, sa odhady satelitných účtov pohybujú od dodatočných 20% do 60% HDP, čo zdôrazňuje príspevok tohto skrytého sektora k hospodárskemu rastu, ale najmä k hospodárskemu blahu.

Ale je tu ešte niečo dôležitejšie, než priradenie peňažnej hodnoty k príspevkom výroby v domácnosti – informovanosť o hodnote neplatennej práce vedie k uznaniu, že tieto tri sektory (domácnosti – trh – vláda) – a pre mnohé krajiny aj sektor mimovládnych organizácií – sú štrukturálne prepojené na hospodárskej úrovni. Sektor výroby v domácnosti by sa nemal vnímať ako prídavná, dodatočná myšlienka, ale skôr ako jeden zo základných stavebných kameňov. Z politického hľadiska, by sa spôsob a miera, ako ľudia rozdeľujú svoj čas medzi platenú a neplatenú prácu, mal použiť na pochopenie vplyvu „makro-politik“ na tých, ktorí vykonávajú neplatenú prácu, ako aj na tých, ktorí pracujú najmä v rámci formálnych trhov.

Z pohľadu klasickej ekonómie táto práca znižuje náklady na prácu, čo na makro úrovni umožňuje menší mzdový fond, a tým aj viac možností na zisky, čo uľahčuje proces akumulácie v danom čase. Neplatený čas vynaložený na tieto činnosti možno potom považovať za „dotáciu“ pre podnikateľský sektor, alebo ako „prevod“ (či dokonca „dar“) z jednej inštitúcie (domácnosti/rodiny) do inštitúcie trhu. To, že neplatená práca môže byť dôležitá na osobnej úrovni pre dodávateľa aj príjemcu, nemení nič na skutočnosti, že ak výkon (prítomnosť v domácnosti) tejto práce chýba, tak na udržanie rovnakej životnej úrovne pracujúcich a ich rodín bude ako kompenzačné opatrenie nevyhnutné zvýšenie úrovne ich reálnej mzdy, čo má potom dôsledky na štruktúru nákladov a sadzby mzdových ziskov. Neplatená práca v rámci „dotácií“ zároveň poskytuje výsledok v nižších celkových podieloch na trhu práce, príjmoch, ktoré by sa mohli generovať, ako aj v nižšej úrovni efektívneho dopytu po tovare a službách, ktoré by mohli poskytovať zamestnanosť a vytváranie ďalšej hospodárskej činnosti, najmä v oblasti intenzívnej zamestnanosti.

V niektorých štúdiách sa tiež uvádza, že to, že niekto v domácnosti pracuje výlučne na domácich prácach (t. j. iný príbuzný alebo pracovník v domácnosti), nemá veľký vplyv na množstvo času, ktorý muži trávia neplatenou prácou v domácnosti, ale má veľký vplyv na čas žien v tej istej kategórii. Štúdie teda uvádzajú pozitívny vplyv na čas strávený inými činnosťami vrátane (platennej) práce na trhu. Takto sa potvrdzuje skutočnosť, že neplatená práca žien v domácnosti tvorí prekážku pri hľadaní alebo udržaní plateného zamestnania.

Inú súvislosť neplatennej práce a zvyšku hospodárstva predstavuje jej pripojenie na dodávanie tovaru verejného sektora. Napríklad, nezaplatená práca poskytuje starostlivosť domácnosti a chronicky chorým alebo tým, ktorí potrebujú zdĺhavé ošetrovanie; starostlivosť sa poskytuje v nemocniciach z dôvodu nedostatku ošetrovateľov, sanitárneho personálu, kuchárov atď.

Tvrdíme teda, že z hľadiska celého hospodárstva neplatená (opatrovateľská) práca zaplňuje medzery v oblasti infraštruktúry tým, že „dotuje“ verejný sektor poskytovaním tovaru a služieb. Na záver tejto časti je na rade niekoľko slov o empirických nástrojoch. Väčšia dostupnosť údajov o používaní času v posledných rokoch uľahčila výstavbu satelitných účtov, ktoré zachytávajú výroby mimo hraníc SNA (systém národných účtov Organizácie Spojených národov). Napriek tomu je tu veľká potreba sfunkčnit tieto predstavy a začleniť ich do modelových nástrojov, ktoré je možné využiť na makroekonomické analýzy a hodnotenia vplyvu.

Sociálne účtovníctvo maticovej analýzy (SAM) je účinný spôsob skúmania prepojenia medzi neplatenou prácou a trhovým hospodárstvom. SAM je štvorcová matica, ktorá predstavuje transakcie medzi rôznymi sektormi a aktérmi v hospodárstve a zvyčajne pozostáva zo šiestich účtov: činnosti (výrobné odvetvia hospodárstva), komodity (medziprodukty, domáce a dovezené tovary používané vo výrobe), výrobné faktory (ako je kapitál a práca, zvyčajne rozčlenené podľa zručností alebo iných charakteristík), inštitúcie (ako sú domácnosti, firmy a vláda), kapitálový účet (ktorý zahŕňa finančnú stránku makro ekonomiky) a zvyšok sveta. SAM majú samy osebe hodnotu a umožňujú krátkodobé hodnotenia; poskytujú však aj informačný základ pre zostavenie výpočtových modelov všeobecnej rovnováhy, z

ktorých najslubnejšia je štrukturálna odroda, podľa názoru tohto autora. To, čo sa zatiaľ neurobilo, je identifikácia činností a komodít príspevkami neplatenej pracovnej sily.

Toto predstavuje povzbudzujúce kroky smerom k budovaniu vhodných modelových nástrojov na simuláciu a analýzu vplyvu. Nedostatky v údajoch a príliš zjednodušujúce predpoklady treba brať do úvahy s istou mierou výhrady, lebo sa často stáva, že základné predpoklady a rozhodnutia o vytvorení modelov môžu spôsobovať, že zistenia sú ťažko prijateľné bez výhrad. Napriek tomu poukazujú na analytické myslenie a empirický výskum, vďaka ktorým robíme neviditeľné časti hospodárstva transparentnými, čo nám umožňuje sledovať dôsledky obchodu, fiškálneho, menového a výmenného kurzu politiky vo všetkých segmentoch hospodárstva.

Citované z publikácie: Towards a Gender-Inclusive GDP: Recommendations to the G20. (Smerom k rodovo inkluzívnemu HDP: Odporúčania pre G20). Devkanya Chakravarty, Manoranjan Pattanayak May 2023, India 2023, T20 Policy Brief:

Hrubý domáci produkt (HDP) je nedokonalým meradlom ekonomickej veľkosti krajiny, keďže zo svojej pôsobnosti vylučuje neplatenú domácu a opatrovateľskú prácu. Ako také, všadeprítomné používanie HDP v politike a populárnom diskurze môže spôsobiť niekoľko problémov. Mohlo by to preceňovať prínosy politiky, ak by súvisiace zvýšenie HDP bolo len prechodom od neplatenej k platenej práci. Mohlo by to viesť aj k podhodnoteniu úrovne ekonomickej aktivity, ak by sa krajina v porovnaní s ostatnými viac spoliehala na neplatené služby domácností. Ešte dôležitejšie je, že neocenenie neplatenej práce v domácnosti má vplyv na životné výsledky žien, keďže čelia neprimeranej záťaži tejto práce. Bez toho, aby to bolo spojené s peňažnou hodnotou, sa neplatená práca v domácnosti často považuje za súčasť „prirodzených povinností“ ženy.

Meranie, ak je sprevádzané silným úsilím o zmenu správania, môže pomôcť širšie ukázať, že domáce práce sú ekonomickými aktivitami, a podporiť rôznorodú účasť na takýchto aktivitách. Zahrnutie neplatenej práce v domácnosti a opatrovateľskej práce do HDP môže tiež ovplyvniť vládnu politiku zameranú na poskytovanie adekvátnych zariadení starostlivosti a infraštruktúry šetriacej čas, aby plne slúžili záujmom žien, ktorých úsilie dotuje fungovanie trhov.

Tento stručný prehľad politiky a zdôrazňuje dôležitosť zahrnutia neplatenej domácej a opatrovateľskej práce do HDP, načrtáva možné metodológie a odporúča krajinám G20, ako sa posunúť smerom k meraniu HDP, ktoré viac zahŕňa rodovú rovnosť.

Prístupy k integrácii neplatenej domácej a opatrovateľskej práce do HDP

Prvý prístup ide nad rámec HDP tým, že sa snaží hodnotiť blahobyt holistickejšie. Zahŕňa opatrenia ako miera ekonomického blahobytu (MEW), index udržateľného ekonomického blahobytu (ISEW) a ukazovatele skutočného pokroku (GPI). Druhý prístup koriguje metodický problém v HDP, keďže sa v súčasnosti meria prostredníctvom satelitných účtov domácností (HSA).

Prístup 1: Nové opatrenia blahobytu

MEW bol konceptualizovaný v roku 1972 Williamom Nordhausom a Jamesom Tobinom, pričom vykonali tri úpravy HDP. Po prvé, MEW vylučuje všetky „zbytočné“ medzivýdavky; napríklad osobné náklady na dochádzanie a vládne výdavky na systémy potrebné na prevádzku „priemyselného národného štátu“, ako sú náklady na políciu, armádu a hygienu. Po druhé, vylučuje hodnotu činností, ktoré znižujú blahobyť, ako je znečistenie a kriminalita. Po tretie, zahŕňa spotrebu voľného času a netrhovú produktívnu činnosť, aby sa zohľadnila zásada, že skrátenie hodín platenej práce by zvýšilo užitočnosť a blahobyť, a to aj pri znižovaní HDP nešpecifikovaný zdroj. ISEW, neskôr revidovaný a navrhnutý ako GPI, je ako MEW, ale tiež zodpovedá za zhoršenie prírodného kapitálu. Navyše jeho východiskovým bodom sú výdavky domácností upravené o nerovnosti.

Hoci je implementácia MEW a ISEW relatívne jednoduchá, chýba im teoretický základ a zahŕňa vysoký stupeň subjektivity. Je tiež ťažké ich porovnávať s existujúcimi ukazovateľmi HDP. Druhý prístup to prekonáva.

Prístup 2: Satelitný účet domácnosti

Tabuľky dodávok a použitia sú základom konvenčných odhadov národných účtov, aby sa zabezpečila konzistentnosť medzi údajmi o rôznych odvetviach a sektoroch hospodárstva. Predstavujú štruktúru ekonomiky a ukazujú, ako priemyselné odvetvia kombinujú suroviny z iných odvetví s prácou, pôdou, kapitálom a podnikateľskou schopnosťou produkovať výstup. Súčasne predstavujú aj to, ako je produkcia akéhokoľvek odvetvia požadovaná ako surovina alebo kapitálový tovar v iných odvetviach alebo domácnosťami či vládami na svoju spotrebu. Napríklad na produkciu zemiakov sa využívajú vstupy z poľnohospodárstva (hľuzy, hnoj), výroby (mlátičky, traktory) a služieb (veľkoobchod a maloobchod, doprava, skladovanie). Na druhej strane môžu byť zemiaky požadované v poľnohospodárstve (ako hľuzy), vo výrobe (na výrobu zemiakových lupienkov) a v službách (v reštauráciách na podávanie hranolčekov). Domácnosti navyše nakupujú zemiaky na domácu spotrebu. Tabuľky dodávok a použitia konzistentne predstavujú všetky tieto informácie za všetky sektory zahrnuté do HDP.

HSA umožňuje komplexné účtovanie produkcie služieb pre vlastnú potrebu v súlade s vyššie uvedeným systémom. V skutočnosti rozširujú tabuľky ponuky a dopytu tým, že domácnosť považujú za ďalšie odvetvie. To by znamenalo, že dopyt po niektorých odvetviach, ktoré sú v súčasnosti klasifikované ako dopyt domácností, sa preklasifikuje na suroviny alebo kapitálové statky do produkcie služieb pre domácnosti. Napríklad knihy používané v domácom vzdelávaní budú teraz surovinou v odvetví vzdelávania domácností. Podobne aj domáce spotrebiče používané pri varení alebo auto používané pri poskytovaní prepravných služieb pre domácnosť (napríklad odvoz dieťaťa do školy) budú teraz kapitálovým statkom. Tieto suroviny a kapitálové statky sa potom budú považovať za kombinovanie s prácou zapojenou do výroby týchto služieb na produkciu výstupu.

Aj keď existujú problémy s týmto odhadom, vrátane potreby údajov a predpokladov, HSA má mnoho využití pri tvorbe politiky. Môže sa použiť na zobrazenie rozšíreného vplyvu intervencií na HDP, ako sú vodovodné prípojky v domácnostiach a formálna starostlivosť o deti, ktoré znižujú neplatenú prácu žien. Môže tiež odvodiť vplyv hospodárskych politík. Napríklad štúdia účinkov liberalizácie obchodu na mužskú a ženskú prácu v Nepále zistila, že vyššie zapojenie žien do práce neznižuje ekvivalentne čas strávený domácimi prácami, ale znižuje ich voľný čas.

Odporúčania pre G20

Krátkodobé odporúčania

Štandardizácia zberu údajov prostredníctvom prieskumov využívania času: Hoci väčšina krajín G20 má prieskumy využívania času, mali by byť štandardizované a pravidelnejšie pre medzinárodné porovnávanie a sledovanie pokroku. O metódach zberu údajov sa možno odvolávať na usmernenie OSN Ženy. Užitočná bude vyššia periodicita takýchto prieskumov (napríklad aspoň raz ročne) ako revízia základne HDP. „Ľahšie“ prieskumy pridaním modulu k prieskumom pracovnej sily alebo životnej úrovne by tiež mohli poskytnúť predbežné informácie. Využitie technológií, ako je elektronický denník na zabudované overovacie kontroly, zhromažďovanie údajov na báze interaktívnej technológie hlasovej odozvy v oblastiach s nízkou gramotnosťou/digitálna konektivita a umelá inteligencia na analýzu textových údajov by mohlo dodatočne znížiť náročnosť tohto procesu na zdroje.

Autori odporúčajú zadať ďalší výskum prostredníctvom iniciatívy viacerých krajín v oblasti metodických otázok: Think20 a W20 môžu identifikovať prioritné oblasti výskumu merania využívania času, ako je napríklad riešenie multiúloh, rozlišovanie medzi voľnočasovými a domácimi pracovnými aktivitami, správna mzdová sadzba, ktorá sa má použiť pre vstupný prístup a jeho úprava v závislosti od použitia. Pomôže to pri formulovaní štandardizovanej spoločnej metodiky, ktorú môžu dodržiavať všetky krajiny G20 pri odhadovaní hodnoty HDP neplatenej práce v hospodárstve.

Odporúčajú tiež pokračovať v medzištátnej spolupráci a získavaní poznatkov medzi krajinami G20 s cieľom vyvinúť štandardnú metodiku na zahrnutie neplatenej domácej a opatrovateľskej práce do HDP: Existujúce skúsenosti krajín G20, najmä poznatky z krajín s existujúcimi metódami oceňovania a HSA (ako je Austrália, Kanada a Spojené kráľovstvo) možno na tento účel využiť.

Odporúčajú zverejniť predbežné porovnateľné odhady hodnoty domácej práce: Na základe metodológií skúmaných vyššie by krajiny G20 mohli začať zverejňovať odhady založené na spoločnej, porovnateľnej metodológii. Kompilovaný dokument zverejnený počas summitu G20 by pomohol zviditeľniť tieto odhady a povzbudil ďalšie krajiny, aby urobili to isté. Z krátkodobého hľadiska to môže byť jednoduchšie ocenenie založené na vstupnom prístupe bez vytvárania podrobnejších satelitných účtov domácností.

Dlhodobé odporúčania

Autori odporúčajú uvoľniť a inštitucionalizovať porovnateľné satelitné účty domácností: Na základe vyvinutých metodík by krajiny G20 mohli začať zverejňovať HSA založené na spoločnej, porovnateľnej metodike. Kompilovaný dokument zverejnený počas summitu G20 pomôže zviditeľniť tieto odhady a podporiť politický výskum. To tiež umožní vývoj prípadov použitia takýchto údajov.

Odporúčajú umožniť prechod od analýzy ekonomického rastu k analýze ekonomického blahobytu pomocou týchto odhadov na analýzu politiky. Integrácia domácej produkcie služieb pri analýze hospodárskych politík povedie k preorientovaniu „našich trhových ekonomík tak, aby zámerne slúžili záujmom spoločností, v ktorých pôsobia“ a ktoré dotujú trhy a štátne poskytovanie služieb.

Citované z publikácie: Should unpaid labor like childcare be part of the GDP? One group is trying to make it happen. (Mala by byť neplatená práca, ako je starostlivosť o deti, súčasťou HDP? Jedna skupina sa to snaží zrealizovať) . Rebecca Gale. Fortune. April 28, 2022:

Čo ak však všetka tá neplatená práca za niečo stojí? Čo keby sme priradili nejakú peňažnú hodnotu opatrovateľskej práci alebo ju dokonca zahrnuli ako vstup do hrubého domáceho produktu? Ako by to zmenilo štruktúru toho, ako ženy trávia svoj čas, ako sa tento čas oceňuje a ako sa pozeráme na celkové ekonomické zdravie krajiny?

Rodsky verí, že formálnejší systém merania neplatennej práce by viedol k inej spoločenskej zmluve, ktorá by zmenila spôsob, akým ako väčšia spoločnosť vnímame a hodnotíme túto kľúčovú prácu. Táto teória sa stala začiatkom kampane, ktorá mala tento koncept dostať do popredia – Neplatená práca v HDP do roku 2030, ktorá sa formálne začala včera večer na IWPR Power+ Summit v San Franciscu.

Pre každého, kto sleduje problémy žien a na pracovisku, účastníci prvého osobného stretnutia čítajú ako kto je kto z vedenia ekonomiky starostlivosti: C. Nicole Mason, generálna riaditeľka IWPR, ktorá vymyslela termín „ona-cesia“, Ai- jen Poo, spoluzakladateľka Národnej aliancie domácich pracovníkov, Reshma Saujani, ktorá vytvorila Marshallov plán pre mamičky. Do projektu sú zapojení aj domáci ekonómovia a psychológovia vrátane Misty Heggeness z amerického sčítania ľudu a Darby Saxbe z USC. Po aprílovom stretnutí bude oficiálny začiatok tohto úsilia 29. až 30. septembra 2022 v Los Angeles s celodennou multidisciplinárnou konferenciou o neplatennej práci.

Na večeri v stredu večer v San Franciscu Rodsky oznámil Fair Play Policy Institute, súkromnú nadáciu zameranú na výskum a politiku s cieľom zvýšiť povedomie o dôležitosti oceňovania neplatennej práce. Cieľom je prijať zmysluplné kroky na zmenu hodnotovej ponuky v tejto krajine, prirovnať čas strávený s dieťaťom v ambulancii pediatra na rovnakú hodnotu ako čas strávený v zasadacej miestnosti.

V USA je veľa sociálnych výhod viazaných na zamestnanie, vrátane plateného voľna, dôchodkového sporenia a krytia zdravotnej starostlivosti, čo výrazne znevýhodňuje tých, ktorí vykonávajú neplatenú prácu. Zároveň by táto krajina nemohla fungovať bez miliónov ľudí, ktorí by milióny hodín venovali starostlivosti o deti a starších ľudí. Aj keď je táto práca neplatená, má hodnotu: Odhady z Bureau of Economic Analysis ukazujú, že pridanie produkcie domácností k HDP počas nástupu COVID by zvýšilo tempo rastu HDP o tri percentuálne body.

Prečo je teda taká životne dôležitá práca vylúčená z HDP?

Len pred osemdesiatimi rokmi britskí ekonómovia James Meade a Richard Stone navrhli metódu účtovania národného dôchodku a vytvorili hrubý domáci produkt, spôsob merania kúpených a predaných tovarov a služieb. Dokonca aj vtedy – ako aj teraz – sa našli hlasní kritici, ktorí tvrdili, že vylúčenie neplatennej práce z tohto merania bolo vážnym prehreškom. Ekonómovia a antropológovia tvrdili, že neplatená práca, či už ide o zber palivového dreva a vozenie čistej vody v rozvojových krajinách, alebo pôrod a starostlivosť o deti doslova v každej krajine, bola zásadne nevyhnutná pre ekonomický úspech národa.

Phyllis Deane, výskumná asistentka Meade and Stone, argumentovala potrebou zahrnúť do HDP neplatenú prácu domácností. Ani jeden z ekonómov neposlúchol jej rady. V roku 1953 bol vytvorený prvý systém národných účtov OSN na výpočet HDP, systém, ktorý úplne ignoroval neplatenú prácu domácností. A odvtedy je HDP jeden z hlavných ukazovateľov, ktoré ekonómovia a politici používajú na posudzovanie zdravia ekonomiky.

Tým, že súčasný výpočet HDP nezapočítava neplatenú prácu, vytvára skrytú daň pre milióny neplatených pracovníkov – v prvom rade opatrojúce ženy, matky a dcéry v domácnosti, ktoré sú nútené

skrátit pracovný čas alebo nechať prácu, aby sa starali o deti alebo rodičov. Jeden odhad ukazuje, že rodinní opatrovatelia prídu o 300 000 dolárov na celoživotnom zárobku, čo znižuje príspevky na sociálne zabezpečenie, dôchodky, stabilné odchody do dôchodku a ďalšie výhody.

Faith Rashid, asistentka pracovnej terapie v Oyster Bay, NY, bola zvyknutá na dlhé dni starostlivosti – z veľkej časti neplatené. Celé roky dochádzala 30 minút každou cestou do rehabilitačného centra, kde pracovala s pacientmi a pomáhala im znovu sa naučiť základné úkony od chôdze cez obliekanie ponožiek až po používanie toalety. Po práci doma začala svoju „druhú smenu“ a starala sa o svojho staršieho otca, ktorý má štvrté štádium metastázujúcej rakoviny pľúc. To všetko sa však počas pandémie zastavilo, keď dala výpoveď z platenej práce, aby sa uistila, že jej domácnosť zostane bez COVID.

Rovnako ako milióny žien v Spojených štátoch – a čoraz viac mužov so starnúcimi rodičmi – bremeno starostlivosti o jej otca dopadlo na Rashid – bez akejkolvek odmeny alebo ekonomickej podpory, ktorá by to mohla preukázať. Vykonávala presne tú istú prácu pre svoju platenú prácu aj pre starostlivosť o svojho otca. Ale náš súčasný model HDP považuje za hodnotný iba jej deň platenej starostlivosti.

Je však takáto významná zmena v národnom účtovnom systéme vôbec prijateľná? „Je to úplne uskutočniteľné,“ hovorí Misty Heggenessová, hlavná ekonómka amerického sčítania ľudu, ktorá študuje ekonomiku starostlivosti. "Problém je v tom, že sme to nikdy historicky neuprednostňovali."

V súčasnosti existuje americký systém, ktorý už meria neplatenú prácu: Bureau of Economic Analysis, agentúra, ktorá pracuje spolu s americkým sčítaním ľudu na meraní rastu a trendov populácie. Údaje z American Time Use Survey informujú ekonómov o tom, ako ľudia trávia svoj čas, takže popri platenej práci je možné sledovať aj neplatenú prácu.

„Nazýva sa to účtovanie produkcie domácností v národných účtoch,“ vysvetľuje Heggeness. „V podstate vytvárajú tieto alternatívne opatrenia HDP, ktoré zahŕňajú produkciu domácností. Časť problému ekonomiky domácností a ekonomiky starostlivosti spočíva v tom, že nemáme silnú tradičnú metódu systematického merania aktivity v domácnosti.“

Štúdium ekonomických hodnôt pomocou konzistentných mier, ako je HDP, ktoré umožňuje krajinám sledovať zmeny v čase, vysvetľuje Nancy Folbre, emeritná profesorka ekonómie na University of Massachusetts – Amherst. Namiesto úpravy zložiek HDP Folbre tvrdí, že by bolo rozumnejšie vytvoriť rozšírené meranie, ktoré by zohľadňovalo hodnotu neplatennej práce s použitím údajov amerického prieskumu využívania času. Toto „rozšírené HDP“ by poskytlo lepšie meranie zdravia a blahobytu krajiny a presnejšie meranie toho, ako sa spoločnosti darí.

To by ukázalo, „aká dôležitá je neplatená práca pre našu životnú úroveň a pre našich rodinných príslušníkov, ktorí sú odkázaní – deti, chorí alebo majú zdravotné postihnutie,“ hovorí Folbre.

Zahrnutie neplatennej práce do HDP má niekoľko problémov

Zahrnutie neplatennej práce do HDP však môže mať neúmyselné nevýhody, keď sa zohľadní práca, ktorú ľudia vykonávajú namiesto služieb poskytovaných vládou, tvrdí Sonalde Desai, uznávaná univerzitná profesorka na University of Maryland, ktorá študuje účasť žien na pracovnej sile.

Desai uvádza príklad rozvojových krajín bez vodovodných potrubí alebo stabilných zdrojov paliva. Ak by sa k HDP pridala neplatená práca vyžadovaná od mužov a žien, ktorí chodia kilometre za čistou vodou alebo drevom na kúrenie, ukázalo by sa, že ide o bohatší národ, než je v skutočnosti. Príkladom v Spojených štátoch je práca, ktorú rodič vykonáva po hodinách, aby pomohol dieťaťu vyrovnáť sa s nedostatkami v školskom systéme. „Ten čas má hodnotu, ale ak sa táto hodnota pridá k HDP, vytvorí

sa obraz, že produkuje oveľa viac, pričom v skutočnosti zlyháva v poskytovaní kvalitných škôl," povedal Desai.

Namiesto úpravy existujúceho HDP Desai odporúča pozrieť sa na satelitné účty vedené prostredníctvom BEA a ATUS, aby ste získali lepší obraz o celkovom ekonomickom zdraví. Týmto satelitným účtom, ako hovorí Solar, možno priradiť hodnotu, aby neplatení pracovníci mohli prispievať na sociálne zabezpečenie a dôchodok, alebo by mohli čerpať platenú rodinnú dovolenku. Najťažšie by bolo nájsť primeranú mzdu za neplatenú prácu, berúc do úvahy trhové náklady a skúsenosti a vzdelanie osoby, ktorá prácu vykonáva. A oceňovanie opatrovateľskej práce, ktorú vykonávajú prevažne ženy, často farebné ženy, ktoré dostávajú nízke mzdy, je komplikovaný problém, s ktorým väčšia ekonomika stále zápasí.

„Spoločnosť v skutočnosti nikdy plne neoceníla všetku neviditeľnú prácu, do ktorej sa ženy neprímerane zapájajú," hovorí Heggeness. „Akékoľvek potlačenie je dnes pravdepodobne spôsobené tým, ktorí sú pri moci, ktorí sú historicky zvýhodnení touto neviditeľnou prácou a naďalej podceňujú jej skutočný prínos k zdravej a robustnej ekonomike.

Rodsky verí, že lepší systém oceňovania neplatennej práce, ktorú vykonávajú prevažne ženy, povedie k lepším výsledkom pre ženy. "Ako môžu vedomosti nebyť mocou?" ona povedala. „Neviem vám povedať, ako to bude vyzeráť, keď sa [neplatená práca] meria, ale môžem vám povedať, ako to vyzerá, keď to tak nie je. Reprodukčné práva zadržané. Žiadne platené voľno. Nulové možnosti starostlivosti o deti. Čo nám urobilo, že to nemáme v HDP? Naozaj sa to môže zhoršiť? Mohli by sme tiež skúsiť niečo nové."

Citované z publikácie: Unpaid Work and the Economy: Linkages and Their Implications (Neplatená práca a ekonomika: prepojenia a ich dôsledky). By Indira Hirway† Levy Economics Institute of Bard College May 2015:

Trojité prístup „R“.

Prístup trojitého „R“ na integráciu neplatennej práce s makroekonomickými politikami prvýkrát odporučila Diane Elson (2008). Teraz je to dobre akceptovaný prístup. Tento prístup sa pokúša integrovať neplatenú prácu do hlavného prúdu ekonomiky jej redukciami a reorganizáciou medzi platenú a neplatenú prácu. Očakáva sa, že takáto integrácia na jednej strane zlepší efektivitu celkovej pracovnej sily a na druhej strane prinesie určité makroekonomické zisky.

Prvé „R“ sa vzťahuje na „uznanie“ neplatennej práce, t.j. zviditeľnenie tejto práce v národnom štatistickom systéme. To sa má dosiahnuť najmä vykonávaním pravidelných prieskumov využívania času, ktoré zhromažďujú podrobné a komplexné informácie o všetkých ľudských činnostiach vrátane neplatených činností. Zviditeľnenie znamená: a) poskytovanie informácií o účasti žien a mužov, ako aj chlapcov a dievčat na rôznych činnostiach vrátane neplatených činností, spolu s časom, ktorý nimi strávia; b) poskytovanie informácií o technológii používanej pri rôznych neplatených (a iných) činnostiach vrátane ťažkej práce a časového stresu pracovníkov; c) odhad determinantov povahy a rozsahu neplatennej práce z hľadiska sociálno-ekonomických charakteristík domácnosti a jednotlivcov; a (d) ukazuje, ako sa o celkovú starostlivosť delí vláda, trh, organizácie občianskej spoločnosti a v rámci domácnosti. Všetky tieto informácie pomáhajú pri navrhovaní zásahov na zníženie a reorganizáciu tejto práce.

Druhé „R“ sa týka zníženia neplatennej práce s cieľom znížiť namáhavú časť práce, ako aj časový stres neplatených pracovníkov. Dá sa to urobiť viacerými spôsobmi: (1) zlepšením technológie niektorých

prác, aby sa znížila drina a zlepšila sa produktivita neplatennej práce (napr. poskytnutím energeticky úsporných sporákov na varenie namiesto primitívnych sporákov na palivové drevo), (2) poskytovaním podpory infraštruktúry na zníženie námahy (napr. zásobovanie vodou na prahu dverí) a (3) sprístupnením základných služieb zlepšením konektivity (napr. dobré cesty a dopravné služby) alebo zriadením takýchto služieb za výhodných podmienok miest. Tieto kroky zbavia ženy bremena neplatennej práce a znížia ich časový stres, aby si užili voľný čas alebo sa podieľali na produktívnej práci. V prípade detí vykonávajúcich túto prácu tieto kroky uvoľnia deti, aby sa mohli plnohodnotne zapojiť do vzdelávania.

Tretie „R“ sa týka prerozdelenia neplatennej práce v rámci domácnosti a v rámci štyroch inštitúcií (diamantové inštitúcie starostlivosti). Prerozdelenie neplatennej práce v rámci domácnosti si vyžaduje zmeny v prevládajúcich patriarchálnych normách a zvykoch. Tento druh prerozdeľovania je nevyhnutným predovšetkým na zabezpečenie rovnakých podmienok pre ženy v hospodárstve a najmä na trhu práce, na dosiahnutie optimálne efektívnej alokácie pracovnej sily. Aj keď sa vonkajšie inštitúcie delia o neplatenú prácu, určitá neplatená práca vždy zostane v domácnosti. Vláda môže zväziť poskytnutie stimulov na podporu zdieľania neplatennej práce mužmi.

Prerozdelenie neplatennej starostlivosti medzi ostatné opatrovateľské inštitúcie si vyžaduje presun časti neplatennej práce do bežnej ekonomiky – na trh, do verejného sektora alebo do dobrovoľníckeho sektora (platená/neplatená). Neplatená práca, ktorú možno presunúť do hlavného prúdu ekonomiky, sa často nazýva „skryté voľné miesta“ (Antonopoulos a Fontana 2006), t. j. voľné pracovné miesta, ktoré by mali byť v hlavnom prúde ekonomiky, ale sú skryté, pretože sú nedostatočne obsadené neplatenou prácou. Typ neplatennej práce, ktorú možno presunúť do hlavného prúdu ekonomiky, by mohol byť: (1) starostlivosť o deti – starostlivosť o deti, keď matky pracujú alebo nepracujú, t. j. starať sa o dojčatá a deti, kŕmiť ich a starať sa o ich iné potreby a (2) starostlivosť o zdravotne postihnutých, chronicky chorých, iných chorých, starých ľudí atď. Táto starostlivosť, ak je poskytovaná domácnosťami ako neplatená starostlivosť, je často nedostatočná, či už z hľadiska času, ktorý jej venuje, alebo z hľadiska jeho kvality, pravidelnosti a spoľahlivosti. Ak sa však v bežnom hospodárstve vytvoria nové pracovné miesta na poskytovanie tejto starostlivosti, štát môže na jednej strane zabezpečiť poskytovanie odbornej starostlivosti s pravidelnosťou a neplatení pracovníci sa môžu oslobodiť od časového stresu z tejto záťaže na strane druhej. Ženy uvoľnené z tejto práce sa môžu podieľať aj na produktívnej práci v bežnom hospodárstve, čo vedie k optimálnemu využitiu pracovnej sily. Treba zopakovať, že nie všetka neplatená starostlivosť/práca môže byť alebo by mala byť presunutá do hlavného prúdu ekonomiky.

Toto prerozdelenie starostlivosti, ktoré vedie k reorganizácii pracovnej sily (platennej + neplatennej), musí byť súčasťou národnej politiky práce z viacerých dôvodov: má tendenciu poskytovať rovnaké podmienky pre ženy na trhu práce – v záujme rodovej spravodlivosti ako aj na zvýšenie miery účasti žien na pracovnej sile (WPR); vytvára nové platené pracovné príležitosti v hlavnom prúde ekonomiky; zabezpečuje odbornú starostlivosť (a rieši hlavný problém nedostatku starostlivosti, ktorý sa v súčasnosti prejavuje) pre tých, ktorí ju potrebujú; a má tendenciu optimalizovať využitie pracovnej sily v ekonomike.

Takýto prístup môže značne zvýšiť verejné výdavky (keď sa uskutočňujú pokusy obmedziť ich v rámci neoliberalnej politiky) a môže tiež vytvoriť inflačný tlak v ekonomike tým, že zvýši kúpnu silu v ekonomike. Možno však tvrdiť, že (1) vytváranie pracovných miest v hlavnom prúde, ako aj zabezpečenie profesionálnej starostlivosti o deti, majú významný multiplikačný vplyv na makroúrovni (Antonopoulos et al. 2014) a (2) finančný priestor rozpočtu možno zvýšiť dodržiavaním zásady „maximálne dostupné zdroje“ (Balakrishnan et al. 2011). Výnosy z reorganizácie práce určite prevýšia náklady.

Zhrnutie

Ekonomovia nezapočítavajú do Hrubého domáceho produktu (HDP) neplatenú domácu prácu. Napriek tomu však zdôrazňujú jej význam pre celú ekonomiku. Ukazuje sa, že zhruba jedna tretina, či dokonca možno až polovica všetkých hospodárskych činností predstavujúcich prínos pre HDP krajiny sa v členských štátoch OECD nenachádza v systéme národných účtov. Významnú časť tvorí práca v domácnosti.

Údaje z prieskumu využívania času a výstavba paralelných satelitných účtov spravila príspevok produkcie domácností transparentným. Pre krajiny s dostupnými údajmi o používaní času, sa odhady satelitných účtov pohybujú od dodatočných 20% do 60% HDP, čo zdôrazňuje príspevok tohto skrytého sektora k hospodárskemu rastu, ale najmä k hospodárskemu blahu. Sektor výroby v domácnosti by sa nemal vnímať ako prídavná, dodatočná myšlienka, ale skôr ako jeden zo základných stavebných kameňov. Z politického hľadiska, by sa spôsob a miera, ako ľudia rozdeľujú svoj čas medzi platenú a neplatenú prácu, mal použiť na pochopenie vplyvu „makro-politik“ na tých, ktorí vykonávajú neplatenú prácu, ako aj na tých, ktorí pracujú najmä v rámci formálnych trhov.

Zapojenie domácej práce do HDP je úloha na dlhšiu dobu. Autori odporúčajú uvoľniť a inštitucionalizovať porovnateľné satelitné účty domácností: Na základe vyvinutých metodík by krajiny mohli začať zverejňovať Satelitné účty domácností založené na spoločnej, porovnateľnej metodike. Výhodou týchto účtov je, že im možno priradiť hodnotu, aby neplatení pracovníci mohli prispievať na sociálne zabezpečenie a dôchodok, alebo by mohli čerpať platenú rodinnú dovolenku.

Integrácia neplatenej domácej práce do hlavného prúdu ekonomiky na jednej strane môže zlepšiť efektivitu celkovej pracovnej sily a na druhej strane môže priniesť určité makroekonomické zisky. To si vyžaduje jednak uznať neplatenú prácu, tj. zviditeľniť túto prácu v národnom štatistickom systéme. Dôležité tiež bude znížiť neplatenú prácu – zlepšiť technológiu a technické vybavenie niektorých prác, sprístupniť základné služby zlepšením konektivity (napr. dobré cesty a dopravné služby) alebo zriadiť či rozšíriť takéto služby za výhodných podmienok. No a v neposlednom rade treba podporovať prerozdelenie domácej práce a starostlivosti medzi členmi domácnosti. Tento druh prerozdeľovania je nevyhnutný predovšetkým na zabezpečenie rovnakých podmienok pre ženy v hospodárstve a najmä na trhu práce, na dosiahnutie optimálne efektívnej alokácie pracovnej sily. No a tiež možno prerozdeľovať neplatenú starostlivosť medzi ostatné opatrovateľské inštitúcie, čím sa presunie časť neplatenej práce do ekonomiky.

Kapitola piata: Výsledky vybraných prieskumov a návrhy na vyrovnávanie rodových rozdielov

Citované z publikácie: Neplatená práca v slovenských domácnostiach – výskum, výsledky a súvislosti. Marian Kika – Miriam Martinkovičová Katedra ekonómie, Ekonomická fakulta UMB, Banská Bystrica, Sociológia 47, 2015, č. 5:

Charakteristika problematiky

Neplatená práca je jedným z neprehliadnuteľných a špecifických druhov práce, ktorú môžeme na úvod pracovne charakterizovať ako prácu, za ktorú jej vykonávateľ/ka nedostáva mzdu. Existencia

neplatenj práce v domácnostiach je svojím spôsobom paradoxný fenomén. Väčšina odbornej aj laickej verejnosti ho vníma a eviduje ako súčasť všeobecnej charakteristiky života domácností. Časť spoločenskovedne orientovanej komunity dokonca akceptuje prirodzenú a nevyhnutnú mieru jej výskytu v rodinnom prostredí. Z ekonomického hľadiska je tento jav vnímaný od samého začiatku kontroverznejšie. Je to preto, že objem neplatenj práce predstavuje finančne (peňažne) vyjadriteľnú položku, ktorá tým, že neprechádza oficiálnym trhom, chýba v národnom účtovníctve.

Ciele prieskumov (od r. 2010 do r. 2014): V prvom išlo o úsilie kvantifikovať objem neplatenj práce v domácnostiach na Slovensku.

Hlavné hypotézy tejto etapy výskumu overovali, či má štruktúra a rozsah neplatenj práce u nás podobný charakter ako v ostatných, porovnateľných krajinách, či sa na jej uskutočňovaní podieľajú viac ženy ako muži a či najväčší rozsah neplatenj práce prevažuje v domácnostiach s deťmi. Uvedené hypotézy vychádzali z predpokladu, že ekonomické determinanty výskytu neplatenj práce v slovenských domácnostiach (región, miera nezamestnanosti, príjem domácností, počet členov domácnosti, trhovú cenu adekvátnych substitútov, dostupnosť tovarov a služieb na trhu) budú významným spôsobom ovplyvňovať jej objem a štruktúru. Pridanou hodnotou realizovaného výskumu je paralelné sledovanie vplyvu mimoekonomických determinantov pretrvávania neplatenj práce (motívy vedúce k vykonávaniu neplatenj práce, postoje k nej, vzťah jednotlivých členov domácností k neplatenj práci, očakávania súvisiace s jej zachovaním prípadne znižovaním jej rozsahu v budúcnosti). Zistenia výskumu priniesli zaujímavé poznanie, ktoré pripisuje práve neekonomickým a sociálnym dimenziám neplatenj práce paradoxne väčší význam, ako sa pôvodne predpokladalo.

Druhá grantová schéma bola schválená s ťažiskovým cieľom koncentrovať pozornosť na skúmanie možností a determinantov využívania/nevyužívania trhových substitútov neplatenj práce zo strany domácností.

Metodika merania a kategorizácia činností neplatenj práce

V prípade primárneho výskumu neplatenj práce v podmienkach slovenských domácností bola zvolená inputová metóda. Preto bolo potrebné oceniť všetky druhy činností tvoriacich neplatenú prácu v domácnosti priemernou hrubou mesačnou mzdou za porovnateľné činnosti v národnom hospodárstve SR podľa Klasifikácie zamestnaní (KZAM).

Podstata uvedenej metodiky spočíva v tom, že pri skúmaní množstva času venovaného neplatenj práci je potrebné takto strávený čas rozdeliť do určitých konkrétnych kategórií, teda štrukturovať neplatenú prácu do podoby jednotlivých činností a aktivít. Citovaná štúdia rozdeľuje čas na tieto kategórie: neplatená práca, platená práca alebo štúdium, osobná starostlivosť, voľný čas, a iné aktivity. Neplatená práca zahŕňa aktivity, ku ktorým patria rutinné práce v domácnosti, ako napríklad varenie, pranie, žehlenie a pod., starostlivosť o deti a ostatných členov a nečlenov domácnosti, dobrovoľníctvo a nakupovanie. Platená práca a štúdium zahŕňa čas strávený v zamestnaní na plný, alebo čiastočný úväzok, prácu v rodinných podnikoch, alebo farmách, prestávky v zamestnaní, čas strávený hľadaním zamestnania, ako aj čas venovaný vzdelávaniu a domácim úlohám. Osobná starostlivosť zahŕňa spanie, jedenie a pitie a ostatné domáce, zdravotné a osobné služby. Voľný čas zahŕňa venovanie sa koníčkum, pozeranie televízie, používanie počítača, športové aktivity, návštevu kultúrnych podujatí, stretnutia s priateľmi a rodinou a pod. Ostatné činnosti zahŕňujú napr. náboženské aktivity a pod. (Považanová – Nedelová 2012)

Jedným z ambiciózných cieľov realizovaného empirického výskumu bolo pokúsiť sa identifikovať aj podiel neplatenj práce v slovenských domácnostiach na HDP Slovenska, pretože tento údaj o neplatenj práci nebol doteraz na Slovensku sledovaný ani známy. Čo sa týka odhadu tejto hodnoty

z hľadiska jej percentuálneho podielu na HDP, svetové štatistiky sa pohybujú medzi 35 % – 55 %. (Goldschmidt – Clermont – Pagnossin – Aligisakis 1995) Pri použití metodiky výpočtu hrubej priemernej mesačnej mzdy vo vybraných kategóriách zamestnaní v roku 2011 a informácie o objeme HDP za rok 2012 výskum zistil, že podiel neplatenej práce v domácnostiach na Slovensku na objeme vytvoreného HDP predstavoval v roku 2012 bez trhových činností (chov hospodárskych zvierat, pestovanie úžitkových rastlín, výstavba a rekonštrukcie) 27,5 % a so započítaním trhových činností 31,3 %. (Kaščáková – Nedelová 2014)

Ďalšia hypotéza sa zameriavala na problematiku nerovnomerného podielu žien a mužov na vykonávaní neplatenej práce v domácnostiach. Dostupné medzinárodné výskumy potvrdzujú väčšiu participáciu žien ako mužov, no v podmienkach Slovenska neboli sledované hodnoty v takto zvolenej štruktúre kategórií neplatenej práce doteraz kvantifikované. Výsledky výskumu potvrdili druhý výskumný predpoklad a stále pretrvávajúci trend výraznejšieho zapájania sa žien do týchto činností.

Náš výskum potvrdil značné regionálne rozdiely v objeme neplatenej práce. Najväčší priemerný týždenný objem neplatenej práce za domácnosť bol zistený v Žilinskom kraji (88,84 hodín); nasledovali Nitriansky kraj (86,26 hodín), Trnavský kraj (81,79 hod.), Prešovský kraj (79,23 hod.), Banskobystrický kraj (72,38 hod.), Košický kraj (70, 88 hod.), Trenčiansky kraj (69,79 hod.) a najmenší rozsah neplatenej práce bol v Bratislavskom kraji (54,99 hod.).

Zistená závislosť týkajúca sa veľkosti neplatenej práce a miesta bývania podľa typológie (krajské mesto, mesto, iná obec) prináša rovnako zaujímavú informáciu. Na jej základe môžeme vysloviť záver, že obyvatelia v menších obciach, prípadne obciach so štatútom mesta, venujú neplatenej práci väčší priestor a má pre nich vyššiu mieru dôležitosti ako v krajských mestách, kde obyvatelia zrejme častejšie siahajú po dostupných trhových substitútoch a redukujú tak objem neplatenej práce vo svojich domácnostiach.

V rámci výskumu bola časť tematických modulov zameraná aj na zisťovanie možností vytvárania substitútov neplatenej práce na oficiálnom trhu. Cieľom bolo preskúmať možnosti znižovania objemu neplatenej práce v slovenských domácnostiach využívaním práve takto orientovanej trhovej ponuky. Na základe zistení možno povedať, že vo väčšine sledovaných kategórií neplatenej práce, okrem kategórie palivo a oprava automobilu, si oslovené slovenské domácnosti tieto činnosti dokážu zabezpečiť samy. Ak uvažujú o potenciálnom využívaní trhových substitútov, tak tieto sa týkajú viac služieb pre domácnosť (príprava jedál, upratovanie či opravy a údržba) ako osobných služieb (starostlivosť o deti a dospelých).

Citované z publikácie: Caring and Unpaid Work in Ireland (Starostlivosť a neplatená práca v Írsku). Helen Russell, Raffaele Grotti, Frances McGinnity and Ivan Privalco, 2019; Irish Human Rights and Equality Commission, 16–22 Green Street, Dublin 7., The Economic and Social Research Institute, Whitaker Square, Sir John Rogerson's Quay, Dublin 2:

Porovnanie s inými krajinami v rámci EÚ28 (v roku 2016) ukazuje, že írski respondenti zaznamenávajú jedny z najvyšších úrovní neplatenej práce v Európe. Aj keď zachováme príslušné faktory zloženia, vrátane plateného pracovného času, rodinnej štruktúry a vzdelania, ženy a muži v Írsku uvádzajú tretiu najvyššiu úroveň neplatenej práce v EÚ.

Rodový rozdiel v neplatenej práci bol všeobecný vo všetkých 28 krajinách; jeho veľkosť sa však líšila od 7,2 hodiny (vo Švédsku) do 20,2 hodiny v Grécku. Írsko má siedmy najvyšší rodový rozdiel v platených hodinách v rámci EÚ28.

S cieľom posunúť sa do situácie, v ktorej je starostlivosť ohodnotená a rovnomernejšie rozdelená medzi mužov a ženy, inými slovami bližšie k modelu duálneho opatrovateľa/duálneho poskytovateľa opatrovania alebo k modelom univerzálneho opatrovateľa, sú potrebné zmeny v sociálnej politike a politike zamestnanosti, podporovať opatrovateľov, uľahčovať kombináciu starostlivosti a zamestnania a zároveň podporovať väčšiu účasť mužov na starostlivosti.

Toto je potrebné viac uznať v organizácii zamestnania, napríklad prostredníctvom lepšieho prístupu k flexibilným pracovným postupom a lepšieho prístupu k systémom platenej dovolenky pre mužov. Aj keď v Írsku môžu pracovníci požiadať o skrátený pracovný čas na opatrovateľské povinnosti, neexistuje na to zákonný nárok, ako je to v niekoľkých európskych krajinách. Platené voľno pre otcov bolo nedávno zavedené v Írsku, ale je obmedzené na dva týždne. Medzinárodné skúsenosti naznačujú, že prístup k platenej rodičovskej dovolenke pre otcov, ktorá nie je prenosná, je rozhodujúca pre zvýšenie využívania medzi mužmi (Blum et al., 2018) a tvrdí sa, že je nápomocná pri vedení menej rodového rozdelenia opatrovateľských úloh v severských krajinách (Sullivan a kol., 2009).

Využívanie možností skráteného pracovného času zostáva v Írsku výrazne rodovo podmienené (Russell a kol., 2017b; Russell a kol., 2014). Zmeny v organizačnej kultúre sú potrebné na normalizáciu práce na čiastočný úväzok medzi mužmi, na zníženie kultúry dlhého pracovného času a na zníženie pokút spojených s prácou na čiastočný úväzok. To by tiež uľahčilo posun smerom k väčšej rodovej rovnosti v platenej a neplatenej práci. Táto zmena môže byť tiež v súlade s preferenciami mnohých mužov. Dlhá pracovná doba je silne spojená s konfliktom medzi pracovným a súkromným životom u mužov aj žien (McGinnity a Russell, 2015). Okrem toho výskum porovnávajúci skutočnú a preferovanú prácu medzi párami tiež zistil, že v Írsku, rovnako ako v mnohých iných európskych krajinách, bolo usporiadanie mužského živeľa (muž zamestnaný/žena nezamestnaná) oveľa bežnejšie ako preferované: 29 percent párov v produktívnom veku malo toto usporiadanie avšak preferovalo ho len 9 percent. Na rozdiel od toho, duálne zárobky a modifikovaný mužský živeľ rodiny a duálny čiastočný úväzok boli menej bežné ako preferované (Steiber a Haas, 2018).

Pri poskytovaní služieb si tiež treba uvedomiť skutočnosť, že viac ako polovica tých, ktorí poskytujú starostlivosť, je zamestnaná. Je napríklad rozvrhovanie služieb kompatibilné s rozvrhmi platenej zamestnania? Podobne aj podpora príjmu musí byť štruktúrovaná tak, aby umožnila jednotlivcom s opatrovateľskými povinnosťami zostať v zamestnaní, ak sa tak rozhodnú, napríklad ohľadom primeraného príjmu. Odchod zo zamestnania je nákladnejší pre jednotlivca a štát.

Nedávny výskum naznačil, že existuje vysoká miera nenaplnenej potreby prístupu k formálnej podpore starostlivosti, ako sú balíčky domácej starostlivosti a pomoc v domácnosti (Wren a kol., 2017; Grotti a kol., 2019) a k formálnej podpore starostlivosti o deti (Grotti a kol., 2019). Neuspokojené potreby starostlivosti sú obzvlášť výrazné u domácností s nízkymi príjmami, ktoré si nemôžu dovoliť tieto služby získať na súkromnom trhu. Odchod od liberálne modifikovaného systému živeľa rodiny k systému v rámci zvýšeného poskytovania starostlivosti štátom by preto znížil nerovnosti sociálnych tried, ako aj rodové nerovnosti. Ukázalo sa to na schéme ECCE, kde bezplatné miesta v predškolskom zariadení zvýšili účasť najviac u tých domácností, ktoré boli znevýhodnené z hľadiska sociálnej triedy a príjmu (Murray et al., 2016).

Rámc starostlivosti a práce v domácnosti a predpoklady o vhodnom rodovom rozdelení takýchto úloh sú kodifikované nielen v jednotlivých politikách, ale aj v írskej ústave. Oireachtas v súčasnosti zvažuje náhradné znenie článku 41.2 ústavy. Táto správa predkladá dôkazy o rozsahu opatrovateľskej a inej neplatenej práce v domácnosti, ktorá poskytuje pohľad na mieru celospoločenského prínosu, aj keď len v užšom kvantitatívnom zmysle. Zdôrazňuje tiež niektoré zložitosti spojené s definovaním a meraním starostlivosti a všeobecne neplatenej práce. Opatrovateľské a iné domáce práce možno

definovať z hľadiska toho, kto je príjemcom starostlivosti, alebo z hľadiska povahy samotných výstupov. Takéto otázky definície sa môžu stať dôležitými pri interpretácii dosahu ústavnej zmeny.

Štúdia tiež poskytuje aktuálne dôkazy o tom, kto vykonáva neplatenú prácu a o časovom záväzku; je to relevantné z hľadiska odkazu na „opatrovateľov“ v ústave. Zistili sme napríklad, že viac ako polovica (55 percent) tých, ktorí poskytujú starostlivosť na dennej báze, je tiež zamestnaná; definícia založená na poskytovaní celodennej starostlivosti by preto vylúčila veľké množstvo osôb poskytujúcich starostlivosť a podstatnú časť poskytovanej starostlivosti.

Orgány zastupujúce opatrovateľov, ako je Asociácia rodinných opatrovateľov, ako aj organizácie zapojené do presadzovania rovnosti v spoločnosti, ako je Národná rada žien a Írska komisia pre ľudské práva a rovnosť, uznali symbolický význam uznania hodnoty opatrovateľskej práce v rodovej oblasti neutrálnym spôsobom v rámci ústavy (Spoločný výbor Oireachtas pre spravodlivosť a rovnosť (2018). Rozsah starostlivosti/domácej práce zdôraznený v štúdii naznačuje, že hodnota a rozdelenie tejto práce je pre írsku spoločnosť dôležitou otázkou, ktorú treba zvážiť.

Citované z publikácie: Analýza ekonomickej hodnoty neplatennej práce vo vzťahu k HDP ako podklad pre vytvorenie nástrojov pre rodovo vyváženú deľbu práce, 2023. Hodnota neplatennej práce žien a mužov v domácnosti a jej férové rozdelenie. Štúdia a metodika (NP Prevenia a eliminácia rodovej diskriminácie OP LZ NP 2018/4.1.2/01.), IVPR, Ing. Mgr. Andrej Kuruc (ed.), Ing. Mgr. Miroslava Knapková, PhD., Ing. Mariana Považanová, PhD., Ing. Alena Kaščáková, PhD.:

Inštitút pre výskum práce a rodiny (IVPR) v rámci projektu Prevenia a eliminácia rodovej diskriminácie realizoval v roku 2021 online prieskum v oblasti neplatennej práce. Dotazník bol zameraný na neplatenú prácu v domácnosti, na množstvo času, ktoré ľudia venujú jej vykonávaniu. Špecifikom zberu dát bola skutočnosť, že zber prebehol v období pandémie COVID-19. Išlo však o nereprezentatívny prieskum a výsledky dokumentujú najmä skúsenosti žien vo veku 25 – 39 rokov s vysokoškolským vzdelaním. Dotazníkového zberu dát sa zúčastnilo 316 respondentov a respondentiek, z ktorých bolo 267 žien (84 %) a 44 mužov (14 %).

Z prieskumu vyplynulo, že respondentky – ženy venujú neplatennej práci vo vlastnej domácnosti v priemere 38 hodín týždenne. V priemere najviac času týždenne venovali ženy starostlivosti o deti (12,9 hodín), príprave jedál (7,7 hodín), domácim prácam – upratovaniu (5,1 hodín), starostlivosti o zvieratá (5 hodín) a výrobe a úprave textílií, vrátane prania a žehlenia (2,5 hodiny). Respondentky teda strávili v neplatennej práci 325 minút denne (5 hodín a 25 minút), čo predstavuje odhadom až 247 neplatených pracovných dní ročne pri osemhodinovom pracovnom čase. Čiže o 37 dní viac ako je celosvetový priemer uvedený skôr.

Z výsledkov je zrejmé, že príslušnosť k pohlaviu/rodu ovplyvňuje aktivity neplatennej práce, a to najmä u žien čas venovaný príprave jedla, domácim prácam – upratovaniu a čas venovaný výrobe a údržbe textílií. Naopak, čas venovaný oprave zariadenia domácnosti je u mužov štatisticky výrazne vyšší (2,47 hodiny týždenne) ako u žien (0,42 hodiny týždenne).

Dá sa konštatovať, že muži venujú v rámci neplatennej práce viac času tým činnostiam, ktoré majú charakter záujmov/hobby, alebo sa vykonávajú nepravidelne (ako napr. oprava zariadení, starostlivosť o zvieratá a záhradkárstvo). Naopak, ženy venujú v rámci neplatennej práce viac času tým aktivitám, ktoré sú nevyhnutnou podmienkou pre každodenný chod domácnosti (ako napr. príprava jedál a upratovanie).

Keď sme sa pýtali, kto z partnerov/partneriek vykonáva vo vašej domácnosti činnosti neplatennej práce, respondentky v prieskume dominovali pri praní a údržbe textílií, príprave jedál, domácich prácach a starostlivosti o deti a ich partneri zas pri oprave zariadení. Približne v rovnakej miere sa manželia a partneri starali u respondentiek žien najmä o nakupovanie a služby 49,6 %, o zvieratá a manažment domácnosti.

Až 70 % respondentiek žien si myslelo, že v porovnaní s ich partnermi/manželmi robia o čosi viac, ako je spravodlivý podiel domácich prác a/alebo starostlivosti o deti a iných dospelých (38,7 % robí viac a 31,1 % o trochu viac). Respondenti muži si paradoxne vo väčšej miere (47,5 %) mysleli, že robia tieto práce v rovnakej miere, pričom si to myslelo len 26,8 % žien.

Keď sme sa pýtali, ako sa zmenila situácia počas pandémie COVID-19, až 39,9 % respondentiek žien vykonávalo neplatené domáce práce počas pandémie COVID-19 ešte vo väčšej miere ako ich partneri/manželia. Rovnomernejšie si začali rozdeľovať práce u 18,4 % respondentiek a 20,5 % respondentov. Rovnako ako pred pandemiou si delilo práce 36,8 % respondentiek a 56,4 % respondentov.

Aké by teda mali byť opatrenia na riešenie nespravodlivej deľby neplatennej práce v rodinách?

Oxfam stavia na rámci „Tri R (recognise, reduce, redistribute) Dianne Elsonovej (2008), ktorý definuje ciele intervencií v oblasti neplatennej práce žien:

- Uznať a zviditeľniť neplatenú prácu na úrovni politiky, komunity a domácnosti aj prostredníctvom zahrnutia do výpočtov HDP.
- Znížiť neplatenú prácu v oblasti starostlivosti, napríklad prostredníctvom technológií a služieb starostlivosti o deti a dospelých, ktoré šetria čas a prácu.
- Prerozdeliť starostlivosť o blízkych a domácnosť od žien k mužom aj prostredníctvom vládnych politík.

Ďalší autori k tomu pridali štvrté R (representation):

- Zlepšiť zastúpenie ľudí, ktorí vykonávajú neplatenú prácu, ale aj platenú prácu starostlivosti v procesoch rozhodovania.

Práve štúdiá a metodika, ktorú pripravuje Inštitút pre výskum práce a rodiny prispieva k prvému R prostredníctvom zviditeľnenia neplatennej práce žien vrátane realizácie prieskumu a výpočtu jej monetárnej hodnoty a príspevku k HDP, čo môže viesť k lepšiemu naplneniu ďalších troch R.

Na aké konkrétne opatrenia sa treba zamerať, ak chceme férovo vyrovnáť deľbu neplatennej práce v rodinách? Autori navrhujú:

- Aplikovať hľadisko starostlivosti a neplatennej práce do pripravovaných analýz a zákonov na úrovni štátu, čo je nevyhnutné k porozumeniu a adresovaniu opakujúcich sa rodových nerovností na trhu práce.
- Realizovať prieskumy využívania času z hľadiska neplatennej práce a výpočet jej monetárnej hodnoty vo vzťahu k HDP s cieľom zviditeľniť a oceniť tento typ práce. Dáta z prieskumov poskytujú dobrý základ pre diskusiu o neplatennej práci v konkrétnejšom zmysle. Dôležité je preto podporiť spoluprácu krajín pri pravidelnom a včasnom zbere veľkých prieskumov využívajúcich čas, ako je napríklad HETUS.
- Verejné politiky, podporujúce rovnaké zdieľanie neplatennej práce na úrovni domácností, napríklad zákonné politiky týkajúce sa materských a rodičovských dovolení alebo systémy flexibilnej organizácie práce, ktoré by mali byť rodovo citlivé a mali by zahŕňať transformačný

cieľ na zvýšenie ich využívania medzi mužmi. Mohli by zahŕňať vyššie úrovne kompenzácie za otcovskú, rodičovskú a opatrovateľskú dovolenku a dlhšie obdobia neprenosnej rodičovskej dovolenky pre mužov, aby boli motivovaní k zdieľaniu zodpovednosti za výchovu detí. Mnoho štúdií preukázalo, že muži, ktorí si vezmú rodičovskú dovolenku, sú zapojení do starostlivosti viac ako tí, ktorí si ju nezobrali.

- Zvýšiť a zabezpečiť geografickú a cenovú dostupnosť a kvalitné investície do služieb starostlivosti o domáce práce, deti, starších ľudí a ľudí so zdravotným znevýhodnením a inými chronickými ochoreniami a uprednostniť investície do starostlivosti a sociálnej infraštruktúry. V prípade detí do 3 rokov zabezpečiť dostatočné kapacity pre deti a v prípade detí nad 3 roky zabezpečiť finančné príspevky na zabezpečenie služieb pre rodičov.
- Uprednostniť investície do zabezpečenia starostlivosti o deti, seniorov, zdravotne znevýhodnených ľudí a dlhodobo chorých ľudí a investície do sociálnej infraštruktúry. Väčšie investície by pomohli odstrániť medzery v starostlivosti a vytvoriť nové pracovné miesta v sektore starostlivosti. Pandémia COVID-19 ukázala, že opatrovateľské práce sú nevyhnutné pre fungovanie spoločnosti a ekonomiky – teraz je čas využiť túto dynamiku a uprednostniť starostlivosť vo vládnej politike. Európsky inštitút pre rodovú rovnosť (EIGE) nedávno predstavil nástroj na presadzovanie rodovej rovnosti prostredníctvom rodovo reagujúcich intervencií s využitím fondov EÚ, zameraných na transformáciu úloh a zodpovedností vo formálnych aj neformálnych štruktúrach starostlivosti (EIGE, 2020a). Model vychádza z troch oblastí – legislatívnej, politickej a finančnej – a podporuje formuláciu programov na podporu zosúladovania pracovného a rodinného života v EÚ počas ďalšieho kola ESF a ERSF.
- Zvýšiť a podporiť participáciu mužov na starostlivosti prostredníctvom kampaní a iniciatív zameraných na spravodlivejšiu deľbu neplatených prác medzi mužmi a ženami a kampaní zameraných na odstraňovanie rodových stereotypov.
- viesť kľúčové kampane na zvyšovanie informovanosti, aby sa zabezpečilo, že občania a občianky budú poznať a uplatňovať svoje práva v oblasti starostlivosti.
- Odstrániť rodový rozdiel v oblasti starostlivosti. Ženy svoje rozhodovanie o tom, či a akým spôsobom budú pracovať, často prispôbujú opatrovateľským povinnostiam a tomu, či a ako tieto povinnosti zdieľajú so svojím partnerom. Je to výzva najmä pre osamelých rodičov, z ktorých väčšinu tvoria ženy a pre osoby žijúce v odľahlých vidieckych oblastiach, ktorým často chýbajú podporné riešenia. Ženy nesú aj neprimeranú záťaž spojenú s neplatenou prácou, ktorá predstavuje významný podiel na hospodárskej činnosti.
- Vypracovať politiky na monitorovanie a reguláciu pracovných podmienok v opatrovateľských a domácich službách a investovať do štúdií a hĺbkovej analýzy sektora platenej starostlivosti, najmä zberu a harmonizácie údajov.

Citované z publikácie: Gažiová, M., Kubalová, V., Jaš, F., Němec, M., Ondruš, B. (2021): Práce pre domácnosť ako forma práce –potenciál a bariéry v podmienkach SR. IA MPSVR SR, ESF, OP LZ, 242 s.:

Formalizácia neplatenej práce v domácnosti

Neformálnosť alebo formálnosť práce (a v prípade práce v domácnosti to platí vzhľadom na jej povahu a charakter dvojnásobne) a proces prechodu z jednej formy na druhú, môžu byť vnímaná ako kontinuálny stav. V odvetví práce v domácnosti je toto vnímanie ovplyvnené najmä absenciou

postavenia zamestnanca a nedostatkom akýchkoľvek minimálnych práv a nárokov, ako je sociálne zabezpečenie a platená každoročná dovolenka.

Formálny a neformálny výkon práce v domácnosti

Za neformálne pracujúcich považujeme aj takých pracovníkov v domácnosti, ktorí síce z hľadiska zákona majú nárok (prípadne dokonca povinnosť) byť sociálne poistení, ale buď jednoducho na účely sociálneho poistenia prihlásení nie sú, alebo síce prihlásení sú, lenže v skutočnosti si sami neplatia, alebo nikto za nich neplatí sociálne poistenie, čo negatívne ovplyvňuje ich nároky plynúce zo sociálneho poistenia.

Pre formalizáciu akejkoľvek práce je však prvým a rozhodujúcim krokom uzavretie a teda podmienkou je existencia pracovnoprávneho vzťahu. Prostredníctvom tohto vzťahu pracovníci a zamestnávatelia získajú prístup k ochrane, ktorú garantuje príslušná legislatíva.

Odporúčanie MOP č. 204 výslovne zahŕňa pracovníkov v neuznanom alebo neregulovanom zamestnaneckom vzťahu vo svojom rozsahu pôsobnosti a medzi svoje stratégie formalizácie zahŕňa potrebu zaviesť vhodné mechanizmy na zabezpečenie súladu s vnútroštátnymi zákonmi a nariadeniami vrátane – ale nie obmedzene len na zabezpečenie – uznávania a presadzovania pracovnoprávných vzťahov.

Práca v domácnosti prostredníctvom agentúr

Firemní zamestnávatelia pracovníkov v domácnosti

V niektorých krajinách existujú súkromné, verejné a/alebo neziskové agentúry, ktoré zamestnávajú pracovníkov, ktorí poskytujú domáce a osobné služby súkromným domácnostiam.

Súkromné domácnosti ako zamestnávatelia

Vedúci a členovia domácností akceptujú a plnia svoje úlohy zamestnávateľov s ťažkosťami. Vo všeobecnosti nie sú oboznámení s pracovno–právnymi predpismi, inými formálnymi náležitosťami a existenciou a pôsobnosťou administratívnych orgánov. Aj keď poznajú zákony, vypracúvajú pracovné zmluvy, registrujú sa pre sociálne zabezpečenie, dodržiavanie administratívnych požiadaviek a výpočet príspevkov na sociálne zabezpečenie predstavujú často zložité postupy, ktoré môžu byť ťažko pochopené alebo sa môžu ťažko uplatňovať.

Tento problém v kombinácii s ťažkosťami pri presadzovaní znamená, že väčšina pracovníkov v domácnosti je stále držaná mimo evidencie.

V dôsledku toho sa zamestnávatelia obracajú na neformálne dohody, ktoré – hoci sú jednoduchšie – často majú za následok zlé pracovné podmienky a/alebo násilné situácie. V určitých prípadoch to znamená odmietnutie pracovnoprávneho vzťahu a zaobchádzanie s domácim pracovníkom ako s pracovníkom pracujúcim na vlastný účet, zodpovedným za svoju vlastnú sociálnu ochranu.

Pracovnoprávne predpisy, ktoré stanovujú nižšie mzdy a dávky pre pracovné miesta v domácej práci v porovnaní s inými pracovnými miestami, odrážajú a aj posilňujú nízke ohodnotenie práce v domácnosti. Vo väčšine prípadov v krajinách, v ktorých je minimálna mzda pre pracovníkov v domácnosti uzákonená, je jej výška stanovená na nižšej úrovni, než pre iné odvetvia.

Vplyv formalizácie práce v domácnosti na zamestnanosť a realizáciu ochrany pracovníkov

Diskusia o výhodách a nákladoch na nové právne nároky pracovníkov v domácnosti odrážajú rozdielne a protichodné názory medzi záujmovými skupinami. Najčastejšie používaný argument kritizujúci takéto opatrenia na podporu formalizácie spočíva v tom, že tieto opatrenia vedú ku zvyšovaniu nákladov – teda, že po uplatnení takýchto právnych režimov sa tým služby v domácnosti a služby starostlivosti v domácnosti môžu stať nedostupnými pre rodiny a osoby v príjmovej a majetkovej núdzi, resp. už pre rodiny a osoby so stredným príjmom, pracujúce a slobodné matky, fyzicky závislé staršie a choré osoby. Takýto vývoj by teda v konečnom dôsledku viedol nielen k zvýšeniu miery nedostupnosti k službám pre domácnosť a službám starostlivosti v domácnosti, ale z hľadiska zamestnanosti by to viedlo k stratám pracovných miest, ku skracovaniu (formálneho, zaznamenávaného a vykazovaného) pracovného času ako prostriedku na zníženie nákladov alebo napokon k vyhýbaniu sa nákladom súvisiacim s formalizáciou tohto zamestnania, čiže v podstate by vysokú mieru neformálnosti (nelegálnosti) výkonu tejto práce aj tak nevyriešili.

Vo všeobecnosti sa o úlohe a vplyvoch regulácie prostredníctvom pracovnoprávných a sociálnoprávných predpisov na zamestnanosť diskutuje (aj na Slovensku) už minimálne dve až tri desaťročia. Od 90. rokov diskusii debate dominoval neoklasicistický názor, t. j. že pracovné práva zasahujú do (dokonalého) fungovania trhov práce a spôsobujú neefektívnosť. Všeobecne uznávanou „pravdou“ podľa tejto filozofie je, že napriek dobrým úmyslom zákonodarcov, legislatívne regulácie budú mať neúmyselné negatívne dôsledky.

Pokiaľ ide o účinky právneho rámca pre formalizáciu, vplyvný názor je, že tieto spôsobujú pravý opak, nárast nelegálneho výkonu práce, čím spochybňujú úlohu pracovnoprávných a sociálnoprávných predpisov pri formalizácii výkonu práce.

Zníženie nákladov na formalizáciu a zvýšenie finančných stimulov

Náklady sú hlavnou prekážkou formalizácie tak pre pracovníka, ako aj pre zamestnávateľa. Na riešenie tejto prekážky rôzne krajiny vytvorili a uplatňujú niekoľko nástrojov na zníženie nákladov, alebo na zlepšenie výhod formálnych dojednaní. Takéto metódy zahŕňajú okrem iného zníženie daní alebo daňových kreditov, zníženie DPH (pre poskytovateľov služieb pre spoločnosti), mzdové dotácie, zníženie príspevkov na sociálne zabezpečenie a výnimky.

Rôzne formy nepriamej finančnej podpory

Podpora osobitných činností

Belgický systém poukážok na služby sa vzťahuje len na služby domácich prác, nie na služby osobnej starostlivosti (Činnosti zahŕňajú: renováciu nehnuteľností, modernizáciu služieb, opatrovateľky, starostlivosť o deti, upratovanie, domácu starostlivosť, údržbu a opravu domácich spotrebičov, vykurovacie systémy, výboje spaľujúcich plynov, potrubia na teplú a studenú vodu, systémov odpadových vôd, údržby a opráv.). V Maďarsku je daňový úver stanovený pre širokú škálu činností na 30 % výdavkov (maximálne 300 € ročne). Francúzska CESU sa nevzťahuje na žiadny konkrétny druh služby. Luxemburské zníženie dane sa vzťahuje na nákup služieb domácich prác a služieb starostlivosti nezaopatrených osôb alebo starostlivosti o deti až do maximálnej úľavy 3 000 € ročne a nesmie presiahnuť 300 € mesačne. Fínsky „daňový úver na domácu pomoc“ je systém odpočtu dane, ktorý majú k dispozícii domácnosti, ktoré platia za služby, ako je upratovanie alebo oprava domu, alebo starostlivosť o staršiu osobu alebo dieťa v domácnosti, ktoré poskytuje buď formálna súkromná spoločnosť, samostatne zárobkovo činná osoba (živnostník) alebo individuálny pracovník na základe pracovnej zmluvy. Od decembra 2014 si domácnosť môže odpočítať 45 % celkových nákladov na služby

vrátane DPH so stropom 2 400 € zo zdaniteľného príjmu fyzických osôb. Strop a miera odpočtu dane sa prudko zvýšili z 10 % v roku 2003 na 30 % mzdových nákladov a 60 % platby podniku v roku 2009.

Podpora celého sektora práce v domácnosti

Na rozdiel od mnohých uvedených príkladov Francúzsko ponúklo systém finančných stimulov, ktorý sa zdá byť najotvorenejším z preskúmaných, ponúkajúc najširšiu škálu možností pre užívateľov a pracovníkov v domácnosti. Súkromné domácnosti a fyzické osoby si môžu uplatniť daňový stimul v súvislosti s nákupom služieb pre domácnosť a služieb osobnej starostlivosti bez ohľadu na to, či služby nakupujú od spoločnosti alebo priamo zamestnávajú pracovníka v domácnosti a bez ohľadu na to, či používajú poukážkový systém CESU.

Systém servisných poukážok CESU vo Francúzsku

V roku 2006 Francúzsko zaviedlo univerzálny poukaz na zamestnanie v službách (Chèque emploi service universel alebo CESU). Systém servisných poukážok umožňuje súkromným občanom platiť za „osobné služby“ alebo služby pre domácnosť/služby osobnej starostlivosti (service à la personne). Do zoznamu 21 „osobných služieb“ patria veľmi rôznorodé pracovné činnosti, ale v princípe ide o domáce práce a podobné úlohy. Medzi ďalšie patrí starostlivosť o záhradu v malom rozsahu, starostlivosť o deti, pomoc so školskými úlohami, príprava jedla, pomoc starším ľuďom alebo iným osobám vyžadujúcim osobnú asistenciu doma (okrem zdravotnej starostlivosti), pomoc ľuďom so zdravotným postihnutím, starostlivosť o domáce zvieratá, pomoc s administratívnymi úlohami a pod. Tieto služby sa v zásade poskytujú doma u dotknutej osoby (klienta), ale môžu sa tiež uskutočňovať aj mimo domu, ak sú rozšírením domácich služieb. CESU môže byť použitá na úhradu starostlivosti o deti mimo domova prostredníctvom schváleného asistenta starostlivosti o dieťa, štruktúry starostlivosti (jasle, stredisko starostlivosti o deti alebo materská škola) alebo mimoškolskej starostlivosti (tradične po vyučovaní).

V druhom štvrtroku 2010 pracovalo v domoch súkromných osôb takmer 1,5 milióna zamestnancov. Ak sa zahrnú aj opatrovatelia detí, ktorí pracujú vo svojich vlastných domovoch, odvetvie takto v druhom štvrtroku 2010 zamestnalo takmer 1,8 milióna ľudí. Väčšinu pracovných miest platených prostredníctvom CESU vykonávajú ženy s nízkou kvalifikáciou.

Jednou z veľkých výhod CESU je, že zjednodušuje administratívne formality pre súkromné osoby:

- nemusia sa registrovať u orgánu, ktorý vyberá príspevky na sociálnu ochranu zamestnancov a zamestnávateľov, ani nemusia vystavovať výplatné pásky. Pri všetkých príspevkoch sa vyžaduje iba jedno vyhlásenie a jeden odpočet.
- nemusia uzatvárať pracovnú zmluvu, ak zamestnanec pracuje menej ako osem hodín týždenne alebo menej ako štyri týždne po sebe.
- nemusia počítať platené voľno zamestnanca (pretože je zahrnuté v 10% zaplatených nad rámec mzdy zamestnanca).

Predplatené poukážky CESU predstavujú platobný prostriedok s pevnou hodnotou a menom osoby, ktorej sú vydané. Až do sto percent svojej nominálnej hodnoty môžu byť prefinancované firmami, zamestnaneckými radami alebo verejnými zamestnávateľmi ich zamestnancom, ktorí ich potom ďalej využívajú na zaplatenie služby v domácnosti (v takom prípade sú známe ako „CESU RH“). Ľudia, ktorí poberajú sociálne dávky, môžu poukážky dostávať (zadarmo) od poskytovateľov sociálnej pomoci a podpory, poskytovateľov dôchodkov, regionálnych orgánov (v takom prípade sa im hovorí „sociálne CESU“).

V prípade priameho zamestnania pracovníka v domácnosti odovzdá individuálny zamestnávateľ predplatené CESU priamo zamestnancovi. Ten si ich – rovnako ako deklaratórne CESU – necháva preplatiť vo svojej banke alebo v refundačnom centre CESU. Môže ich tiež použiť na platby uznaným firmám alebo združeniam, ktoré poskytujú služby osobnej starostlivosti.

Súkromné firmy štát rôznymi dobrými stimulmi motivuje, aby svojim zamestnancom poukážky CEESU preplácali v čo najvyššej možnej miere. Konkrétne ide o:

- daňový úver vo výške 25 % sumy preplácanej poukážky CESU (do maximálnej výšky 500 000 € za daňový rok) a
- peniaze, ktoré idú na predplatené CESU, sú vyňaté z príspevkov na sociálne poistenie (do maximálnej výšky 1 830 € na zamestnanca za rok).

Poukážka CESU oprávňuje zamestnávateľa na daňovú úľavu alebo daňový úver. Daňová úľava má hodnotu 50 % z vynaloženej sumy (mzdy a sociálne príspevky) a jej maximálna výška je 12 000 €. Tento strop je však možné zvýšiť v celom množstve situácií (nezaopatrené deti, invalidita, deti so zdravotným postihnutím atď.). V určitých prípadoch poukážky CESU dokonca prinášajú aj oslobodenie od príspevkov zamestnávateľa (pre ľudí vo veku nad 70 rokov, pre osoby, ktoré majú nezaopatrené dieťa, pre osoby, ktoré stratili časť svojej autonómie atď.).

Spájanie finančných stimulov s inými opatreniami

Francúzsko aj Belgicko integrovali znižovanie nákladov a zjednodušenie administratívnych postupov v rámci balíka iných opatrení vrátane podpory odbornej prípravy v oblasti zručností poskytovateľov služieb s cieľom rozvíjať sektor práce v domácnosti nad rámec formalizáciu nelegálnych pracovných miest. Obe krajiny vykazujú relatívne významné pozitívne výsledky.

Ekonomický potenciál nahrádzania neplatenej práce v domácnosti

Nie je prekvapujúce, že zistenia ukazujú, že najväčší záujem o nahradenie neplatenej práce v domácnosti platenými službami je v Bratislavskom kraji, ktorý je ekonomicky najsilnejším. Výskum tiež ukázal, že príjmová úroveň domácnosti najviac ovplyvňuje ochotu domácností nahradiť neplatenú prácu v domácnosti pri nasledujúcich činnostiach: starostlivosť o domácnosť, opravy a údržba a starostlivosť o deti a dospelých. A to tak, že vyššie príjmy zvyšujú snahu ľudí tieto činnosti si zaplatiť vo forme externe dodávaných služieb. Naopak výška príjmov domácnosti má len malý vplyv na ich ochotu kupovať si stravu, druh bývania (rodinný dom alebo byt) má len malý vplyv na ochotu platiť si za starostlivosť o auto (autá) v majetku domácnosti a počet členov domácnosti, počet detí a počet ekonomicky aktívnych členov domácností má len malý vplyv na ochotu platiť za opravy a údržbu.

Dopyt slovenských domácností po trhových službách a tovaroch nahradzujúcich neplatenú prácu v domácnosti:

Na slovenské domácnosti podobne ako na domácnosti v iných krajinách pôsobia rôzne motívy, pre ktoré môžu alebo skutočne nahrádzajú neplatenú domácu prácu trhovým substitútom. Ukazuje sa, že rozhodujúcu silu v tejto motivácii má tzv. argument zdrojov (finančných prostriedkov) domácností. Znamená to, že rozsah outsourcovaných činností z tých, ktoré súhrne predstavujú prácu v domácnosti a ktoré sa slovenské domácnosti, si slovenské domácnosti určujú podľa svojich finančných možností. V prvom rade si „nakupujú“ také služby, ktoré si sami, vlastnými silami členovia domácnosti vykonať

nedokážu – najčastejšie ide o údržbu automobilu a domácich strojov a zariadení a potom opravy (a rekonštrukcie) obydli.

Zhrnutie

Prezentované výsledky prieskumov svedčia o tom, že je možné vybudovať spoľahlivý systém podpory pre formalizovanie domácich prác a starostlivosti a tým odbremeňovať členov domácnosti (najmä ženy) od neplatennej domácej práce. Identifikáciu rozsahu zabezpečenia potrebných služieb a zariadení je možné vykonávať cez pravidelné satelitné účty a pri návrhoch na konkrétne politické opatrenia sa možno inšpirovať aj úspešnými zahraničnými skúsenosťami.

Existujúce zistenia zo slovenských reálií zatiaľ nepotvrdzujú širšiu ochotu domácností využívať substitúty neplatennej práce na oficiálnom trhu (zatiaľ to je pre slovenské domácnosti príliš drahé). Ale predsa sa táto substitúcia začína uplatňovať v niektorých službách pre domácnosť – príprava jedál, upratovanie, opravy či údržba a pri využívaní starostlivosti o deti a dospelých.

Náklady sú hlavnou prekážkou formalizácie domácich prác tak pre pracovníka, ako aj pre zamestnávateľa. Na riešenie tejto prekážky rôzne krajiny vytvorili a uplatňujú niekoľko nástrojov na zníženie nákladov, alebo na zlepšenie výhod formálnych dojednaní. Takéto metódy zahŕňajú okrem iného zníženie daní alebo daňových kreditov, zníženie DPH (pre poskytovateľov služieb pre spoločnosti), mzdové dotácie, zníženie príspevkov na sociálne zabezpečenie a výnimky.

Ukazuje sa, že sú potrebné zmeny v sociálnej politike a politike zamestnanosti, v zmysle podpory opatrovateľov, uľahčovania kombinácie starostlivosti a zamestnania a zároveň podpory väčšej účasti mužov na starostlivosti. Vyžaduje si to lepší prístup k flexibilným pracovným postupom a lepší prístup k systémom platenej dovolenky pre mužov.

Skúsenosti z Írska ukazujú, že podpora príjmu musí byť štruktúrovaná tak, aby umožnila jednotlivcom s opatrovateľskými povinnosťami zostať v zamestnaní, ak sa tak rozhodnú. Osobitne treba koncipovať pomoc pre nízkopríjmové domácnosti – v Írsku sa potvrdilo, že bezplatné miesta v predškolskom zariadení zvýšili účasť najviac u tých domácností, ktoré boli znevýhodnené z hľadiska sociálnej triedy a príjmu. Inšpiratívne sú ďalšie skúsenosti, keď súkromné domácnosti a fyzické osoby si môžu uplatniť daňový stimul v súvislosti s nákupom služieb pre domácnosť a služieb osobnej starostlivosti bez ohľadu na to, či služby nakupujú od spoločnosti alebo priamo zamestnávajú pracovníka v domácnosti. Môžeme sa tiež inšpirovať využívaním systému predplatených poukážok.

Odborníci odporúčajú tiež zvýšiť a zabezpečiť geografickú a cenovú dostupnosť a kvalitné investície do služieb starostlivosti o domáce práce, deti, starších ľudí a ľudí so zdravotným znevýhodnením a inými chronickými ochoreniami a uprednostniť investície do starostlivosti a sociálnej infraštruktúry. Verejné politiky by mali byť rodovo citlivé a mali by zahŕňať transformačný cieľ na zvýšenie ich využívania medzi mužmi. Mohli by zahŕňať vyššie úrovne kompenzácie za otcovskú, rodičovskú a opatrovateľskú dovolenku a dlhšie obdobia neprenosnej rodičovskej dovolenky pre mužov, aby boli motivovaní k zdieľaniu zodpovednosti za výchovu detí. Mnoho štúdií preukázalo, že muži, ktorí si vezmú rodičovskú dovolenku, sú zapojení do starostlivosti viac ako tí, ktorí si ju nezobrali.

Záver

Na záver treba konštatovať, že neplatená domácka práca je rozsiahla aktivita, ktorá síce neparticipuje na HDP, avšak má silné konotácie s uplatnením žien na trhu práce. Dokonca neplatená domácka práca je vo veľa prípadoch predpokladom fungovania a rozvoja ekonomiky. Teda ženy (ktoré majú podstatne vyšší podiel na neplatených domáckych prácach než muži) pracou v domácnosti dokazujú svoj prínos do rodinného rozpočtu, aj keď na pracovnom trhu zarobia menej než muži.

Vo viacerých krajinách práve starostlivosť o deti a nevládných dáva opodstatnenie pre účasť na HDP. Zatiaľ sa to rieši dvomi spôsobmi – jednak poskytovaním príspevkov osobám, ktoré sa starajú o deti a nevládných zo štátnych fondov a jednak rozširovaním komerčných služieb starostlivosti sprevádzaných peňažnými dotáciami štátu na ich činnosť.

Iné druhy neplatených domácich prác zatiaľ majú ohodnotenie len v rámci komerčných aktivít a pre domácnosti znamenajú výdavky na ich zabezpečenie. Aj v tejto oblasti – na základe zahraničných i domácich skúseností – možno uplatniť viaceré podporné opatrenia.

Významným príspevkom k znižovaniu času, ktorý ženy venujú neplateným domácim prácam však stále zostáva väčšie zapojenie mužov do domácich prác.

Použitá literatúra

Práce pre domácnosť ako forma práce – potenciál a bariéry v podmienkach SR.

Gažiová, M., Kubalová, V., Jaš, F., Němec, M., Ondruš, B. (2021): IA MPSVR SR, ESF, OP ĽZ, 242 s.
https://www.ia.gov.sk/data/files/np_PKSD/Analzy/Stat/PKSD_prace_pre_domacnost_ako_forma_race.pdf?csrt=9882365833152031573

Analýza ekonomickej hodnoty neplatenej práce vo vzťahu k HDP ako podklad pre vytvorenie nástrojov pre rodovo vyváženú deľbu práce,

Kuruc, A. (ed.), Knapková, M., Považanová, M., Kaščáková, A. (2023): 2023. IVPR Bratislava
<https://www.totojerovnost.eu/downloads/AEHNpVvKHDP.pdf>

Neplatená práca v slovenských domácnostiach – výskum, výsledky a súvislosti

Marian Kika – Miriam Martinkovičová Katedra ekonómie, Ekonomická fakulta UMB, Banská Bystrica, Sociológia 47, 2015, č. 5
[https://www.sav.sk/journals/uploads/10191145Kika%20-%20Zalomena%20studia%20OK%20final%20\(1\).pdf](https://www.sav.sk/journals/uploads/10191145Kika%20-%20Zalomena%20studia%20OK%20final%20(1).pdf)

The economic case against unpaid domestic work (Ekonomický prípad proti neplatenej domácej práci)

By Amanda Shendruk and Sarah Todd. QUARTZ, Published September 27, 2022
<https://qz.com/the-economic-case-against-unpaid-domestic-work-1849572829>

Time to Care – Recognising the truth behind the economy of unpaid care. (Čas na starostlivosť – Uvedomenie si pravdy o hospodárnosti neplatenej starostlivosti)

The Forum network. Published Sep 10, 2022 Katie Ward, Commissioner and Chief Administrative Officer, Pay Equity Commission, Ontario Ministry of Labour, Training and Skills Development
<https://www.oecd-forum.org/posts/redefining-reality-the-truth-behind-the-unpaid-care-economy>

Accounting for unpaid care work in Bhutan (Účtovanie neplatenej opatrovateľskej práce v Bhutáne)

© 2019 National Commission for Women and Children, Thimphu, Bhutan
https://www.ncwc.gov.bt/publications/UNPAID_CARE_WORK_IN_BHUTAN%20_20191570788312.pdf

Guest article: Unpaid work should be measured and valued, but mostly isn't (Hostovský článok:

Neplatená práca by sa mala merať a oceňovať, ale väčšinou to tak nie je)

Financial Times Guest writer January, 13, 2017

By Elizabeth Weingarten, director of the Global Gender Parity Initiative at New America

<https://www.ft.com/content/1ed9ec8d-d81b-34b3-a615-3a31c8a62a2c>

Koľko stojí dieťa?

Analýza vplyvu rodičovstva na príjmy matiek a otcov

Matej Čerman, Daniel Dujava, Inštitút finančnej politiky, Komentár 2021/10

<https://www.mfsr.sk/files/archiv/5/Kolkostojidieta.pdf>

Mužský mozog je iný ako ženský. Aj preto inklinujeme k iným povolaniam

Jakub Lipták Konzervatívny denník Postoj (7.1.2024)

<https://www.postoj.sk/144733/muzsky-mozog-je-iny-ako-zensky-aj-preto-inklinujeme-k-inym-povolaniam>

Measuring the value of unpaid household, caring and voluntary work of older Australians (Meranie hodnoty neplatenj domácnosti, starostlivosti a dobrovoľníckej práce starších Austráľčanov David de Vaus, Matthew Gray and David Stanton; Australian Institute of Family Studies Commonwealth of Australia, RESEARCH PAPER NO 34, OCTOBER 2003
https://aifs.gov.au/sites/default/files/publication-documents/RP34_0.pdf

Unpaid Work and the Economy: Linkages and Their Implications (Neplatená práca a ekonomika: prepojenia a ich dôsledky)
By Indira Hirway† Levy Economics Institute of Bard College May 2015
https://www.levyinstitute.org/pubs/wp_838.pdf

Measuring unpaid care work in household surveys (Meranie neplatenj opatrovateľskej práce v prieskumoch domácností)
© Oxfam International June 2018
<https://policy-practice.oxfam.org/resources/measuring-unpaid-care-work-in-household-surveys-620490/>

Economic Research – Calculating the value of women’s unpaid work (Ekonomický výskum – Výpočet hodnoty neplatenj práce žien)
Posted on March 9, 2020
<https://fredblog.stlouisfed.org/2020/03/calculating-the-value-of-womens-unpaid-work/>

Estimating the economic value of unpaid household work in Canada, 2015 to 2019 (Odhad ekonomickej hodnoty neplatenj práce v domácnosti v Kanade, 2015 až 2019)
Statistics Canada Release date: March 17, 2022
<https://www150.statcan.gc.ca/n1/en/pub/13-605-x/2022001/article/00001-eng.pdf?st=LxMwdEhP>

Women's unpaid care work has been unmeasured and undervalued for too long (Neplatená opatrovateľská práca žien bola príliš dlho nemeraná a podceňovaná). Diva Dhar, King’s College London, News Centre, 14 January 2020
<https://www.kcl.ac.uk/news/womens-unpaid-care-work-has-been-unmeasured-and-undervalued-for-too-long>

Metodika výpočtu a dokladovania ekonomickej hodnoty dobrovoľníckej práce ako spolufinancovania projektu
Platforma dobrovoľníckych centier a organizácií – 2016
https://www.dobrovolnickecentra.sk/images/stories/files/2020/metodika_ekon.hodnota_dobrovolnictva_Platforma.pdf

Towards a Gender-Inclusive GDP: Recommendations to the G20. (Smerom k rodovo inkluzívnemu HDP: Odporúčania pre G20). Devkanya Chakravarty, Manoranjan Pattanayak May 2023, India 2023, T20 Policy Brief
<https://t20ind.org/research/towards-a-gender-inclusive-gdp/>
https://t20ind.org/wp-content/uploads/2023/05/T20_PB_TF-3_Gender-Inclusive-GDP.pdf

Should unpaid labor like childcare be part of the GDP? One group is trying to make it happen. (Mala by byť neplatená práca, ako je starostlivosť o deti, súčasťou HDP? Jedna skupina sa to snaží zrealizovať)
Rebecca Gale. Fortune. April 28, 2022
<https://fortune.com/2022/04/28/eve-rodsky-unpaid-labor-part-of-gdp-by-2030/>
https://finance.yahoo.com/news/unpaid-labor-childcare-part-gdp-190700334.html?guccounter=1&guce_referrer=aHR0cHM6Ly93d3cuZ29vZ2xlLmNvbS8&guce_referrer_sig=AQAAANCw974RFbb5bauoHpK1phU4XF8xTPRohHhpJpOKWXwL2MLc8KScpJgxqMfwoRNMBlli

[g2O2hRNcXSyo26-Uhkt-](#)

[QCXs6m3ZnnraM5EcAlFxFlN3Q5kyj5FOzMp3uiEJXsv5HoYZTauCOgLQCvLsNXceCXCwsQOwbp5vBocR2HL](#)

Caring and Unpaid Work in Ireland (Starostlivosť a neplatená práca v Írsku)

Helen Russell, Raffaele Grotti, Frances McGinnity and Ivan Privalko, 2019; Irish Human Rights and Equality Commission, 16–22 Green Street, Dublin 7., The Economic and Social Research Institute, Whitaker Square, Sir John Rogerson’s Quay, Dublin 2

https://www.ihrec.ie/app/uploads/2019/07/Caring-and-Unpaid-Work-in-Ireland_Final.pdf